พุทธวจน

หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ปฐมธรรม

ภิกษุทั้งหลาย! กาล ๔ ประการนี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ

กาล ๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า คือ

๑. การฟังธรรมตามกาล (กาเลน ธมฺมสฺสวนํ)

๒. การสนทนาธรรมตามกาล (กาเลน ธมฺมสากจฺฉา)

๓. การทำสมถะ (ความสงบ) **ตามกาล** (กาเลน สมโถ)

๔. การทำวิปัสสนาตามกาล (กาเลน วิปสฺสนา)

ภิกษุทั้งหลาย! กาล ๔ ประการนี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ.

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๘๘/๑๔๗.

พุทธวจน

ปฐมธรรม

เข้าใจธรรมเพียงบทเดียว ก็เพียงพอ

คามณิ ! ...เพราะเหตุว่า ถึงแม้เขาจะเข้าใจธรรมที่เราแสดงสักบทเดียว นั่นก็ยังจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น ตลอดกาลนาน.

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๘๙/๖๐๕.

พุทธวจน-หมวดธรรม

เปิดธรรมที่ถูกปิด

ฉบับ

๙

ปฐมธรรม

พุทธวจนสถาบัน

ร่วมกันมุ่งมั่นศึกษา ปฏิบัติ เผยแผ่คำของตถาคต

พุทธวจน

ฉบับ ๙ **ปฐมธรรม**

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชน
เป็นธรรมทาน

ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้
ในการจะจัดทำหรือเผยแผ่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ
เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษร
และปรึกษาด้านข้อมูลในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด

ติดต่อได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์	โทรศัพท์	๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔
มูลนิธิพุทธวจน	โทรศัพท์	๐๘ ๑๔๕๗ ๒๓๕๒
คุณศรชา	โทรศัพท์	๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
คุณอารีวรรณ	โทรศัพท์	๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ปีที่พิมพ์ ๒๕๖๓

ศิลปกรรม ปริญญา ปฐวินทรานนท์, วิชชุ เสริมสวัสดิ์ศรี,
ณรงค์เดช เจริญปาละ

จัดทำโดย มูลนิธิพุทธโฆษณ์
(เว็บไซต์ www.buddhakos.org)

มูลนิธิพุทธโฆษณ์ เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗ ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ /โทรสาร ๐ ๒๕๔๙ ๒๑๗๕ เว็บไซต์ : www.buddhakos.org

วันที่ ๒๓ พฤษภาคม ๒๕๕๕

เรื่อง ขออนุญาตรวบรวมงานจากหนังสือชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม

เรียน คุณเมตตา พานิช
ประธานคณะกรรมการธรรมทานมูลนิธิ

เพื่อประโยชน์ในการศึกษาและปฏิบัติของพุทธบริษัท มูลนิธิพุทธโฆษณ์ประสงค์จะขออนุญาตรวบรวมและใช้เนื้อหารวมทั้งสำนวนการแปลพุทธวจนในหนังสือ ชุดจากพระโอษฐ์ ทั้ง ๕ เล่ม ซึ่งแปลและร้อยกรองโดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน คือ

๑. พุทธประวัติจากพระโอษฐ์ ๒. ขุมทรัพย์จากพระโอษฐ์
๓. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคต้น ๔. อริยสัจจากพระโอษฐ์ ภาคปลาย
๕. ปฏิจจสมุปบาทจากพระโอษฐ์

ซึ่งมูลนิธิพุทธโฆษณ์ได้นำมาจำแนกจัดกลุ่มหมวดธรรมเป็นหนังสือชื่อ "พุทธวจน ปฐมธรรม" เพื่อประโยชน์แก่พุทธบริษัท โดยจัดพิมพ์เผยแผ่เป็นธรรมทาน

อนึ่ง มูลนิธิพุทธโฆษณ์จักขอมอบหนังสือที่ขอจัดพิมพ์นี้แก่ธรรมทานมูลนิธิจำนวน ๑๐๐ เล่ม

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา

ขอแสดงความนับถืออย่างสูง

(นายทวีศักดิ์ หิรัญรักษ์)
ประธานมูลนิธิพุทธโฆษณ์

อนุญาตให้จัดทำและพิมพ์เผยแผ่
เป็นธรรมทานได้

(นายเมตตา พานิช)
กองตำราคณะธรรมทาน ไชยา

มูลนิธิพุทธโฆษณ์

อักษรย่อ

เพื่อความสะดวกแก่ผู้ที่ยังไม่เข้าใจเรื่องอักษรย่อ ที่ใช้หมายแทนชื่อคัมภีร์ ซึ่งมีอยู่โดยมาก

มหาวิ. วิ.	มหาวิภังค์	วินัยปิฎก.
ภิกฺขุนี. วิ.	ภิกขุนีวิภังค์	วินัยปิฎก.
มหา. วิ.	มหาวรรค	วินัยปิฎก.
จุลฺล. วิ.	จุลวรรค	วินัยปิฎก.
ปริวาร. วิ.	ปริวารวรรค	วินัยปิฎก.
สี. ที.	สีลขันธวรรค	ทีฆนิกาย.
มหา. ที.	มหาวรรค	ทีฆนิกาย.
ปา. ที.	ปาฏิกวรรค	ทีฆนิกาย.
มู. ม.	มูลปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
ม. ม.	มัชฌิมปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
อุปริ. ม.	อุปริปัณณาสก์	มัชฌิมนิกาย.
สคาถ. สํ.	สคาถวรรค	สังยุตตนิกาย.
นิทาน. สํ.	นิทานวรรค	สังยุตตนิกาย.
ขนฺธ. สํ.	ขันธวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
สฬา. สํ.	สฬายตนวรรค	สังยุตตนิกาย.
มหาวาร. สํ.	มหาวารวรรค	สังยุตตนิกาย.
เอก. อํ.	เอกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทุก. อํ.	ทุกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ติก. อํ.	ติกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
จตุกฺก. อํ.	จตุกกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.

ปญฺจก. อํ.	ปัญจกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ฉกฺก. อํ.	ฉักกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
สตฺตก. อํ.	สัตตกนิบาต	อังคุตตรนิกาย
อฏฺฐก. อํ.	อัฏฐกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
นวก. อํ.	นวกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ทสก. อํ.	ทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
เอกาทสก. อํ.	เอกาทสกนิบาต	อังคุตตรนิกาย.
ขุ. ขุ.	ขุททกปาฐะ	ขุททกนิกาย.
ธ. ขุ.	ธรรมบท	ขุททกนิกาย.
อุ. ขุ.	อุทาน	ขุททกนิกาย.
อิติวุ. ขุ.	อิติวุตตกะ	ขุททกนิกาย.
สุตฺต. ขุ.	สุตตนิบาต	ขุททกนิกาย.
วิมาน. ขุ.	วิมานวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เปต. ขุ.	เปตวัตถุ	ขุททกนิกาย.
เถร. ขุ.	เถรคาถา	ขุททกนิกาย.
เถรี. ขุ.	เถรีคาถา	ขุททกนิกาย.
ชา. ขุ.	ชาดก	ขุททกนิกาย.
มหานิ. ขุ.	มหานิทเทส	ขุททกนิกาย.
จูฬนิ. ขุ.	จูฬนิทเทส	ขุททกนิกาย.
ปฏิสมฺ. ขุ.	ปฏิสัมภิทามรรค	ขุททกนิกาย.
อปท. ขุ.	อปทาน	ขุททกนิกาย.
พุทฺธว. ขุ.	พุทธวงส์	ขุททกนิกาย.
จริยา. ขุ.	จริยาปิฎก	ขุททกนิกาย.

ตัวอย่าง ๑๔/๑๗๑/๒๔๕ ให้อ่านว่า
ไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ เล่ม ๑๔ หน้า ๑๗๑ ข้อที่ ๒๔๕

คำอนุโมทนา

ขออนุโมทนา กับคณะผู้จัดทำ หนังสือพุทธวจน ฉบับ **"ปฐมธรรม"** ในเจตนาอันเป็นกุศล ที่มีความตั้งใจเผยแผ่คำสอนขององค์สัมมาสัมพุทธเจ้าที่ออกจากพระโอษฐ์ของพระองค์เอง ทั้งหมดที่ท่านตรัสรู้ในหลายแง่มุมที่เกี่ยวกับการใช้ชีวิต วิธีแก้ทุกข์ ฯลฯ ตามหลักพุทธวจนง่าย ๆ เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาและนำมาปฏิบัติ เพื่อให้ถึงความพ้นทุกข์ ด้วยเหตุอันดีนี้ ขอจงเป็นพลวปัจจัยให้ผู้มีส่วนร่วมในการทำหนังสือเล่มนี้และผู้ที่ได้อ่าน ได้ศึกษา พึงเกิดปัญญาได้ดวงตาเห็นธรรม พ้นทุกข์ในชาตินี้เทอญ.

ขออนุโมทนา

ภิกขุคึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล

คำนำ

ไม่แปลกที่นักวิชาการทางโลก มักจะจัดหมวดหมู่ธรรมะไปตามความเข้าใจจากการคิดเชิงวิเคราะห์แบบแบ่งย่อยแยกส่วน เพราะนั่นคือฐานวิธีการเข้าหาความจริงของวิทยาศาสตร์ตะวันตก ซึ่งถูกใช้เป็นแม่แบบ ในกระบวนการศึกษา ของทุก ๆ สาขาวิชาทางโลก.

เมื่อมองจากจุดยืนนั้น หนังสือพุทธวจนฉบับปฐมธรรม นี้ อาจจะถูกเข้าใจได้ว่า เป็นหนังสือธรรมะหมวดทั่วไป สำหรับฆราวาส เพราะว่า ชื่อหัวข้อเรื่องต่าง ๆ นั้น ค่อนข้างเอนไปในแง่ของหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันซึ่งมุ่งเน้นให้เกิดปฏิสัมพันธ์ทางสังคมที่เป็นปกติสุข.

ความเข้าใจในลักษณะนี้ มีความถูกต้องเพียงมิติเดียว.

จริงอยู่ว่า การปฏิบัติตนที่ถูกต้อง ตามหลักคำสอนต่าง ๆ สามารถสร้างสังคมที่เป็นปกติสุขได้ ปัญหามีอยู่ว่า หากเพียงมุ่งสร้างสังคมโลกที่สงบสุขน่าอยู่ หรือเพียงเพื่อดูแลชีวิตของตนเองให้ดีแค่นั้น การมีขึ้นของอรหันตสัมมาสัมพุทธะก็ไม่มีจำเป็นแต่อย่างใด เพราะว่าทุกสังคมเชื้อชาติ ต่างก็มีลัทธิความเชื่อ และหลักคำสอนที่เป็นไปเพื่อความสงบสุขแบบโลก ๆ กันอยู่แล้ว ยิ่งไปกว่านั้น นั่น ยังทำให้โอกาสของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และการได้มาพบคำสอนของพระพุทธเจ้ากลับกลายเสมือนเป็นความสูญเปล่าเสียไปด้วย.

จุดสำคัญมีอยู่ว่า สิ่งที่พระพุทธเจ้าตรัสไว้ทั้งหมด นับตั้งแต่ราตรีที่ทรงตรัสรู้ ไปจนถึงปัจฉิมวาจา ก่อนปรินิพพานนั้น ไม่ว่าจะปรากฏเป็นเรื่องลึก หรือตื้น ต่อบุคคลผู้สดับอยู่ อย่างไรก็ตาม ต่างก็สะท้อนอานิสงส์ โน้มเอียงไปสู่จุดหมายอย่างเดียวกันในที่สุด คือเป็นเรื่องที่นำไปสู่ความหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ ด้วยกันทั้งสิ้น.

ไม่ใช่เรื่องง่าย ที่จะเห็นความสัมพันธ์เชื่อมโยงได้ว่า วิธีปฏิบัติตนต่อบุคคลแวดล้อม (ทิศ ๖) หรือ หลักวิธีการใช้จ่ายทรัพย์ หรือ แม้กระทั่งเรื่องของศีล คือ หลักการกระทำที่ไม่เบียดเบียนกันนั้น เกี่ยวข้อง และนำไปสู่ การหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ ได้อย่างไร.

พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงยืนยันด้วยพระองค์เองว่า เพราะเหตุใดก็ตาม ที่ทำให้ ๓ สิ่งนี้ คือ ชาติ ชรา มรณะ มีอยู่ในโลก เพราะเหตุนั้นนั่นเอง จึงมีการบังเกิดขึ้น ของอรหันตสัมมาสัมพุทธะ.

เหตุข้างต้นนี้ บวกเข้ากับ คุณสมบัติ ๑๐ ข้อของพุทธวจน (ดูได้ในแผ่นพับ : ทำไมต้องพุทธวจน – ชาวพุทธปฏิบัติตามใคร) ชี้ให้เห็นถึงลักษณะความเชื่อมโยงสอดคล้องเป็นหนึ่งของธรรมวินัย ที่เป็นพุทธวจน ในทุกบริบท ทุกแง่มุม ไม่ว่าตรัสกับใคร ในวาระไหน.

พุทธวิสัย ในการใช้บทพยัญชนะ และการพูดบอกสอน ที่มีลักษณะเชื่อมโยงประสานเป็นหนึ่งเดียวทั้งหมด โดยไม่พลาดเลยนี้ เป็นความอัศจรรย์วิเศษ ที่ถูกชาวพุทธมองข้าม หรือไม่รู้เลยก็ว่าได้ เป็นเหตุให้พลาดโอกาส ในการรู้แจ้งแทงตลอดหลักธรรมในมิติต่าง ๆ เพราะไม่สามารถเปิดจุดเชื่อมโยงธรรม ให้ถึงกันได้.

หากใครก็ตาม ได้ศึกษาบทพยัญชนะที่เป็นพุทธวจนให้ดี จะพบจุดเชื่อมโยงธรรม จากเรื่องที่ดูเหมือนเป็นเพียงวิธีการปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวันทั่ว ๆ ไปนั้น ไปถึงหลักธรรมลึ้ำลึก อันเป็นแก่นแท้ได้ คือเชื่อมต่อ ๆ กัน ไปถึงการหลุดพ้นจากชาติ ชรา มรณะ โดยสิ้นเชิงได้.

จึงเป็นเรื่องท้าทายสำหรับชาวพุทธ ในแง่มุมที่ว่า ทุกวันนี้ เราศึกษาพุทธวจน ในระดับที่สามารถเปิดจุดเชื่อมโยงธรรมที่ซ้อนทับเกี่ยวเนื่องกันอยู่ได้หรือไม่ และ เราใช้ประโยชน์จากคำสอนของพระพุทธเจ้า ได้ถึงอานิสงส์ที่มุ่งหมายอย่างแท้จริงแค่ไหน.

คณะผู้จัดพิมพ์หนังสือเล่มนี้ ขอนอบน้อมสักการะ
ต่อ ตถาคต ผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ
และ ภิกษุสาวกในธรรมวินัยนี้
ตั้งแต่ครั้งพุทธกาล จนถึงยุคปัจจุบัน
ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการสืบทอดพุทธวจน
คือ ธรรม และวินัย ที่ทรงประกาศไว้ บริสุทธิ์บริบูรณ์ดีแล้ว.

ตถาคตสาวโก
คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

สารบัญ

ธรรมะกับชีวิต ๑

๑. ผู้ชี้ขุมทรัพย์ ! ๒

๒. โอกาสในการเกิดเป็นมนุษย์นั้นแสนยาก ๔

๓. วิญญาณ คือ เหตุแห่งการเกิดขึ้นของสัตว์ ๖

๔. หลักปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖ ๙

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า ๑๐

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา ๑๑

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง ๑๒

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องซ้าย ๑๓

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องต่ำ ๑๔

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน ๑๕

๕. หลักในการใช้จ่ายทรัพย์ ๑๗

๖. การตอบแทนคุณมารดาบิดาอย่างสูงสุด ๒๑

๗. ว่าด้วยความรัก ๔ แบบ ๒๓

๘. ลักษณะของ “ฆราวาสชั้นเลิศ” ๒๗

๙. หลักการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันนี้ ๒๙

ความขยันในอาชีพ ๒๙

การรักษาทรัพย์ ๓๐

ความมีมิตรดี ๓๑
การดำรงชีวิตสม่ำเสมอ ๓๒
๑๐. หลักการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันหน้า ๓๔
๑๑. เหตุเสื่อมและเหตุเจริญแห่งทรัพย์ ๓๗
เหตุเสื่อมแห่งทรัพย์ ๔ ประการ ๓๗
เหตุเจริญแห่งทรัพย์ ๔ ประการ ๓๘
๑๒. อบายมุข ๖ (ทางเสื่อมแห่งทรัพย์ ๖ ทาง) ๔๐
โทษของอบายมุขแต่ละข้อ ๔๑
๑๓. การบริโภคกามคุณทั้ง ๕ อย่างไม่มีโทษ ๔๕
๑๔. หลักการพูด ๔๙
๑๕. ลักษณะการพูดของตถาคต ๕๑
๑๖. ลักษณะการพูดของสัตบุรุษ ๕๓
๑๗. ลักษณะการพูดของอสัตบุรุษ ๕๕
๑๘. อย่าหูเบา ๕๗
๑๙. เข้าใจธรรมเพียงบทเดียว ก็เพียงพอ ๕๙
๒๐. ให้เป็นผู้หนักแน่น ๖๐
๒๑. ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตราย แม้แต่พระอรหันต์ ๖๓
๒๒. ลักษณะของผู้มีสติและสัมปชัญญะ ๖๕
๒๓. สิ่งที่พระศาสดาถือว่าเป็นความอัศจรรย์ ๖๗

๒๔. จิตอธิษฐานการงาน ๖๘
๒๕. การตั้งจิตก่อนนอน ๖๙
๒๖. มืดมา...สว่างไป สว่างมา...ก็ยังคงสว่างไป ๗๐
๒๗. เหตุของความสามัคคีและความแตกแยก ๗๓
๒๘. ความอยาก (ตัณหา) คือ ต้นเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท ๗๗
๒๙. กฎธรรมชาติ ๗๙
๓๐. เหตุแห่งการเบียดเบียน ๘๐
๓๑. ความพอใจใด ความพอใจนั้น คือ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ๘๒
๓๒. ธรรมอันเป็นไปเพื่อความเจริญไม่เสื่อม (อปริหานิยธรรม) ๘๓
๓๓. เหตุให้ศาสนาเจริญ ๘๕
๓๔. เหตุให้ศาสนาเสื่อม ๘๘
๓๕. สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ๙๑
๓๖. ผลจากความไม่มีธรรมะของมนุษย์ (อย่างเบา) ๙๗
๓๗. ผลจากความไม่มีธรรมะของมนุษย์ (อย่างหนัก) ๑๐๐
๓๘. ข้อควรทราบเกี่ยวกับอกุศลมูล (ราคะ โทสะ โมหะ) ๑๐๕
๓๙. คุณสมบัติของทูต ๑๐๘
๔๐. ไม่โกหกกัน แม้เพียงเพื่อหัวเราะเล่น ๑๐๙
๔๑. งูเปื้อนคูถ ๑๑๐

“กรรม” และผลของการกระทำ ๑๑๓

๔๒. สิ่งที่ควรรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ “กรรม” ๑๑๔

๔๓. กายนี้ เป็น “กรรมเก่า” ๑๑๖

๔๔. ศีล ๕ ๑๑๘

๔๕. ทาน ที่จัดว่าเป็น มหาทาน ๑๒๐

๔๖. อุโบสถ (ศีล) ๑๒๒

๔๗. อกุศลกรรมบถ ๑๐ ๑๒๔

๔๘. กุศลกรรมบถ ๑๐ ๑๒๙

๔๙. อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้บริบูรณ์ ๑๓๕

๕๐. ผลของการมีศีล ๑๔๐

๕๑. ผลของการไม่มีศีล ๑๔๒

๕๒. ทำดี ได้ดี ๑๔๕

๕๓. ธรรมดาของโลก ๑๔๙

๕๔. กรรมที่ทำให้ได้รับผลเป็นความไม่ตกต่ำ ๑๕๐

๕๕. ทานที่ให้แล้วในสงฆ์แบบใด จึงมีผลมาก ๑๕๒

๕๖. ผู้ประสบบุญใหญ่ ๑๕๔

ธรรมะกับการสอบ **๑๕๗**

๕๗. ต้องขึงสายพิณพอเหมาะ ๑๕๘

๕๘. ผู้เห็นแก่นอน ๑๖๐

๕๙. ลักษณะของ “ผู้มีความเพียรตลอดเวลา” ๑๖๓

๖๐. ลักษณะของ “ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา” ๑๖๔

๖๑. วิธีการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง (สจฺจานุรกฺขณา) ๑๖๕

๖๒. การตามรู้ซึ่งความจริง (สจฺจานุโพโธ) ๑๖๙

๖๓. การตามบรรลุถึงซึ่งความจริง (สจฺจานุปตฺติ) ๑๗๒

๖๔. ทำความเพียรแข่งกับอนาคตภัย ๑๗๓

๖๕. วิธีแก้ความหดหู่ ๑๗๘

๖๖. วิธีแก้ความฟุ้งซ่าน ๑๘๐

การทำสมาธิและอานิสงส์ของการทำสมาธิ **๑๘๓**

๖๗. สมาธิภาวนา ๔ ประเภท ๑๘๔

๖๘. อานุภาพของสมาธิ (นัยที่ ๑) ๑๘๘

๖๙. อานุภาพของสมาธิ (นัยที่ ๒) ๑๘๙

๗๐. แม้เพียงปฐมฌาน ก็ชื่อว่าเป็นที่หลบพ้นภัยจากมาร ๑๙๔

๗๑. สมาธิระงับความรัก-เกลียด ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ๑๙๕

๗๒. ความสำคัญของสมถะและวิปัสสนา ๑๙๗

๗๓. ผู้กำลังโน้มเอียงไปสู่นิพพาน ๑๙๘

๗๔. อานิสงส์สูงสุดแห่งอานาปานสติ ๒ ประการ ๒๐๐
๗๕. อานาปานสติระงับได้ซึ่งอกุศลทั้งหลาย ๒๐๔
๗๖. เจริญอานาปานสติ ชื่อว่าไม่เหินห่างจากฌาน ๒๐๖
๗๗. ลมหายใจก็คือ “กาย” ๒๐๗
๗๘. ผู้เจริญอานาปานสติ ย่อมชื่อว่าเจริญกายคตาสติ ๒๐๙
๗๙. ลักษณะของผู้เจริญกายคตาสติ ๒๑๑
๘๐. การตั้งจิตในกายคตาสติ เป็นเสาหลักอย่างดีของจิต ๒๑๓
ลักษณะของผู้ไม่ตั้งจิตอยู่กับกาย ๒๑๓
ลักษณะของผู้ตั้งจิตอยู่กับกาย ๒๑๕
๘๑. ให้ตั้งจิตในกายคตาสติ ๒๑๘
เสมือนเต่าหดอวัยวะไว้ในกระดอง
๘๒. ให้ตั้งจิตในกายคตาสติ เสมือนบุรุษผู้ถือหม้อน้ำมัน ๒๒๑
๘๓. อานิสงส์ของการเจริญกายคตาสติ ๒๒๓
๘๔. การดำรงสมาธิจิต เมื่อถูกเบียดเบียนทางวาจา ๒๒๔
๘๕. อานิสงส์แห่งการปฏิบัติสมาธิแบบต่าง ๆ ๒๒๙
๘๖. ลักษณะของผู้ที่ง่ายต่อการเข้าสมาธิ ๒๓๐
๘๗. เจริญสมาธิให้ได้อย่างน้อยวันละ ๓ ครั้ง ๒๓๒
๘๘. การอยู่ป่ากับการเจริญสมาธิ สำหรับภิกษุบางรูป ๒๓๔
๘๙. ผลของการกระทำที่ทำได้เหมาะสมกับเวลา ๒๓๗
๙๐. จงเป็นผู้มีสติคู่กันไปกับสัมปชัญญะ ๒๓๘

ความสำคัญของคำพระผู้มีพระภาคเจ้า **๒๔๑**

๙๑. เหตุผลที่ต้องรับฟังเฉพาะคำตรัส ของพระผู้มีพระภาคเจ้า ๒๔๓

ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น ๒๔๓

หากไม่สนใจคำตถาคต จะทำให้เกิดความอันตรธานของคำตถาคต เปรียบด้วยกลองศึก ๒๔๕

พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิเมื่อจะพูดทุกถ้อยคำ จึงไม่ผิดพลาด ๒๔๗

คำพูดที่ตรัสมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้นสอดรับไม่ขัดแย้งกัน ๒๔๘

แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา ๒๔๙

ทรงให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสแล้วเป็นศาสดาแทนต่อไป ๒๕๐

ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอน สิ่งที่บัญญัติไว้ ๒๕๑

๙๒. อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ กัลยาณวัตรที่ตถาคตทรงฝากไว้ ๒๕๒

การปรินิพพานของตถาคต ๒๕๕

๙๓. เหตุการณ์ช่วงปรินิพพาน ๒๕๖

๙๔. ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง ๒๖๑

๙๕. หลักตัดสินธรรมวินัย ๔ ประการ ๒๖๓

๙๖. การบูชาตถาคตอย่างสูงสุด ๒๖๕

๙๗. พินัยกรรม ของ “พระสังฆบิดา” ๒๖๗

๙๘. สังเวชนียสถานภายหลังพุทธปรินิพพาน ๒๖๘

๙๙. สถานที่ที่ควรจะระลึกตลอดชีวิต ๒๗๑

นิพพานและการพ้นทุกข์ ๒๗๓

๑๐๐. เพราะการเกิด เป็นเหตุให้พบกับความทุกข์ ๒๗๔

๑๐๑. เหตุแห่งการเกิด “ทุกข์” ๒๗๘

๑๐๒. สิ้นทุกข์เพราะสิ้นกรรม ๒๘๐

๑๐๓. สิ้นนันทิ สิ้นราคะ ๒๘๒

๑๐๔. ความสิ้นตัณหา คือ นิพพาน ๒๘๓

๑๐๕. ความเพลิน เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ ๒๘๕

๑๐๖. ความเป็นโสดาบัน ๒๘๖
ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ

๑๐๗. สัทธานุสารี ๒๘๘

๑๐๘. ธัมมานุสารี ๒๘๙

๑๐๙. ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ ของผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ (พระโสดาบัน) ๒๙๑
๑๑๐. ลำดับการปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล ๒๙๓
๑๑๑. อริยมรรค มีองค์ ๘ ๒๙๕
๑๑๒. “ดิน น้ำ ไฟ ลม” ไม่อาจหยั่งลงได้ในที่ไหน ๓๐๐
๑๑๓. สิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง ๓๐๓
๑๑๔. สังขตลักษณะ ๓๐๔
๑๑๕. อสังขตลักษณะ ๓๐๕
๑๑๖. ลำดับการหลุดพ้นโดยละเอียดเมื่อเห็นอนัตตา ๓๐๖
๑๑๗. ทำความเข้าใจเกี่ยวกับอาหาร ๓๐๘
๑๑๘. หลักการพิจารณาอาหาร ๓๑๑
๑๑๙. หมดความพอใจ ก็สิ้นทุกข์ ๓๑๔
๑๒๐. ความรู้สึกภายในใจ เมื่อละตัณหา (ความอยาก) ได้ ๓๑๕

ลักษณะภิกษุผู้มีศีล ๓๑๗

๑๒๑. ผู้ชี้ชวนวิงวอน ๓๑๘
๑๒๒. ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล (นัยที่ ๑) ๓๑๙
๑๒๓. ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล (นัยที่ ๒) ๓๒๒
๑๒๔. ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล (นัยที่ ๓) ๓๒๔

ธรรมะกับชีวิต

ผู้ชี้ขุมทรัพย์ ! ๐๑

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๒๔๕/๓๕๖., -บาลี ธ. ขุ. ๒๕/๒๕/๑๖.

น เต อหํ อานนฺท ตถา ปรกฺกมิสฺสามิ

อานนท์ ! เราไม่พยายามทำกะพวกเธอ อย่างทะนุถนอม

ยถา กุมฺภกาโร อามเก อามกมตฺเต

เหมือนพวกช่างหม้อ ทำแก่หม้อ ที่ยังเปียก ยังดิบอยู่.

นิคฺคยฺหนิคฺคยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักขนาบแล้ว ขนาบอีก ไม่มีหยุด.

ปวยฺหปวยฺหาหํ อานนฺท วกฺขามิ

อานนท์ ! เราจักชี้โทษแล้ว ชี้โทษอีก ไม่มีหยุด.

โย สาโร, โส ฐสฺสติ

ผู้ใดมีมรรคผลเป็นแก่นสาร ผู้นั้นจักทนอยู่ได้.

นิธีนํว ปวตฺตารํ ยํ ปสฺเส วชฺชทสฺสินํ
นิคฺคยฺหวาทึ เมธาวึ ตาทิสํ ปณฺฑิตํ ภเช

คนเรา ควรมองผู้มีปัญญาใด ๆ ที่คอยชี้โทษ
คอยกล่าวคำขนาบอยู่เสมอไป
ว่าคนนั้นแหละ คือ ผู้ชี้ขุมทรัพย์ละ
ควรคบบัณฑิตที่เป็นเช่นนั้น

ตาทิสํ ภชมานสฺส เสยฺโย โหติ น ปาปิโย

เมื่อคบหากับบัณฑิตชนิดนั้นอยู่
ย่อมมีแต่ดีท่าเดียว ไม่มีเลวเลย.

โอกาสในการเกิด เป็นมนุษย์นั้นแสนยาก

๐๒

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๖๘/๑๗๔๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าสมมติว่า มหาปฐพีอันใหญ่หลวงนี้ มีน้ำท่วมถึงเป็นอันเดียวกันทั้งหมด บุรุษคนหนึ่ง ทิ้งแอก (ไม้ไผ่ ?) ซึ่งมีรูเจาะได้เพียงรูเดียวลงไปในน้ำนั้น ลมตะวันออกพัดให้ลอยไปทางทิศตะวันตก ลมตะวันตกพัดให้ลอยไปทางทิศตะวันออก ลมทิศเหนือพัดให้ลอยไปทางทิศใต้ ลมทิศใต้พัดให้ลอยไปทางทิศเหนืออยู่ดังนี้ ในน้ำนั้น มีเต่าตัวหนึ่ง ตาบอด ล่วงไปร้อย ๆ ปี มันจะผุดขึ้นมาครั้งหนึ่ง ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร จะเป็นไปได้ไหม ที่เต่าตาบอด ร้อยปีจึงจะผุดขึ้นสักครั้งหนึ่ง จะพึงยื่นคอเข้าไปในรูซึ่งมีอยู่เพียงรูเดียวในแอกนั้น ?

"ข้อนี้ยากที่จะเป็นไปได้ พระเจ้าข้า ! ที่เต่าตาบอดนั้นร้อยปีผุดขึ้นเพียงครั้งเดียว จะพึงยื่นคอเข้าไปในรูซึ่งมีอยู่เพียงรูเดียวในแอกนั้น".

ภิกษุทั้งหลาย ! **ยากที่จะเป็นไปได้ ฉันเดียวกันที่ใคร ๆ จะพึงได้ความเป็นมนุษย์ ยากที่จะเป็นไปได้ ฉันเดียวกัน ที่ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะจะเกิดขึ้นในโลก ยากที่จะเป็นไปได้ ฉันเดียวกัน ที่ธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้ว จะรุ่งเรืองไปทั่วโลก.**

ภิกษุทั้งหลาย ! แต่ว่า **บัดนี้ ความเป็นมนุษย์ก็ได้แล้ว ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะก็บังเกิดขึ้นในโลกแล้ว และธรรมวินัยอันตถาคตประกาศแล้วก็รุ่งเรืองไปทั่วโลกแล้ว.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้น ในกรณีนี้
พวกเธอพึงกระทำโยคกรรม เพื่อให้รู้ว่า
"นี้ ทุกข์
นี้ เหตุให้เกิดทุกข์
นี้ ความดับแห่งทุกข์
นี้ หนทางให้ถึงความดับแห่งทุกข์" ดังนี้ เถิด.

วิญญาณ คือ เหตุแห่งการเกิดขึ้นของสัตว์ ๐๓

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๖๗/๕๘.

อานนท์ ! ก็คำนี้ว่า **"นามรูปมี เพราะปัจจัยคือวิญญาณ"** ดังนี้ เช่นนี้แล เป็นคำที่เรากล่าวแล้ว.

อานนท์ ! ความข้อนี้ เธอต้องทราบอธิบายโดยปริยายดังต่อไปนี้ ที่ตรงกับหัวข้อที่เรากล่าวไว้แล้วว่า **"นามรูปมี เพราะปัจจัยคือวิญญาณ"**.

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณจักไม่ก้าวลงในท้องแห่งมารดาแล้วไซร้ นามรูปจักปรุงตัวขึ้นมาในท้องแห่งมารดาได้ไหม ?

"ข้อนั้น หามิได้พระเจ้าข้า !".

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณก้าวลงในท้องแห่งมารดาแล้ว จักสลายลงเสียแล้วไซร้ นามรูปจักบังเกิดขึ้น เพื่อความเป็นอย่างนี้ได้ไหม ?

"ข้อนั้น หามิได้พระเจ้าข้า !".

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณของเด็กอ่อน ที่เป็นชายก็ตาม เป็นหญิงก็ตาม จักขาดลงเสียแล้วไซร้ นามรูป จักถึงซึ่งความเจริญ ความงอกงาม ความไพบูลย์บ้างหรือ ?

"ข้อนั้น หามิได้พระเจ้าข้า !".

อานนท์ ! เพราะเหตุนั้น ในเรื่องนี้ นั่นแหละคือเหตุ นั่นแหละคือนิทาน นั่นแหละคือสมุทัย นั่นแหละคือปัจจัย ของนามรูป **นั้นคือ วิญญาณ.**

อานนท์ ! ก็คำนี้ว่า **"วิญญาณมี เพราะปัจจัยคือนามรูป"** ดังนี้ เช่นนี้แล เป็นคำที่เรากล่าวแล้ว.

อานนท์ ! ความข้อนี้ เธอต้องทราบอธิบายโดยปริยายดังต่อไปนี้ที่ตรงกับหัวข้อที่เรากล่าวไว้แล้วว่า **"วิญญาณมี เพราะปัจจัยคือนามรูป".**

อานนท์ ! ถ้าหากว่าวิญญาณ จักไม่ได้มีที่ตั้งที่อาศัยในนามรูป แล้วไซร้ ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งทุกข์ คือ ชาติ ชรา มรณะ ต่อไป จะมีขึ้นมาให้เห็นได้ไหม ?

"ข้อนั้น หามิได้พระเจ้าข้า !".

อานนท์ ! เพราะเหตุนั้น ในเรื่องนี้ นั่นแหละคือเหตุ นั่นแหละคือนิทาน นั่นแหละคือสมุทัย นั่นแหละคือปัจจัยของวิญญาณ **นั่นคือ นามรูป.**

อานนท์ !

ด้วยเหตุเพียงเท่านี้

สัตว์โลก จึงเกิดบ้าง จึงแก่บ้าง

จึงตายบ้าง จึงจุติบ้าง จึงอุบัติบ้าง

คลองแห่งการเรียก (อธิวจน) ก็มีเพียงเท่านี้

คลองแห่งการพูดจา (นิรุตฺติ) ก็มีเพียงเท่านี้

คลองแห่งการบัญญัติ (ปญฺญตฺติ) ก็มีเพียงเท่านี้

เรื่องที่จะต้องรู้ด้วยปัญญา (ปญฺญาวจร) ก็มีเพียงเท่านี้

ความเวียนว่ายในวัฏฏะ ก็มีเพียงเท่านี้

นามรูปพร้อมทั้งวิญญาณตั้งอยู่

เพื่อการบัญญัติซึ่งความเป็นอย่างนี้

(ของนามรูปกับวิญญาณ นั่นเอง).

หลักปฏิบัติต่อทิศทั้ง ๖ | ๐๔

-บาลี ปา. ที. ๑๑/๑๙๕-๒๐๖/๑๗๔-๒๐๕.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ในอริยวินัย มีการนอบน้อมทิศทั้งหกอย่างไรพระเจ้าข้า ! พระองค์จงทรงแสดงธรรมที่เป็นการนอบน้อมทิศทั้งหกในอริยวินัยเถิด".

คหบดีบุตร !

พึงทราบว่า ทิศทั้งหกเหล่านี้ มีอยู่ คือ

พึงทราบว่า **มารดาบิดา** **เป็นปุรัตถิมทิศ** (ทิศเบื้องหน้า)

พึงทราบว่า **อาจารย์** **เป็นทักขิณทิศ** (ทิศเบื้องขวา)

พึงทราบว่า **บุตรภรรยา** **เป็นปัจฉิมทิศ** (ทิศบื้องหลัง)

พึงทราบว่า **มิตรสหาย** **เป็นอุตตรทิศ** (ทิศเบื้องซ้าย)

พึงทราบว่า **ทาสกรรมกร** **เป็นเหฏฐิมทิศ** (ทิศเบื้องต่ำ)

พึงทราบว่า **สมณพราหมณ์** **เป็นอุปริมทิศ** (ทิศเบื้องบน).

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหน้า

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา อันบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ท่านเลี้ยงเราแล้ว เราจักเลี้ยงท่าน

(๒) เราจักทำกิจของท่าน

(๓) เราจักดำรงวงศ์สกุล

(๔) เราจักปฏิบัติตนเป็นทายาท

(๕) เมื่อท่านทำกาละล่วงลับไปแล้ว เราจักกระทำทักษิณาอุทิศท่าน

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องหน้า คือ มารดาบิดา** อันบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์บุตรโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ห้ามเสียจากบาป

(๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) ให้ศึกษาศิลปะ

(๔) ให้มีคู่ครองที่สมควร

(๕) มอบมรดกให้ตามเวลา

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหน้านั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องขวา

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์อันศิษย์พึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยการลุกขึ้นยืนรับ

(๒) ด้วยการเข้าไปยืนคอยรับใช้

(๓) ด้วยการเชื่อฟังอย่างยิ่ง

(๔) ด้วยการปรนนิบัติ

(๕) ด้วยการศึกษาศิลปวิทยาโดยเคารพ

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องขวา คือ อาจารย์**อันศิษย์ปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์ศิษย์โดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) แนะนำดี

(๒) ให้ศึกษาดี

(๓) บอกศิลปวิทยาสิ้นเชิง

(๔) ทำให้เป็นที่รู้จักในมิตรสหาย

(๕) ทำการคุ้มครองให้ในทิศทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องขวานั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องหลัง

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยาอันสามีพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยการยกย่อง

(๒) ด้วยการไม่ดูหมิ่น

(๓) ด้วยการไม่ประพฤตินอกใจ

(๔) ด้วยการมอบความเป็นใหญ่ในหน้าที่ให้

(๕) ด้วยการให้เครื่องประดับ

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องหลัง คือ ภรรยา**อันสามีปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์สามีโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) จัดแจงการงานดี

(๒) สงเคราะห์คนข้างเคียงดี

(๓) ไม่ประพฤตินอกใจ

(๔) ตามรักษาทรัพย์ที่มีอยู่

(๕) ขยันขันแข็งในการงานทั้งปวง

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องหลังนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องซ้าย

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย อันกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยการให้ปัน

(๒) ด้วยการพูดจาไพเราะ

(๓) ด้วยการประพฤติประโยชน์

(๔) ด้วยการวางตนเสมอกัน

(๕) ด้วยการไม่กล่าวคำอันเป็นเครื่องให้แตกกัน

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องซ้าย คือ มิตรสหาย** อันกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) รักษามิตรผู้ประมาทแล้ว

(๒) รักษาทรัพย์ของมิตรผู้ประมาทแล้ว

(๓) เป็นที่พึ่งแก่มิตรเมื่อมีภัย

(๔) ไม่ทอดทิ้งในยามมีอันตราย

(๕) นับถือสมาชิกในวงศ์ของมิตร

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องซ้ายนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องต่ำ

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร อันนายพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยให้ทำการงานตามกำลัง

(๒) ด้วยการให้อาหารและรางวัล

(๓) ด้วยการรักษาพยาบาลยามเจ็บไข้

(๔) ด้วยการแบ่งของมีรสประหลาดให้

(๕) ด้วยการปล่อยให้อิสระตามสมัย

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องต่ำ คือ ทาสกรรมกร** อันนายปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์นายโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) เป็นผู้ลุกขึ้นทำงานก่อนนาย

(๒) เลิกงานทีหลังนาย

(๓) ถือเอาแต่ของที่นายให้

(๔) กระทำการงานให้ดีที่สุด

(๕) นำเกียรติคุณของนายไปร่ำลือ

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องต่ำนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้ว เป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หน้าที่ที่พึงปฏิบัติต่อทิศเบื้องบน

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์ อันกุลบุตรพึงปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ** คือ

(๑) ด้วยเมตตากายกรรม

(๒) ด้วยเมตตาวจีกรรม

(๓) ด้วยเมตตามโนกรรม

(๔) ด้วยการไม่ปิดประตู (คือ ยินดีต้อนรับ)

(๕) ด้วยการคอยถวายอามิสทาน

คหบดีบุตร ! **ทิศเบื้องบน คือ สมณพราหมณ์** อันกุลบุตรปฏิบัติต่อโดยฐานะ ๕ ประการ เหล่านี้แล้ว **ย่อมอนุเคราะห์กุลบุตรโดยฐานะ ๖ ประการ** คือ

(๑) ห้ามเสียจากบาป

(๒) ให้ตั้งอยู่ในความดี

(๓) อนุเคราะห์ด้วยใจอันงดงาม

(๔) ให้ฟังในสิ่งที่ไม่เคยฟัง

(๕) ทำสิ่งที่ได้ฟังแล้วให้แจ่มแจ้งถึงที่สุด

(๖) บอกทางสวรรค์ให้

เมื่อเป็นดังนี้ ทิศเบื้องบนนั้น เป็นอันว่ากุลบุตรนั้นปิดกั้นแล้วเป็นทิศเกษม ไม่มีภัยเกิดขึ้น.

หลักในการใช้จ่ายทรัพย์ ๐๕

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๘๕/๖๑.

คหบดี ! อริยสาวกนั้น **ใช้โภคทรัพย์**ที่ตนหาได้มาด้วยความเพียรเป็นเครื่องลุกขึ้น รวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม **เพื่อกระทำกรรมในหน้าที่ ๔ ประการ.**

๔ ประการ อย่างไรเล่า ?

๔ ประการ ในกรณีนี้ คือ

๑. อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหาได้มาโดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการ**เลี้ยงตน** ให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารตนให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง ในการ**เลี้ยงมารดาและบิดา**ให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารท่านทั้งสองให้อยู่เป็นสุขโดยถูกต้อง ในการ**เลี้ยงบุตรภรรยา ทาสและกรรมกรชายหญิง** ให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารให้อยู่กันอย่างเป็นสุขโดยถูกต้อง ในการ**เลี้ยงมิตรอำมาตย์**ให้เป็นสุข อิ่มหนำ บริหารให้อยู่เป็นสุข

โดยถูกต้อง นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ **ฐานที่ ๑** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล (อายตนโส). คหบดี ! ข้ออื่นยังมีอีก

๒. อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหาได้มาโดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการ**ปิดกั้นอันตราย**ทั้งหลาย **ทำตนให้สวัสดีจากอันตราย**ทั้งหลายที่เกิดจากไฟ จากน้ำ จากพระราชา จากโจร หรือจากทายาทที่ไม่เป็นที่รักนั้นๆ นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ **ฐานที่ ๒** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล. คหบดี ! ข้ออื่นยังมีอีก

๓. อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหาได้มาโดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการ**กระทำพลีกรรม ๕ ประการ** คือ สงเคราะห์ญาติ (ญาติพลี) สงเคราะห์แขก (อติถิพลี) สงเคราะห์ผู้ล่วงลับไปแล้ว (ปุพพเปตพลี) ช่วยชาติ (ราชพลี) สงเคราะห์เทวดา (เทวตาพลี) นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ **ฐานที่ ๓** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้ว บรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล. คหบดี ! ข้ออื่นยังมีอีก

๔. อริยสาวกนั้น ใช้โภคทรัพย์อันตนหามาได้โดยชอบธรรม (ดังที่กล่าวแล้วข้างต้น) ในการ**ตั้งไว้ซึ่งทักษิณา** อุทิศแก่สมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้งดเว้นแล้วจากความประมาทมัวเมา ผู้ตั้งมั่นอยู่ในขันติและโสรัจจะ ผู้ฝึกฝน ทำความสงบ ทำความดับเย็น แก่ตนเอง อันเป็นทักษิณาทานที่มีผลเลิศในเบื้องบน เป็นฝ่ายดี มีสุขเป็นผลตอบแทน เป็นไปพร้อมเพื่อสวรรค์ นี้เป็นการบริโภคทรัพย์ **ฐานที่ ๔** อันอริยสาวกนั้นถึงแล้วบรรลุแล้ว บริโภคแล้วโดยชอบด้วยเหตุผล.

คหบดี ! อริยสาวกนั้น ย่อมใช้โภคทรัพย์ที่ตนหาได้มาด้วยความเพียรเป็นเครื่องลุกขึ้น รวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรมได้มาโดยธรรม เพื่อกระทำกรรมในหน้าที่ ๔ ประการเหล่านี้.

การตอบแทนคุณ มารดาบิดาอย่างสูงสุด ๐๖

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๗๘/๒๗๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าวการกระทำตอบแทนไม่ได้ง่ายแก่ท่านทั้งสอง.

ท่านทั้งสองนั้นคือใคร ? คือ ๑. มารดา ๒. บิดา

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุตรพึงประคับประคองมารดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง พึงประคับประคองบิดาด้วยบ่าข้างหนึ่ง** เขามีอายุมีชีวิตอยู่ตลอดร้อยปี และเขาพึงปฏิบัติ**ท่านทั้งสองนั้นด้วยการอบกลิ่น การนวด การให้อาบน้ำและการดัด และท่านทั้งสองนั้น พึงถ่ายอุจจาระปัสสาวะบนบ่าทั้งสอง** ของเขานั่นแหละ. ภิกษุทั้งหลาย ! **การกระทำอย่างนั้นยังไม่ชื่อว่า อันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! อนึ่ง **บุตรพึงสถาปนามารดาบิดาในราชสมบัติ อันเป็นอิสราธิปัตย์ ในแผ่นดินใหญ่อันมีรตนะ ๗ ประการ** มากหลายเช่นนี้ การกระทำกิจอย่างนั้น ยังไม่ชื่อว่าอันบุตรทำแล้ว หรือทำตอบแทนแล้วแก่มารดาบิดาเลย. ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะมารดาบิดามีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยงแสดงโลกนี้แก่บุตรทั้งหลาย.

ส่วนบุตรคนใด **ยังมารดาบิดาผู้ไม่มีศรัทธาให้สมาทานตั้งมั่นในสัทธาสัมปทา** (ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา).

ยังมารดาบิดาผู้ทุศีล ให้สมาทานตั้งมั่นในสีลสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยศีล).

ยังมารดาบิดาผู้มีความตระหนี่ ให้สมาทานตั้งมั่นในจาคสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค).

ยังมารดาบิดาทรามปัญญา ให้สมาทานตั้งมั่นในปัญญาสัมปทา (ความถึงพร้อมด้วยปัญญา).

ภิกษุทั้งหลาย ! ด้วยเหตุมีประมาณเท่านี้แลการกระทำอย่างนั้นย่อมชื่อว่า อันบุตรนั้นทำแล้ว และทำตอบแทนแล้ว แก่มารดาบิดา.

ว่าด้วยความรัก ๔ แบบ ๐๗

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๙๐-๒๙๑/๒๐๐.

(๑) ความรักเกิดจากความรัก

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งเป็นที่ปรารถนารักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติกระทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่น่าปรารถนาน่ารักใคร่น่าพอใจ บุคคลโน้นก็จะเกิดความพอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า "บุคคลเหล่านั้นประพฤติกระทำต่อบุคคลที่เราปรารถนารักใคร่พอใจ ด้วยอาการที่น่าปรารถนาน่ารักใคร่น่าพอใจ" ดังนี้

บุคคลนั้นชื่อว่า
ย่อมทำความรักให้เกิดขึ้นในบุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย !
อย่างนี้แล เรียกว่า
ความรักเกิดจากความรัก.

(๒) ความเกลียดเกิดจากความรัก

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งเป็นที่ปรารถนารักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติกระทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่ารักใคร่พอใจ บุคคลโน้นก็จะเกิดความไม่พอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า "บุคคลเหล่านั้นประพฤติกระทำต่อบุคคลที่เราปรารถนารักใคร่พอใจ ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่ารักใคร่พอใจ" ดังนี้

บุคคลนั้นชื่อว่า
ย่อมทำความเกลียดให้เกิดขึ้นในบุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย !
อย่างนี้แล เรียกว่า
ความเกลียดเกิดจากความรัก.

(๓) ความรักเกิดจากความเกลียด

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนารักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติกระทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่ารักใคร่พอใจ บุคคลโน้นก็จะเกิดความพอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า "บุคคลเหล่านั้นประพฤติกระทำต่อบุคคลที่เราไม่ปรารถนารักใคร่พอใจ ด้วยอาการที่ไม่น่าปรารถนาไม่น่ารักใคร่พอใจ" ดังนี้

บุคคลนั้นชื่อว่า
ย่อมทำความรักให้เกิดขึ้นในบุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย !
อย่างนี้แล เรียกว่า
ความรักเกิดจากความเกลียด.

(๔) ความเกลียดเกิดจากความเกลียด

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ มีบุคคลซึ่งไม่เป็นที่ปรารถนารักใคร่พอใจของบุคคลคนหนึ่ง มีบุคคลพวกอื่นมาประพฤติกระทำต่อบุคคลนั้น ด้วยอาการที่น่าปรารถนาน่ารักใคร่น่าพอใจ บุคคลโน้นก็จะเกิดความไม่พอใจขึ้นมาอย่างนี้ว่า "บุคคลเหล่านั้นประพฤติกระทำต่อบุคคลที่เราไม่ปรารถนารักใคร่พอใจด้วยอาการที่น่าปรารถนาน่ารักใคร่น่าพอใจ" ดังนี้

บุคคลนั้นชื่อว่า
ย่อมทำความเกลียดให้เกิดขึ้นในบุคคลเหล่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย !
อย่างนี้แล เรียกว่า
ความเกลียดเกิดจากความเกลียด.

ลักษณะของ “ฆราวาสชั้นเลิศ” ๐๘

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๑๙๔/๙๑.

คหบดี ! ในบรรดากามโภคี (ฆราวาส) เหล่านั้น กามโภคีผู้ใด แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัด (เกินไปจนทรมานตน) ด้วย ครั้นแสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัดแล้ว ทำตนให้เป็นสุข ให้อิ่มหนำด้วย แบ่งปันโภคทรัพย์บำเพ็ญบุญด้วย ไม่กำหนัด ไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้นอยู่ด้วย

คหบดี ! **กามโภคีผู้นี้ ควรสรรเสริญโดยฐานะทั้งสี่** คือ

ควรสรรเสริญโดย **ฐานะที่หนึ่ง** ในข้อที่เขา **แสวงหาโภคทรัพย์โดยธรรม โดยไม่เครียดครัด**

ควรสรรเสริญโดย **ฐานะที่สอง** ในข้อที่เขา **ทำตนให้เป็นสุขให้อิ่มหนำ**

ควรสรรเสริญโดย **ฐานะที่สาม** ในข้อที่เขา **แบ่งปันโภคทรัพย์บำเพ็ญบุญ**

ควรสรรเสริญโดย **ฐานะที่สี่** ในข้อที่เขา **ไม่กำหนัด ไม่มัวเมา ไม่ลุ่มหลง มีปกติเห็นโทษ มีปัญญาเป็นเครื่องสลัดออก บริโภคโภคทรัพย์เหล่านั้น.**

คหบดี ! กามโภคีผู้นี้ควรสรรเสริญโดยฐานะทั้งสี่เหล่านี้.

คหบดี ! **กามโภคีจำพวกนี้ เป็นกามโภคีชั้นเลิศ ชั้นประเสริฐ ชั้นหัวหน้า ชั้นสูงสุด ชั้นบวรกว่ากามโภคีทั้งหลาย**

เปรียบเสมือนนมสดเกิดจากแม่โค นมส้มเกิดจากนมสด เนยข้นเกิดจากนมส้ม เนยใสเกิดจากเนยข้น หัวเนยใสเกิดจากเนยใส หัวเนยใสปรากฏว่าเลิศกว่าบรรดารสอันเกิดจากโคทั้งหลายเหล่านั้น

ข้อนี้ฉันใด กามโภคีจำพวกนี้ ก็ปรากฏว่าเลิศกว่าบรรดากามโภคีทั้งหลายเหล่านั้น ฉันนั้น แล.

หลักการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันนี้ ๐๙

-บาลี อฏฐก. อํ. ๒๓/๒๘๙-๒๙๓/๑๔๔.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ธรรม ๔ ประการ** เหล่านี้ **เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข แก่กุลบุตรในปัจจุบัน** (ทิฏฐธรรม).

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ

(๑) ความขยันในอาชีพ (อุฏฐานสัมปทา)

(๒) การรักษาทรัพย์ (อารักขสัมปทา)

(๓) ความมีมิตรดี (กัลยาณมิตตตา)

(๔) การดำรงชีวิตสม่ำเสมอ (สมชีวิตา)

ความขยันในอาชีพ

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ความขยันในอาชีพ** (อุฏฐานสัมปทา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ สำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการลุกขึ้นกระทำการงาน คือด้วยกสิกรรม หรือวานิชกรรม

โครักขกรรม อาชีพผู้ถืออาวุธ อาชีพราชบุรุษ หรือด้วยศิลปะอย่างใดอย่างหนึ่ง ในอาชีพนั้น ๆ เขาเป็นผู้เชี่ยวชาญ ไม่เกียจคร้าน ประกอบด้วยการสอดส่องในอุบายนั้น ๆ สามารถกระทำ สามารถจัดให้กระทำ.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความขยันในอาชีพ.

การรักษาทรัพย์

พ๎ยัคฆปัชชะ ! **การรักษาทรัพย์** (อารักขสัมปทา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ๎ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ โภคทรัพย์อันกุลบุตรหาได้มาด้วยความเพียร เป็นเครื่องลุกขึ้นรวบรวมมาด้วยกำลังแขน มีตัวชุ่มด้วยเหงื่อ เป็นโภคทรัพย์ประกอบด้วยธรรม ได้มาโดยธรรม เขารักษาคุ้มครองอย่างเต็มที่ ด้วยหวังว่า “อย่างไรเสียพระราชาจะไม่ริบทรัพย์ของเราไป โจรจะไม่ปล้นเอาไป ไฟจะไม่ไหม้ น้ำจะไม่พัดพาไป ทายาทอันไม่รักใคร่เรา จะไม่ยื้อแย่งเอาไป” ดังนี้.

พ๎ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า การรักษาทรัพย์.

ความมีมิตรดี

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ความมีมิตรดี** (กัลยาณมิตตตา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ อยู่อาศัยในบ้านหรือนิคมใด ถ้ามีบุคคลใดๆ ในบ้านหรือนิคมนั้น เป็นคหบดีหรือบุตรคหบดีก็ดี เป็นคนหนุ่มที่เจริญด้วยศีล หรือเป็นคนแก่ที่เจริญด้วยศีลก็ดี ล้วนแต่ถึงพร้อมด้วยศรัทธา ถึงพร้อมด้วยศีล ถึงพร้อมด้วยจาคะ ถึงพร้อมด้วยปัญญา อยู่แล้วไซร้ กุลบุตรนั้นก็ดำรงตนร่วม พูดจาร่วม สากัจฉาร่วม กับชนเหล่านั้น.

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยศรัทธาโดยอนุรูป แก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศรัทธา.

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยศีลโดยอนุรูป แก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยศีล.

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยจาคะโดยอนุรูป แก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยจาคะ.

เขาติดตามศึกษาความถึงพร้อมด้วยปัญญาโดยอนุรูป แก่บุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยปัญญา อยู่ในที่นั้นๆ.

พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความมีมิตรดี.

การดำรงชีวิตสม่ำเสมอ

พ์ยัคฆปัชชะ ! **การดำรงชีวิตสม่ำเสมอ** (สมชีวิตา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้" ดังนี้.

พ์ยัคฆปัชชะ ! เปรียบเหมือนคนถือตาชั่ง หรือลูกมือของเขา ยกตาชั่งขึ้นแล้ว ก็รู้ว่า "ยังขาดอยู่เท่านี้ หรือเกินไปแล้วเท่านี้" ดังนี้ฉันใด กุลบุตรนี้ ก็ฉันนั้น เขารู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า "รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้" ดังนี้.

พ์ยัคฆปัชชะ ! ถ้ากุลบุตรนี้ เป็นผู้มีรายได้น้อย แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างฟุ่มเฟือยแล้วไซร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้ใช้จ่ายโภคทรัพย์ (อย่างสุรุ่ยสุร่าย) เหมือนคนกินผลมะเดื่อ ฉันใดก็ฉันนั้น.

พ์ยัคฆปัชชะ ! แต่ถ้ากุลบุตร เป็นผู้มีรายได้มหาศาล แต่สำเร็จการเป็นอยู่อย่างแร้นแค้นแล้วไซร้ ก็จะมีผู้กล่าวว่า กุลบุตรนี้จักตายอดตายอยากอย่างคนอนาถา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! เมื่อใด กุลบุตรนี้ รู้จักความได้มาแห่งโภคทรัพย์ รู้จักความสิ้นไปแห่งโภคทรัพย์ แล้วดำรงชีวิตอยู่อย่างสม่ำเสมอ ไม่ฟุ่มเฟือยนัก ไม่ฝืดเคืองนัก โดยมีหลักว่า “รายได้ของเราจักท่วมรายจ่าย และรายจ่ายของเราจักไม่ท่วมรายรับ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้

พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เราเรียกว่า การดำรงชีวิตสม่ำเสมอ.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตร ในทิฏฐธรรม.**

หลักการดำรงชีพ เพื่อประโยชน์สุขในวันหน้า ๑๐

-บาลี อฏฐก. อํ. ๒๓/๒๘๙-๒๙๓/๑๔๔.

พ์ยัคฆปัชชะ ! ธรรม ๔ ประการเหล่านี้ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตร ในเบื้องหน้า (สัมปรายะ).

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ

(๑) **ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา** (สัทธาสัมปทา)

(๒) **ความถึงพร้อมด้วยศีล** (สีลสัมปทา)

(๓) **ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค** (จาคสัมปทา)

(๔) **ความถึงพร้อมด้วยปัญญา** (ปัญญาสัมปทา)

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา** (สัทธาสัมปทา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มีศรัทธา เชื่อในการตรัสรู้ของตถาคตว่า "เพราะเหตุอย่างนี้ ๆ พระผู้มีพระภาคเจ้านั้น เป็นผู้ไกลจากกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง เป็นผู้ถึงพร้อมด้วยวิชชาและจรณะ

เป็นผู้ไปแล้วด้วยดี เป็นผู้รู้โลกอย่างแจ่มแจ้ง เป็นผู้สามารถฝึกบุรุษที่สมควรฝึกได้อย่างไม่มีใครยิ่งกว่า เป็นครูผู้สอนของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานด้วยธรรม เป็นผู้มีความจำเริญ จำแนกธรรมสั่งสอนสัตว์" ดังนี้. พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยศรัทธา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ความถึงพร้อมด้วยศีล** (สีลสัมปทา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต เป็นผู้เว้นขาดจากอทินนาทาน เป็นผู้เว้นขาดจากกาเมสุมิจฉาจาร เป็นผู้เว้นขาดจากมุสาวาท เป็นผู้เว้นขาดจากสุราเมรยมัชชปมาทัฏฐาน. พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยศีล.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค** (จาคสัมปทา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ มีใจปราศจากความตระหนี่อันเป็นมลทิน อยู่ครองเรือน มีจาคะอันปล่อยอยู่เป็นประจำ มีฝ่ามืออันชุ่มเป็นปกติ ยินดีแล้วในการสละ ควรแก่การขอ ยินดีแล้วในการจำแนกทาน. พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยการบริจาค.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ความถึงพร้อมด้วยปัญญา** (ปัญญาสัมปทา) **เป็นอย่างไรเล่า ?**

พ์ยัคฆปัชชะ ! กุลบุตรในกรณีนี้ เป็นผู้มีปัญญา ประกอบด้วยปัญญาเครื่องให้ถึงสัจจะแห่งการเกิดดับ เป็นเครื่องไปจากข้าศึก เป็นเครื่องเจาะแทงกิเลส เป็นเครื่องถึงซึ่งความสิ้นไปแห่งทุกข์โดยชอบ. พ์ยัคฆปัชชะ ! นี้เรียกว่า ความถึงพร้อมด้วยปัญญา.

พ์ยัคฆปัชชะ ! **ธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นธรรม เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขของกุลบุตร ในเบื้องหน้า.**

เหตุเสื่อมและเหตุเจริญแห่งทรัพย์ ๑๑

-บาลี อฏฐก. อํ. ๒๓/๒๘๙-๒๙๓/๑๔๔.

เหตุเสื่อมแห่งทรัพย์ ๔ ประการ

พ์ยัคฆปัชชะ ! **โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบ... ย่อมมีทางเสื่อม ๔ ประการ** คือ

(๑) ความเป็นนักเลงหญิง

(๒) ความเป็นนักเลงสุรา

(๓) ความเป็นนักเลงการพนัน

(๔) ความมีมิตรสหายเพื่อนฝูงเลวทราม

พ์ยัคฆปัชชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่มีอยู่ บุรุษปิดทางน้ำเข้าเหล่านั้นเสีย และเปิดทางน้ำออกเหล่านั้นด้วย ทั้งฝนก็ไม่ตกลงมาตามที่ควร.

พ์ยัคฆปัชชะ ! เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเหือดแห้งเท่านั้น ที่หวังได้สำหรับบึงใหญ่นั้น ความเต็มเปี่ยม ไม่มีทางที่จะหวังได้ นี้ฉันใด

พ์ยัคฆปัชชะ ! ผลที่จะเกิดขึ้นก็ฉันนั้นสำหรับโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมมีทางเสื่อม ๔ ประการ คือ

(๑) ความเป็นนักเลงหญิง

(๒) ความเป็นนักเลงสุรา

(๓) ความเป็นนักเลงการพนัน

(๔) ความมีมิตรสหายเพื่อนฝูงเลวทราม.

เหตุเจริญแห่งทรัพย์ ๔ ประการ

พ์ยัคฆปัชชะ ! **โภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบ... ย่อมมีทางเจริญ ๔ ประการ** คือ

(๑) ความไม่เป็นนักเลงหญิง

(๒) ความไม่เป็นนักเลงสุรา

(๓) ความไม่เป็นนักเลงการพนัน

(๔) ความมีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม

พ์ยัคฆปัชชะ ! เปรียบเหมือนทางน้ำเข้า ๔ ทาง ทางน้ำออก ๔ ทาง ของบึงใหญ่ บุรุษเปิดทางน้ำเข้าเหล่านั้นด้วย และปิดทางน้ำออกเหล่านั้นเสีย ทั้งฝนก็ตกลงมาตามที่ควรด้วย.

พ์ยัคฆปัชชะ ! เมื่อเป็นอย่างนั้น ความเต็มเปี่ยมเท่านั้นที่หวังได้สำหรับบึงใหญ่นั้น ความเหือดแห้งเป็นอันไม่ต้องหวัง นี้ฉันใด

พ์ยัคฆปัชชะ ! ผลที่จะเกิดขึ้นก็ฉันนั้นสำหรับโภคทรัพย์ที่เกิดขึ้นโดยชอบอย่างนี้แล้ว ย่อมมีทางเจริญ ๔ ประการ คือ

(๑) **ความ**ไม่เป็นนักเลงหญิง

(๒) **ความ**ไม่เป็นนักเลงสุรา

(๓) **ความ**ไม่เป็นนักเลงการพนัน

(๔) **ความ**มีมิตรสหายเพื่อนฝูงที่ดีงาม.

อบายมุข ๖ (ทางเสื่อมแห่งทรัพย์ ๖ ทาง) | ๑๒

-บาลี ปา. ที. ๑๑/๑๙๖-๑๙๘/๑๗๘-๑๘๔.

คหบดีบุตร ! **อริยสาวก ไม่เสพทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์ ๖ ทาง (อบายมุข ๖)** คือ

(๑) ***การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท*** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์

(๒) ***การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในเวลากลางคืน*** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์

(๓) ***การเที่ยวไปในที่ชุมนุมแห่งความเมา*** (สมชุชาภิจรณ) เป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์

(๔) ***การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการพนัน อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท*** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์

(๕) ***การประกอบเนือง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร*** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์

(๖) ***การประกอบเนือง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน*** เป็นทางเสื่อมแห่งโภคทรัพย์.

โทษของอบายมุขแต่ละข้อ

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มี ๖ ประการ คือ

(๑) ความเสื่อมทรัพย์อันผู้ดื่มพึงเห็นเอง

(๒) ก่อการทะเลาะวิวาท

(๓) เป็นบ่อเกิดแห่งโรค

(๔) เป็นเหตุเสียชื่อเสียง

(๕) เป็นเหตุไม่รู้จักละอาย

(๖) เป็นเหตุทอนกำลังปัญญา

คหบดีบุตร ! **เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการดื่มน้ำเมา คือ สุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท.**

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในเวลากลางคืน มี ๖ ประการ คือ

(๑) ผู้นั้นชื่อว่าไม่คุ้มครอง **ไม่รักษาตัว**

(๒) ผู้นั้นชื่อว่า ไม่คุ้มครอง **ไม่รักษาบุตรภรรยา**

(๓) ผู้นั้นชื่อว่า ไม่คุ้มครอง **ไม่รักษาทรัพย์สมบัติ**

(๔) ผู้นั้นชื่อว่า **เป็นที่ระแวงของคนอื่น**

(๕) คำพูดอันไม่เป็นจริงในที่นั้น ๆ ย่อมปรากฏในผู้นั้น

(๖) เหตุแห่งทุกข์เป็นอันมาก ย่อมแวดล้อมผู้นั้น

คหบดีบุตร ! **เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการเที่ยวไปในตรอกต่าง ๆ ในเวลากลางคืน.**

คหบดีบุตร ! โทษในการเที่ยวไปในที่ชุมนุมแห่งความเมา มี ๖ ประการ คือ

(๑) รำที่ไหน ไปที่นั่น

(๒) ขับร้องที่ไหน ไปที่นั่น

(๓) ประโคมที่ไหน ไปที่นั่น

(๔) เสภาที่ไหน ไปที่นั่น

(๕) เพลงที่ไหน ไปที่นั่น

(๖) เถิดเทิงที่ไหน ไปที่นั่น

คหบดีบุตร ! **เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการในการเที่ยวไปในที่ชุมนุมแห่งความเมา.**

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการพนัน อันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท มี ๖ ประการ คือ

(๑) ผู้ชนะย่อมก่อเวร

(๒) ผู้แพ้ย่อมเสียดายทรัพย์ที่เสียไป

(๓) ย่อมเสื่อมทรัพย์ในปัจจุบัน

(๔) ถ้อยคำของคนเล่นการพนัน ซึ่งไปพูดในที่ประชุมฟังไม่ขึ้น

(๕) ถูกมิตร อมาตย์หมิ่นประมาท

(๖) ไม่มีใครประสงค์จะแต่งงานด้วย เพราะเห็นว่าชายนักเลงเล่นการพนัน ไม่สามารถจะเลี้ยงภรรยาได้

คหบดีบุตร ! **เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการพนันอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท.**

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร มี ๖ ประการ คือ

(๑) นำให้เป็นนักเลงการพนัน

(๒) นำให้เป็นนักเลงเจ้าชู้

(๓) นำให้เป็นนักเลงเหล้า

(๔) นำให้เป็นคนลวงผู้อื่นด้วยของปลอม

(๕) นำให้เป็นคนโกงเขาซึ่งหน้า

(๖) นำให้เป็นคนหัวไม้

คหบดีบุตร ! **เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งการคบคนชั่วเป็นมิตร.**

คหบดีบุตร ! โทษในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน มี ๖ ประการ คือ

(๑) ชอบอ้างว่า **หนาวนัก** แล้วไม่ทำการงาน

(๒) ชอบอ้างว่า **ร้อนนัก** แล้วไม่ทำการงาน

(๓) ชอบอ้างว่า **เวลาเย็นแล้ว** แล้วไม่ทำการงาน

(๔) ชอบอ้างว่า **ยังเช้าอยู่** แล้วไม่ทำการงาน

(๕) ชอบอ้างว่า **หิวนัก** แล้วไม่ทำการงาน

(๖) ชอบอ้างว่า **กระหายนัก** แล้วไม่ทำการงาน

เมื่อเขามากไปด้วยการอ้างเลศ ผลัดผ่อนการงานอยู่อย่างนี้ โภคทรัพย์ที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็ถึงความสิ้นไป.

คหบดีบุตร ! **เหล่านี้แล คือ โทษ ๖ ประการในการประกอบเนือง ๆ ซึ่งความเกียจคร้าน.**

การบริโภคกามคุณทั้ง ๕ อย่างไม่มีโทษ | ๑๓

-บาลี มู. ม. ๑๒/๓๓๑-๓๓๓/๓๒๗-๓๒๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! กามคุณเหล่านี้มี ๕ อย่าง.

๕ อย่าง อย่างไรเล่า ? ๕ อย่าง คือ

รูปที่เห็นด้วยตา เสียงที่ฟังด้วยหู กลิ่นที่ดมด้วยจมูก รสที่ลิ้มด้วยลิ้น และโผฏฐัพพะที่สัมผัสด้วยผิวกาย อันเป็นสิ่งที่น่าปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ มีลักษณะน่ารัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัด. ภิกษุทั้งหลาย ! กามคุณมี ๕ อย่างเหล่านี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! ชนเหล่าใด จะเป็นสมณะหรือพราหมณ์ก็ตาม **ติดอกติดใจ สยบอยู่ เมาหมกอยู่ ในกามคุณ ๕ อย่างเหล่านี้แล้ว ไม่มองเห็นส่วนที่เป็นโทษ ไม่เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ ทำการบริโภคกามคุณทั้ง ๕ นั้นอยู่** ชนเหล่านั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจเถิดว่า **เป็นผู้ถึงความพินาศย่อยยับแล้วแต่มารผู้มีบาปต้องการจะทำตามอำเภอใจอย่างใด** ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เปรียบได้ดังเนื้อป่าที่ติดบ่วง นอนจมอยู่ในกองบ่วง** ในลักษณะที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า มันจะถึงซึ่งความพินาศย่อยยับ เป็นไปตามความประสงค์ของพรานทุกประการ เมื่อพรานมาถึงเข้า **มันจะหนีไปไหนไม่พ้นเลย** ดังนี้ ฉันใดก็ฉันนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนชนเหล่าใด จะเป็นสมณะหรือพราหมณ์ก็ตาม **ไม่ติดใจ ไม่สยบอยู่ ไม่เมาหมกอยู่ในกามคุณ ๕ เหล่านี้แล้ว มองเห็นส่วนที่เป็นโทษอยู่ เป็นผู้รู้แจ่มแจ้งในอุบายเป็นเครื่องออกไปจากทุกข์ บริโภคกามคุณทั้ง ๕ นั้นอยู่** ชนเหล่านั้น อันคนทั้งหลายพึงเข้าใจได้อย่างนี้ว่า **เป็นผู้ไม่ถึงความพินาศย่อยยับไปตามความประสงค์ของมารผู้มีบาปแต่อย่างใด** ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เปรียบเหมือนเนื้อป่าตัวที่ไม่ติดบ่วง แม้นอนจมอยู่บนกองบ่วง** มันก็เป็นสัตว์ที่ใคร ๆ พึงเข้าใจได้ว่า เป็นสัตว์ที่ไม่ถึงความพินาศย่อยยับไปตามความประสงค์ของพรานแต่อย่างใด เมื่อพรานมาถึงเข้า **มันจะหลีกหนีไปได้ตามที่ต้องการ** ดังนี้ ฉันใดก็ฉันนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย ! (อีกอย่างหนึ่ง) เปรียบเหมือนเนื้อป่า เที่ยวไปในป่ากว้าง เดินอยู่ก็สง่างาม ยืนอยู่ก็สง่างาม หมอบอยู่ก็สง่างาม นอนอยู่ก็สง่างาม.

เพราะเหตุไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุว่าเนื้อป่านั้นยังไม่มาสู่คลองแห่งจักษุของพราน ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุก็ฉันนั้นเหมือนกัน **สงัดแล้วจากกามและอกุศลธรรมทั้งหลาย** เข้าถึงซึ่ง **ปฐมฌาณ** อันมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่. ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนี้ เรากล่าวว่า ได้ทำมารให้เป็นผู้ตาบอดไม่มีร่องรอย กำจัดเสียแล้วซึ่งจักษุแห่งมาร ไปแล้วสู่ที่ซึ่งมารผู้มีบาปมองไม่เห็น.

(ต่อไปนี้ ได้ตรัสถึงการบรรลุ **ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน-อากาสานัญจายตนะ-วิญญาณัญจายตนะ-อากิญจัญญายตนะ-เนวสัญญานาสัญญายตนะ** โดยนัยเดียวกันกับการบรรลุ**ปฐมฌาน** เป็นลำดับไป จนกระทั่งถึง **สัญญาเวทยิตนิโรธ** โดยข้อความสืบต่อไปว่า)

ภิกษุทั้งหลาย ! ยิ่งไปกว่านั้นอีก ภิกษุ**ก้าวล่วงเนวสัญญานาสัญญายตนะโดยประการทั้งปวง** เข้าถึงซึ่ง**สัญญาเวทยิตนิโรธ** แล้วแลอยู่. อนึ่ง **เพราะเห็นแล้วด้วยปัญญา อาสวะทั้งหลายของเธอก็สิ้นไปรอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนี้เรากล่าวว่า ได้ทำมารให้เป็นผู้ตาบอด ไม่มีร่องรอย กำจัดเสียแล้วซึ่งจักษุแห่งมารไปแล้วสู่ที่ซึ่งมารผู้มีบาปมองไม่เห็น **ได้ข้ามแล้วซึ่งตัณหาในโลก.** ภิกษุนั้นยืนอยู่ก็สง่างาม เดินอยู่ก็สง่างาม นั่งอยู่ก็สง่างาม นอนอยู่ก็สง่างาม.

เพราะเหตุไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุว่า ภิกษุนั้นไม่ได้มาสู่คลองแห่งอำนาจของมารผู้มีบาป ดังนี้แล.

หลักการพูด ๑๔

-บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๗๑/๑๙๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษและวิญญูชนไม่ติเตียน.

องค์ ๕ ประการ อย่างไรเล่า ?

๕ ประการ คือ

(๑) **กล่าวแล้วควรแก่เวลา** (กาเลน ภาสิตา โหติ)

(๒) **กล่าวแล้วตามสัจจ์จริง** (สจฺจ ภาสิตา โหติ)

(๓) **กล่าวแล้วอย่างอ่อนหวาน** (สณฺหา ภาสิตา โหติ)

(๔) **กล่าวแล้วอย่างประกอบด้วยประโยชน์**

(อตฺถสญฺหิตา ภาสิตา โหติ)

(๕) **กล่าวแล้วด้วยเมตตาจิต**

(เมตฺตจฺตเตน ภาสิตา โหติ).

ภิกษุทั้งหลาย ! วาจาอันประกอบด้วยองค์ ๕ ประการ เหล่านี้แล เป็นวาจาสุภาษิต ไม่เป็นวาจาทุพภาษิต เป็นวาจาไม่มีโทษและวิญญูชนไม่ติเตียน.

ลักษณะการพูดของตถาคต ๑๕

-บาลี ม. ม. ๑๓/๙๑/๙๔.

ราชกุมาร ! ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ และไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์และไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ไม่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม เลือกให้เหมาะกาล เพื่อกล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันไม่จริง ไม่แท้ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ แต่ไม่ประกอบด้วยประโยชน์ แต่ก็เป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อม ไม่กล่าววาจานั้น.

ตถาคตรู้ชัดซึ่งวาจาใด อันจริง อันแท้ ประกอบด้วยประโยชน์และเป็นที่รักที่พึงใจของผู้อื่น ตถาคตย่อมเป็นผู้ รู้จักกาละที่เหมาะ เพื่อกล่าววาจานั้น.

ลักษณะการพูดของสัตบุรุษ ๑๖

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นที่รู้กันว่า เป็นสัตบุรุษ.**

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษในกรณีนี้ **แม้มีใครถามถึง ความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏจะกล่าวทำไมถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้หลีกเลี้ยวลดหย่อนลง กล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ไม่ถูกใครถามถึง ความดีของบุคคลอื่น ก็ยังนำมาเปิดเผยให้ปรากฏ จะต้องกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่หลีกเลี้ยวลดหย่อน กล่าวความดีของผู้อื่นโดยพิสดารบริบูรณ์.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ไม่มีใครถามถึง ความไม่ดีของตน ก็ยังนำมาเปิดเผยให้ปรากฏ ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อถูกถามเล่า ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็ไม่นำเอาปัญหาไปหาทางทำให้ลดหย่อนบิดพลิ้ว แต่กล่าวความไม่ดีของตนโดยพิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! สัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้มีใครถามถึง ความดีของตน ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ทำไมจะต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถามเล่า ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปกระทำให้ลดหย่อนหลีกเลี้ยวเสีย กล่าวความดีของตนโดยไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **สัตบุรุษ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่า เป็น สัตบุรุษ.**

ลักษณะการพูดของอสัตบุรุษ ๑๗

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๐๐/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุคคลประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ เป็นที่รู้กันว่า เป็น อสัตบุรุษ.**

๔ ประการ อย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษในกรณีนี้ **แม้ไม่มีใครถามถึง ความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำมาเปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึง ความไม่ดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่มีทางหลีกเลี้ยวลดหย่อน แล้วกล่าวความไม่ดีของผู้อื่นอย่างเต็มที่โดยพิสดาร.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ถูกใครถามถึง ความดีของบุคคลอื่น ก็ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของบุคคลอื่น ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อนไขว้เขว แล้วกล่าวความดีของผู้อื่นอย่างไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ถูกใครถามถึง ความไม่ดีของตน ก็ปกปิด ไม่เปิดเผยให้ปรากฏ ไม่ต้องกล่าวถึงเมื่อไม่ถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความไม่ดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ลดหย่อนไขว้เขว แล้วกล่าวความไม่ดีของตนอย่างไม่พิสดารเต็มที่.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! อสัตบุรุษอย่างอื่นยังมีอีก คือ **แม้ไม่มีใครถามถึง ความดีของตน ก็นำมาโอ้อวดเปิดเผย จะต้องกล่าวทำไมถึงเมื่อถูกใครถาม ก็เมื่อถูกใครถามถึงความดีของตน ก็นำเอาปัญหาไปทำให้ไม่ลดหย่อนหลีกเลี้ยว กล่าวความดีของตนอย่างเต็มที่โดยพิสดาร.** ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้พึงรู้กันเถิดว่า คนคนนี้ เป็น **อสัตบุรุษ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **บุคคลผู้ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการเหล่านี้แล เป็นที่รู้กันว่า เป็น อสัตบุรุษ.**

อย่าหูเบา ๑๘

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๔๑-๒๔๘/๕๐๕.

(๑) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า **ฟังตาม ๆ กันมา** (อนุสฺสว)

(๒) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า **กระทำตาม ๆ กันมา** (ปรมฺปร)

(๓) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า **เล่าลือกันอยู่** (อิติกิร)

(๔) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า **มีที่อ้างในปิฎก** (ปิฏกสมฺปทาย)

(๕) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า **การใช้เหตุผลทางตรรกคาดคะเน** (ตกฺกเหตุ)

(๖) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า **การใช้เหตุผลทางนัยะสันนิษฐาน** (นยเหตุ)

(๗) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า
การตรึกตามอาการ (อาการปริวิตกฺก)

(๘) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า
ทนต่อการเพ่งแห่งทิฏฐิ (ทิฏฺฐินิชฺฌานกฺขนฺติ)

(๙) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า
ฟังดูน่าเชื่อ (ภพฺพรูปตา)

(๑๐) **อย่าถือเอาว่าจริง** เพราะเหตุสักว่า
สมณะผู้พูดเป็นครูของตน (สมโณ โน ครุ).

เข้าใจธรรมเพียงบทเดียว ก็เพียงพอ ๑๙

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๓๘๙/๖๐๕.

คามณิ !

... เพราะเหตุว่า

ถึงแม้เขาจะเข้าใจธรรม

ที่เราแสดงสักบทเดียว

นั่นก็ยังจะเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล

และความสุขแก่ชนทั้งหลายเหล่านั้น

ตลอดกาลนาน.

ให้เป็นผู้หนักแน่น ๒๐

-บาลี ม. ม. ๑๓/๑๓๘-๑๔๐/๑๔๐-๑๔๔.

ราหุล ! **เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดิน (ปฐวี) เถิด** เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่. ราหุล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาทิ้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ทิ้งคูถบ้าง ทิ้งมูตรบ้าง ทิ้งน้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงบนแผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้นนี้ฉันใด ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินเถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราหุล ! **เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำ (อาโป) เถิด** เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่. ราหุล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาล้างของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ล้างคูถบ้าง ล้างมูตรบ้าง

น้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงในน้ำ น้ำก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้น นี้ฉันใด ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำเถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราหุล ! **เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยไฟ** (เตโช) **เถิด** เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยไฟอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่. ราหุล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนทิ้งของสะอาดบ้างไม่สะอาดบ้าง ทิ้งคูถบ้าง ทิ้งมูตรบ้าง น้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลงไปให้มันไหม้ ไฟก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ ด้วยสิ่งเหล่านั้น นี้ฉันใด ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยไฟเถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยไฟอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราหุล ! **เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยลม** (วาโย) **เถิด** เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยลมอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุม

จิตตั้งอยู่. ราหุล ! เปรียบเหมือนลมพัดผ่านไปในของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง คูถบ้าง มูตรบ้าง น้ำลายบ้าง หนองบ้าง โลหิตบ้าง ลมก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจด้วยสิ่งเหล่านั้น นี้ฉันใด ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยลมเถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยลมอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ราหุล ! **เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศเถิด** เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่. ราหุล ! เปรียบเหมือนอากาศ เป็นสิ่งมิได้ตั้งอยู่เฉพาะในที่ไรๆ นี้ฉันใด ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศเถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยอากาศอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายแม้แต่พระอรหันต์ ๒๑

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๒๘๐/๕๘๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคาย ต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่า.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าว "ลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตราย **แม้แก่ภิกษุผู้เป็นอรหันต์สิ้นอาสวะแล้ว**" ดังนี้.

ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสดังนี้ ท่านพระอานนท์ได้ทูลถามขึ้นว่า "ลาภสักการะและเสียงเยินยอ เป็นอันตรายแก่ภิกษุผู้สิ้นอาสวะแล้ว ชนิดไรเล่า พระเจ้าข้า ?" ดังนี้.

อานนท์ ! **เราหาได้กล่าวลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตรายต่อเจโตวิมุตติอันไม่กลับกำเริบแล้วไม่.**

อานนท์ ! **แต่เรากล่าวลาภสักการะและเสียงเยินยอ ว่าเป็นอันตรายต่อการอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรมนี้** ซึ่งภิกษุผู้อยู่ด้วยความไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในธรรมเครื่องสงบ ได้ลุถึงแล้ว.

อานนท์ ! ลาภสักการะและเสียงเยินยอเป็นอันตรายที่ทารุณ แสบเผ็ด หยาบคายต่อการบรรลุพระนิพพานอันเป็นธรรมเกษมจากโยคะ ไม่มีธรรมอื่นยิ่งกว่าด้วยอาการอย่างนี้.

อานนท์ ! เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้ว่า

“เราทั้งหลาย จักไม่เยื่อใยในลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้น.

อนึ่ง ลาภสักการะและเสียงเยินยอที่เกิดขึ้นแล้วต้องไม่มาห่อหุ้มอยู่ที่จิตของเรา” ดังนี้.

อานนท์ ! พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้แล.

ลักษณะของผู้มีสติและสัมปชัญญะ ๒๒

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๒๖๐/๓๗๔-๓๘๑.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุเป็นผู้มีสติเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ **เป็นผู้เห็นกายในกาย**อยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้

เป็นผู้เห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ ...

เป็นผู้เห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ ...

เป็นผู้เห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย !

อย่างนี้แล **เรียกว่า** ภิกษุ**เป็นผู้มีสติ.**

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ **เป็นผู้รู้ตัวรอบคอบ**ในการก้าวไปข้างหน้า การถอยกลับไปข้างหลัง การแลดู การเหลียวดู การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตร จีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การไป การหยุด การนั่ง การนอน การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย !

อย่างนี้แล **เรียกว่า** ภิกษุ**เป็นผู้มีสัมปชัญญะ**.

สิ่งที่พระศาสดา ถือว่าเป็นความอัศจรรย์ ๒๓

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๒๕๔/๓๗๙.

อานนท์ !

เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ เธอพึงจำ สิ่งอันน่าอัศจรรย์ไม่เคยมีมาแต่ก่อนของตถาคตข้อนี้ไว้.

อานนท์ !

ในกรณีนี้คือ

เวทนา เป็นของ**แจ่มแจ้ง**แก่ตถาคต
แล้วจึง**เกิดขึ้น** แล้วจึง**ตั้งอยู่** แล้วจึง**ดับไป**

สัญญา เป็นของ**แจ่มแจ้ง**แก่ตถาคต
แล้วจึง**เกิดขึ้น** แล้วจึง**ตั้งอยู่** แล้วจึง**ดับไป**

วิตก เป็นของ**แจ่มแจ้ง**แก่ตถาคต
แล้วจึง**เกิดขึ้น** แล้วจึง**ตั้งอยู่** แล้วจึง**ดับไป**

อานนท์ !

เธอจงทรงจำสิ่งอันน่าอัศจรรย์ไม่เคยมีมาแต่ก่อนของตถาคตข้อนี้แล.

จิตอธิษฐานการงาน ๒๔

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๖๓/๓๐๐.

อานนท์ ! ฐานะที่ตั้งแห่งอนุสสติ มีเท่าไร ?

“มี ๕ อย่าง พระเจ้าข้า !”.

ดีละ ดีละ อานนท์ ! ถ้าอย่างนั้น

เธอจงทรงจำ **ฐานะที่ตั้งแห่งอนุสสติที่ ๖** นี้ไว้ คือ ภิกษุในกรณีนี้

มีสติ ก้าวไป

มีสติ ถอยกลับ

มีสติ ยืนอยู่

มีสติ นั่งอยู่

มีสติ สำเร็จการนอนอยู่

มีสติ อธิษฐานการงาน

อานนท์ ! นี้เป็นฐานะที่ตั้งแห่งอนุสสติ

ซึ่งเมื่อบุคคลเจริญกระทำให้มากแล้ว

ย่อม**เป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ.**

การตั้งจิตก่อนนอน ๒๕

–บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๒๓๘/๓๔๘.

อานนท์ !

ถ้าเมื่อภิกษุนั้น ... จิตน้อมไปเพื่อ **การนอน**

เธอก็ **นอนด้วยการตั้งใจว่า**

“บาปอกุศลธรรมทั้งหลาย กล่าวคือ อภิชฌา และโทมนัส จักไม่ไหลไปตามเราผู้นอนอยู่ ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้

ในกรณีอย่างนี้

ภิกษุนั้น **ชื่อว่า เป็นผู้มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อมในกรณีแห่งการนอนนั้น.**

มืดมา...สว่างไป สว่างมา...ก็ยังคงสว่างไป ๒๖

-บาลี สคา. สํ. ๑๕/๑๓๖-๑๓๘/๓๙๓-๓๙๗.

มหาราช ! **ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไป.**

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคน**เกิดมาภายหลังในตระกูลอันต่ำทราม** คือในตระกูลจัณฑาล ตระกูลพราน ตระกูลจักสาน ตระกูลทำรถ หรือตระกูลเทหยากเยื่อ ซึ่งเป็นคนยากจน มีข้าวและน้ำน้อย เป็นอยู่ฝืดเคือง มีอาหารและเครื่องนุ่งห่มหาได้โดยยาก เขาเป็นผู้มีผิวพรรณทราม ไม่น่าดู เตี้ยค่อม ขี้โรค ตาบอด ง่อย กระจอก มีตัวตะแคงข้าง ไม่ค่อยจะมีข้าว น้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ แม้กระนั้น **เขาก็ประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ** ครั้นเขาประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. มหาราช ! บุรุษพึงขึ้นจากแผ่นดินสู่บัลลังก์ หรือพึงขึ้นจากบัลลังก์สู่หลังม้า หรือพึงขึ้นจากหลังม้าสู่คอช้าง

หรือพึงขึ้นจากคอช้างสู่ปราสาท แม้ฉันใด มหาราช ! ตถาคตย่อมกล่าวว่า บุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล **บุคคลชื่อว่าเป็นผู้มืดแล้วกลับสว่างต่อไป.**

มหาราช ! **ก็อย่างไร บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไป**

มหาราช ! บุคคลบางคนในโลกนี้ เป็นคน**เกิดมาภายหลังในตระกูลสูง** คือในสกุลกษัตริย์มหาศาล สกุลพราหมณ์มหาศาล หรือสกุลคหบดีมหาศาล อันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินพอตัว มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์พอตัว มีทรัพย์และข้าวเปลือกพอตัว เขามีรูปงาม น่าดู น่าเลื่อมใส ประกอบด้วยความเกลี้ยงเกลาแห่งผิวพรรณอย่างยิ่ง ร่ำรวยด้วยข้าว ด้วยน้ำ เครื่องนุ่งห่ม ยานพาหนะ ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่ และประทีปโคมไฟ **เขาย่อมประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจ** ครั้นเขาประพฤติสุจริตด้วยกาย วาจา ใจแล้ว ครั้นตายไป ย่อมเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์. มหาราช !

บุรุษพึงก้าวไปด้วยดีจากบัลลังก์สู่บัลลังก์ หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากหลังม้าสู่หลังม้า หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากคอช้างสู่คอช้าง หรือพึงก้าวไปด้วยดีจากปราสาทสู่ปราสาท แม้ฉันใด มหาราช ! ตถาคตย่อมกล่าวว่าบุคคลนี้มีอุปไมยฉันนั้น.

มหาราช ! อย่างนี้แล **บุคคลชื่อว่าเป็นผู้สว่างแล้วคงสว่างต่อไป.**

เหตุของความสามัคคี และความแตกแยก

๒๗

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๕๕-๓๖๕/๕๖๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ในทิศใดพวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่** ภิกษุทั้งหลาย ! **ทิศนั้น เป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป** (อย่างเหน็ดเหนื่อย) **จะป่วยกล่าวไปไย ถึงการที่เพียงแต่นึกถึง.** ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่แก่ใจว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น **ได้ละทิ้งธรรม ๓ อย่างเสียแล้ว และพากันมาถือกระทำให้มากในธรรม ๓ อย่าง.**

ธรรม ๓ อย่าง อะไรบ้างเล่า ที่เธอละทิ้งเสียแล้ว ?

๓ อย่าง คือ

๑. **กามวิตก** ความตรึกในกาม

๒. **พ๎ยาปาทวิตก** ความตรึกในทางมุ่งร้าย

๓. **วิหิงสาวิตก** ความตรึกที่ก่อให้เกิดความลำบากทั้งแก่ตนและผู้อื่น

ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้นละทิ้งเสียแล้ว.

ก็ธรรม ๓ อย่าง อย่างไรเล่า ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก ?

๓ อย่าง คือ

๑. **เนกขัมมวิตก** ความตรึกในการหลีกออกจากความพัวพันในกาม

๒. **อัพ์ยาปาทวิตก** ความตรึกในการไม่ทำความมุ่งร้าย

๓. **อวิหิงสาวิตก** ความตรึกในการไม่ทำตนและผู้อื่นให้ลำบาก

ธรรม ๓ อย่าง เหล่านี้แล ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในทิศใด พวกภิกษุ มีความพร้อมเพรียงกัน มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน เข้ากันและกันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันและกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ! ทิศนั้นเป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย) จะป่วยกล่าวไปไยถึงการที่เพียงแต่นึกถึง. ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่แก่ใจว่า เป็นเพราะพวกภิกษุเหล่านั้นได้ละทิ้งธรรม ๓ อย่างเหล่าโน้นเสียแล้ว และพากันมาถือกระทำให้มากในธรรม ๓ อย่างเหล่านี้แทน.

ความอยาก (ตัณหา) คือ ต้นเหตุแห่งการทะเลาะวิวาท ๒๘

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๖๗-๗๒/๕๘-๕๙.

เพราะอาศัยตัณหา (ความอยาก) จึงมี **การแสวงหา** (ปริเยสนา)

เพราะอาศัยการแสวงหา จึงมี **การได้** (ลาโภ)

เพราะอาศัยการได้ จึงมี **ความปลงใจรัก** (วินิจฺฉโย)

เพราะอาศัยความปลงใจรัก จึงมี **ความกำหนัดด้วยความพอใจ** (ฉนฺทราโค)

เพราะอาศัยความกำหนัดด้วยความพอใจ จึงมี **ความสยบมัวเมา** (อชฺโฌสานํ)

เพราะอาศัยความสยบมัวเมา จึงมี **ความจับอกจับใจ** (ปริคฺคโห)

เพราะอาศัยความจับอกจับใจ จึงมี **ความตระหนี่** (มจฺฉริยํ)

เพราะอาศัยความตระหนี่ จึงมี **การหวงกั้น** (อารกฺโข)

เพราะอาศัยการหวงกั้น จึงมี **เรื่องราวอันเกิดจากการหวงกั้น** (อารกฺขาธิกรณํ) กล่าวคือ การใช้อาวุธไม่มีคม การใช้อาวุธมีคม การทะเลาะ การแก่งแย่ง การวิวาท การกล่าวคำหยาบว่า "มึง ! มึง !" การพูดคำส่อเสียด และการพูดเท็จทั้งหลาย ธรรมอันเป็นบาปอกุศลเป็นอเนก ย่อมเกิดขึ้นพร้อม ด้วยอาการอย่างนี้.

กฎธรรมชาติ ๒๙

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๘๔/๑๕๔.

อิมัส์มิง สะติ อิทัง โหติ

เมื่อสิ่งนี้ "มี" สิ่งนี้ ย่อมมี

อิมัสสุปปาทา อิทัง อุปปัชชะติ

เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น

อิมัส์มิง อะสะติ อิทัง นะ โหติ

เมื่อสิ่งนี้ "ไม่มี" สิ่งนี้ ย่อมไม่มี

อิมัสสะ นิโรธา อิทัง นิรุชฌะติ.

เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป.

เหตุแห่งการเบียดเบียน ๓๐

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๓๑๐-๓๑๒/๒๕๕-๒๕๖.

*"ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ! อะไรเป็น***เครื่องผูกพันเทวดา** *มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ทั้งหลาย อันมีอยู่เป็นหมู่ๆ (ซึ่งแต่ละหมู่) ปรารถนาอยู่ว่า เราจักเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มีการเบียดเบียนแก่กันและกัน แต่แล้วก็ไม่สามารถจักเป็นผู้อยู่อย่างผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มีเบียดเบียนแก่กันและกันเล่า พระเจ้าข้า ?".*

จอมเทพ ! **ความอิจฉา** (อิสสา) **และความตระหนี่** (มัจฉริยะ) **นั่นแล เป็นเครื่องผูกพันเทวดา** มนุษย์ อสูร นาค คนธรรพ์ทั้งหลาย อันมีอยู่เป็นหมู่ๆ (ซึ่งแต่ละหมู่) ปรารถนาอยู่ว่า เราจักเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มีการเบียดเบียนแก่กันและกัน แต่แล้วก็ไม่สามารถจักเป็นผู้อยู่อย่างผู้ไม่มีเวร ไม่มีอาชญา ไม่มีข้าศึก ไม่มีการเบียดเบียนแก่กันและกันได้.

"ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ! ก็ความอิจฉาและความตระหนี่นั้น มีอะไรเป็นต้นเหตุ (นิทาน) มีอะไรเป็นเครื่องก่อขึ้น (สมุทัย) มีอะไรเป็นเครื่องทำให้เกิด (ชาติกะ) มีอะไรเป็นแดนเกิด (ปภวะ) ? เมื่ออะไรมีอยู่ ความอิจฉาและความตระหนี่จึงมี ? เมื่ออะไรไม่มีอยู่ ความอิจฉาและความตระหนี่จึงไม่มี พระเจ้าข้า ?".

จอมเทพ ! **ความอิจฉาและความตระหนี่นั้นมีสิ่งอันเป็นที่รักและสิ่งอันไม่เป็นที่รัก** (ปิยาปฺปิย) **นั่นแลเป็นต้นเหตุ** ...ฯลฯ... เมื่อสิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักไม่มีอยู่ ความอิจฉาและความตระหนี่ก็ไม่มี.

"ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ! ก็สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักนั้นเล่า มีอะไรเป็นต้นเหตุ ...ฯลฯ... ? เมื่ออะไรมีอยู่ สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักจึงมี ? เมื่ออะไรไม่มีอยู่ สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักจึงไม่มี พระเจ้าข้า ?".

จอมเทพ ! **สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักนั้นมีฉันทะ (ความพอใจ) เป็นต้นเหตุ** ...ฯลฯ... เมื่อฉันทะไม่มีอยู่ สิ่งเป็นที่รักและสิ่งไม่เป็นที่รักก็ไม่มี...

ความพอใจใด ความพอใจนั้น คือ เหตุเกิดแห่งทุกข์ ๓๑

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๔๐๓/๖๒๗.

"ทุกข์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นแล้วใน *อดีต*
ทุกข์ทั้งหมดนั้น
มีฉันทะ (ความพอใจ) เป็นมูล มีฉันทะเป็นเหตุ
เพราะว่า **ฉันทะเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์**

และทุกข์ใด ๆ อันจะเกิดขึ้นใน *อนาคต*
ทุกข์ทั้งหมดนั้น
ก็มีฉันทะ (ความพอใจ) เป็นมูล มีฉันทะเป็นเหตุ
เพราะว่า **ฉันทะเป็นมูลเหตุแห่งทุกข์**".

ธรรมอันเป็นไปเพื่อความเจริญไม่เสื่อม (อปริหานิยธรรม) ๓๒

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๘๖-๙๐/๖๘-๖๙.

พราหมณ์ ! ถ้า**ธรรมทั้ง ๗ อย่าง**นั้น คงตั้งอยู่ในพวกเจ้าวัชชี หรือเจ้าวัชชีจักตั้งตนอยู่ในธรรมทั้ง ๗ อย่างเหล่านั้นแล้ว พราหมณ์ ! อันนั้น ย่อมเป็นไปเพื่อความเจริญอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.

(ต่อไปนี้ เป็นตัวธรรมเจ็ดประการที่ตรัสแก่พระอานนท์ ซึ่งวัสสการพราหมณ์ก็นั่งฟังอยู่ด้วย)

(๑) อานนท์ ! พวกเจ้าวัชชี**ประชุมกันเนือง ๆ** ประชุมกันโดยมาก...

(๒) อานนท์ ! พวกเจ้าวัชชี**พร้อมเพรียงกันประชุม พร้อมเพรียงกันเลิกประชุม** และพร้อมเพรียงกันทำกิจที่พวกเจ้าวัชชี จะต้องทำ...

(๓) อานนท์ ! พวกเจ้าวัชชี**มิได้บัญญัติข้อที่มิได้บัญญัติไว้ มิได้ถอนข้อที่บัญญัติไว้แล้ว** แต่ประพฤติอยู่ในวัชชีธรรมตามที่ได้บัญญัติไว้...

(๔) อานนท์ ! พวกเจ้าวัชชี**สักการะ เคารพนับถือ บูชา ท่านที่เป็นประธาน**ของเจ้าวัชชี ตั้งใจฟังคำสั่งของท่านผู้นั้น...

(๕) อานนท์ ! พวกเจ้าวัชชี**มิได้ลบหลู่ ดูถูกสตรี** ที่เป็นเจ้าหญิง หรือกุมารีในสกุล...

(๖) อานนท์ ! พวกเจ้าวัชชี**สักการะ เคารพนับถือ บูชา เจดีย์**ทั้งภายในและภายนอก มิได้ปล่อยละเลย ให้ทานที่เคยให้ ให้กิจที่เคยทำแก่เจดีย์เหล่านั้น และให้พลีกรรมที่ประกอบด้วยธรรม เสื่อมเสียไป...

(๗) อานนท์ ! พวกเจ้าวัชชี**เตรียมเครื่องต้อนรับไว้พร้อม เพื่อพระอรหันต์ทั้งหลายว่า** "พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมิได้มา พึงมาสู่แว่นแคว้นนี้ ที่มาแล้วพึงอยู่สุขสำราญ เถิด" ดังนี้...

อานนท์ ! **เหล่านี้ ล้วนแต่เป็นความเจริญแก่เจ้าวัชชีอย่างเดียว หาความเสื่อมมิได้.**

เหตุให้ศาสนาเจริญ ๓๓

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๘/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! **มูลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้ ย่อมทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.**

๔ ประการ อะไรบ้างเล่า ? ๔ ประการ คือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น**

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็น **มูลกรณีที่หนึ่ง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกอย่างหนึ่ง **พวกภิกษุเป็นคนว่าง่าย** ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่าง่าย อดทน ยอมรับคำสั่งสอนโดยความเคารพหนักแน่น

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็น **มูลกรณีที่สอง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกอย่างหนึ่ง พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้นเอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาด ผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกอย่างหนึ่ง **พวกภิกษุผู้เถระ ไม่ทำการสะสมบริกขาร ไม่ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่มีจิตตกต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์ มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง พวกภิกษุที่บวชในภายหลัง ได้เห็นพระเถระเหล่านั้น ทำแบบฉบับเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาเป็นแบบอย่าง พวกภิกษุรุ่นหลัง จึงเป็นพระที่ไม่ทำการสะสมบริกขาร ไม่ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา ไม่มีจิตตกต่ำ**

ด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์ มุ่งหน้าไปในกิจแห่งวิเวกธรรม ย่อมปรารถความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี่เป็น **มูลกรณีที่สี่** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย ! มูลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้แล ย่อมทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไปเลย.

เหตุให้ศาสนาเสื่อม ๓๔

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย !

มูลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้ ที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

๔ ประการ อะไรบ้างเล่า ? ๔ ประการคือ

(๑) ภิกษุทั้งหลาย ! **พวกภิกษุ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาผิด ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันผิด** เมื่อบทและพยัญชนะใช้กันผิดแล้ว แม้ความหมายก็มีนัยอันคลาดเคลื่อน.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เป็น **มูลกรณีที่หนึ่ง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๒) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกอย่างหนึ่ง **พวกภิกษุเป็นคนว่ายาก** ประกอบด้วยเหตุที่ทำให้เป็นคนว่ายาก ไม่อดทน ไม่ยอมรับคำตักเตือนโดยความเคารพหนักแน่น.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เป็น **มูลกรณีที่สอง** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๓) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกอย่างหนึ่ง พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่วในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **ภิกษุเหล่านั้นไม่ได้เอาใจใส่บอกสอนใจความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่น ๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลายก็เลยขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) ไม่มีที่อาศัยสืบไป.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

(๔) ภิกษุทั้งหลาย ! อีกอย่างหนึ่ง **พวกภิกษุชั้นเถระ ทำการสะสมบริกขาร ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม** ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งในสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ผู้บวชในภายหลังได้เห็นพวกเถระเหล่านั้นทำแบบแผนเช่นนั้นไว้ ก็ถือเอาไปเป็นแบบอย่าง จึงทำให้เป็นผู้ทำการสะสมบริกขารบ้าง ประพฤติย่อหย่อนในไตรสิกขา มีจิตต่ำด้วยอำนาจแห่งนิวรณ์ ไม่เหลียวแลในกิจแห่งวิเวกธรรม ไม่ปรารภความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่

ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้ง ตามกันสืบไป.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เป็น **มูลกรณีที่สี่** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

ภิกษุทั้งหลาย ! มูลเหตุ ๔ ประการเหล่านี้แลที่ทำให้พระสัทธรรมเลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป.

สิ่งทั้งหลายไม่เที่ยง ๓๕

-บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๑๐๒-๑๐๕/๖๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง** (อนิจฺจ).
ภิกษุทั้งหลาย ! **สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน** (อธุว).
ภิกษุทั้งหลาย ! **สังขารทั้งหลาย**
เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ (อนสฺสาสิก).

ภิกษุทั้งหลาย ! **เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ขุนเขาสิเนรุ โดยยาว ๘๔,๐๐๐ โยชน์* โดยกว้าง ๘๔,๐๐๐ โยชน์ หยั่งลงในมหาสมุทร ๘๔,๐๐๐ โยชน์ สูงขึ้นจากผิวพื้นสมุทร ๘๔,๐๐๐ โยชน์

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสมัยซึ่งล่วงไปหลายปี หลายร้อยปี หลายพันปี หลายแสนปี **ที่ฝนไม่ตกเลย.** เมื่อฝนไม่ตก (ตลอดเวลาเท่านี้) **ป่าใหญ่ ๆ อันประกอบด้วยพืชคาม ภูตคาม ไม้ หยูกยาและหญ้าทั้งหลาย**

* ๑ โยชน์ = ๑๖ กิโลเมตร

ย่อมเฉา ย่อมเหี่ยวแห้ง มีอยู่ไม่ได้ (นี้ฉันใด) ภิกษุทั้งหลาย ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันนั้น. ภิกษุทั้งหลาย ! **เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล **อาทิตย์ดวงที่สอง** ย่อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่สองปรากฏ **แม่น้ำน้อยหนองบึง ทั้งหมดก็งวดแห้งไป ไม่มีอยู่** (นี้ฉันใด) ภิกษุทั้งหลาย ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืนฉันนั้น สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันนั้น. ภิกษุทั้งหลาย ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล **อาทิตย์ดวงที่สาม**

ย่อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่สามปรากฏ **แม่น้ำสายใหญ่ ๆ** เช่น แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี **ทั้งหมดก็งวดแห้งไป ไม่มีอยู่** (นี้ฉันใด) ภิกษุทั้งหลาย ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันนั้น. ภิกษุทั้งหลาย ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล **อาทิตย์ดวงที่สี่** ย่อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่สี่ปรากฏ มหาสระทั้งหลายอันเป็นที่เกิดแห่งแม่น้ำใหญ่ ๆ เช่น แม่น้ำคงคา ยมุนา อจิรวดี สรภู มหี **มหาสระเหล่านั้นทั้งหมดก็งวดแห้งไป ไม่มีอยู่** (นี้ฉันใด) ภิกษุทั้งหลาย ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันนั้น. ภิกษุทั้งหลาย ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล **อาทิตย์ดวงที่ห้า** ย่อมปรากฏ. เมื่อดวงอาทิตย์ดวงที่ห้าปรากฏ **น้ำในมหาสมุทรอันลึกร้อยโยชน์** ก็งวดลง น้ำในมหาสมุทรอันลึก **สอง-สาม-สี่-ห้า-หก-เจ็ดร้อยโยชน์ ก็งวดลง เหลืออยู่เพียงเจ็ดชั่วต้นตาล** ก็มี เหลืออยู่เพียง**หก-ห้า-สี่-สาม-สอง** กระทั่ง**หนึ่งชั่วต้นตาล** ก็มี งวดลง**เหลืออยู่เพียงเจ็ดชั่วบุรุษ** ก็มี เหลืออยู่เพียง**หก-ห้า-สี่-สาม–สอง-หนึ่ง** กระทั่ง**ครึ่งชั่วบุรุษ** ก็มี งวดลง **เหลืออยู่เพียงแค่สะเอว เพียงแค่เข่า เพียงแค่ข้อเท้า** กระทั่งเหลืออยู่ **ลึกเท่าน้ำในรอยเท้าโค** ในที่นั้น ๆ เช่นเดียวกับน้ำในรอยเท้าโค เมื่อฝนเม็ดใหญ่เริ่มตกในฤดูสารทลงมาในที่นั้น ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะการปรากฏแห่งอาทิตย์ดวงที่ห้า **น้ำในมหาสมุทรไม่มีอยู่แม้สักว่าองคุลีเดียว** (นี้ฉันใด) ภิกษุทั้งหลาย ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันนั้น. ภิกษุทั้งหลาย ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล **อาทิตย์ดวงที่หก** ย่อมปรากฏ. เพราะความปรากฏแห่งอาทิตย์ดวงที่หก **มหาปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุ ก็มีควันขึ้น ยิ่งขึ้นและยิ่งขึ้น** เปรียบเหมือนเตาเผาหม้อ อันนายช่างหม้อสุมไฟแล้ว ย่อมมีควันขึ้นโขมง ยิ่งขึ้นและยิ่งขึ้น ฉะนั้น (นี้ฉันใด) ภิกษุทั้งหลาย ! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันนั้น. ภิกษุทั้งหลาย ! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุทั้งหลาย ! มีสมัยซึ่งในกาลบางครั้งบางคราวโดยการล่วงไปแห่งกาลนานไกล **อาทิตย์ดวงที่เจ็ด** ย่อมปรากฏ. เพราะความปรากฏแห่งอาทิตย์ดวงที่เจ็ด **มหาปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุ ย่อมมีไฟลุกโพลง ๆ มีเปลวเป็นอันเดียวกัน.** เมื่อมหาปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุอันไฟเผาอยู่ ไหม้อยู่อย่างนี้ เปลวไฟถูกลมซัดขึ้นไปจนถึงพรหมโลก. ภิกษุทั้งหลาย ! **เมื่อขุนเขาสิเนรุถูกไฟเผาอยู่** ไหม้อยู่ วินาศอยู่ อันกองไฟท่วมทับแล้ว

ยอดทั้งหลายอันสูงร้อยโยชน์บ้าง สอง-สาม-สี่-ห้าร้อยโยชน์บ้าง **ก็พังทำลายไป.** ภิกษุทั้งหลาย! **เมื่อมหาปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุอันไฟเผาอยู่ ไหม้อยู่ ขี้เถ้าและเขม่าย่อมไม่ปรากฏ** เหมือนเมื่อเนยใส หรือน้ำมันถูกเผา ขี้เถ้าและเขม่าย่อมไม่ปรากฏ ฉะนั้น (นี้ฉันใด) ภิกษุทั้งหลาย! สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย ไม่ยั่งยืน ฉันนั้น สังขารทั้งหลาย เป็นสิ่งที่หวังอะไรไม่ได้ ฉันนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! เพียงเท่านี้ก็พอแล้วเพื่อจะเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง พอแล้วเพื่อจะคลายกำหนัด พอแล้วเพื่อจะปล่อยวาง.

ภิกษุทั้งหลาย! **ในข้อความนั้น ใครจะคิด ใครจะเชื่อ ว่า "ปฐพีนี้และขุนเขาสิเนรุจักลุกไหม้ จักวินาศ จักสูญสิ้นไปได้"** นอกเสียจาก **พวกมีบทอันเห็นแล้ว.**

ผลจากความไม่มีธรรมะของมนุษย์ (อย่างเบา) ๓๖

-บาลี จตุกฺก. อํ ๒๑/๙๗/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด **ราชา** (ผู้ปกครอง) **ทั้งหลาย** ไม่ตั้งอยู่ในธรรม สมัยนั้น ราชยุตต์ (ข้าราชการ) ทั้งหลาย ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม

เมื่อ **ราชยุตต์ทั้งหลาย** ไม่ตั้งอยู่ในธรรม พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม

เมื่อ **พราหมณ์และคหบดีทั้งหลาย** ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ชาวเมืองและชาวชนบททั้งหลาย ก็ไม่ตั้งอยู่ในธรรม

เมื่อ **ชาวเมืองและชาวชนบททั้งหลาย** ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์ ก็มีปริวรรต (การเคลื่อนที่การหมุนเวียน) ไม่สม่ำเสมอ

เมื่อ **ดวงจันทร์และดวงอาทิตย์** มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ ดาวนักษัตรและดาวทั้งหลาย ก็มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ

เมื่อ **ดาวนักษัตรและดาวทั้งหลาย** มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ คืนและวัน ก็มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ

เมื่อ **คืนและวัน** มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ เดือนและปักษ์ ก็มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ

เมื่อ **เดือนและปักษ์** มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ ฤดูและปี ก็มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ

เมื่อ **ฤดูและปี** มีปริวรรตไม่สม่ำเสมอ ลม (ทุกชนิด) ก็พัดไปไม่สม่ำเสมอ

เมื่อ **ลม** (ทุกชนิด) พัดไปไม่สม่ำเสมอ ปัญชสา (ระบบแห่งทิศทางลมอันถูกต้อง) ก็แปรปรวน

เมื่อ **ปัญชสา** แปรปรวน เทวดาทั้งหลาย ก็ระส่ำระสาย

เมื่อ **เทวดาทั้งหลาย** ระส่ำระสาย ฝนก็ตกลงมาอย่างไม่เหมาะสม

เมื่อ **ฝนตก** ลงมาอย่างไม่เหมาะสม พืชพรรณข้าวทั้งหลาย ก็แก่และสุกไม่สม่ำเสมอ

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อมนุษย์ทั้งหลาย บริโภคพืชพรรณข้าวทั้งหลายอันมีความแก่และสุกไม่สม่ำเสมอ **ก็กลายเป็นผู้มีอายุสั้น ผิวพรรณทราม ทุพพลภาพและมีโรคภัยไข้เจ็บมาก.**

(ข้อความต่อไปนี้ ได้ตรัสถึงภาวะการณ์ที่ตรงกันข้าม ผู้ศึกษาพึงทราบโดยนัยตรงกันข้าม ตลอดสาย).

ผลจากความไม่มีธรรมะของมนุษย์ (อย่างหนัก) ๓๗

-บาลี ปา. ที. ๑๑/๗๐-๘๐/๓๙-๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อพระราชา **มีการกระทำชนิดที่เป็นไปแต่เพียงเพื่อการคุ้มครองอารักขา แต่มิได้เป็นไปเพื่อการกระทำให้เกิดทรัพย์** แก่บุคคลผู้ไม่มีทรัพย์ทั้งหลาย ดังนั้นแล้ว **ความยากจนขัดสน ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด**

เพราะความยากจนขัดสนเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **อทินนาทาน** (ลักทรัพย์) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

เพราะอทินนาทานเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **การใช้ศัสตราวุธ**โดยวิธีการต่าง ๆ ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

เพราะการใช้ศัสตราวุธโดยวิธีการต่าง ๆ เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **ปาณาติบาต** (ซึ่งหมายถึงการฆ่ามนุษย์ด้วยกัน) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

เพราะปาณาติบาตเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **มุสาวาท** (การหลอกลวงคดโกง) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาจาก ๘ หมื่นปี เหลือเพียง ๔ หมื่นปี)

เพราะมุสาวาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **ปิสุณาวาท** (การพูดจายุแหย่เพื่อการแตกกันเป็นก๊กเป็นหมู่ ทำลายความสามัคคี) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาเหลือเพียง ๒ หมื่นปี)

เพราะปิสุณาวาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **กาเมสุมิจฉาจาร** (การทำชู้ การละเมิดของรักของบุคคลอื่น) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาเหลือเพียง ๑ หมื่นปี)

เพราะกาเมสุมิจฉาจารเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **ผรุสวาท** และ **สัมผัปปลาปวาท** (การใช้คำหยาบ และคำพูดเพ้อเจ้อเพื่อความสำราญ) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาเหลือเพียง ๕ พันปี)

เพราะผรุสวาทและสัมผัปปลาปวาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **อภิชฌาและพยาบาท** (แผนการกอบโกย และการทำลายล้าง) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาเหลือเพียง ๒,๕๐๐-๒,๐๐๐ ปี)

เพราะอภิชฌาและพยาบาทเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **มิจฉาทิฏฐิ** (ความเห็นผิดชนิดเห็นกงจักรเป็นดอกบัว นิยมความชั่ว) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาเหลือเพียง ๑,๐๐๐ ปี)

เพราะมิจฉาทิฏฐิเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด (อกุศล) ธรรมทั้งสาม คือ **อธัมมราคะ** (ความยินดีที่ไม่เป็นธรรม) **วิสมโลภะ** (ความโลภไม่สิ้นสุด) **มิจฉาธรรม** (การประพฤติตามอำนาจกิเลส) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด (อย่างไม่แยกกัน)

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาเหลือเพียง ๕๐๐ ปี)

เพราะ (อกุศล) ธรรม ทั้งสาม ... นั้นเป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด **(อกุศล) ธรรม**ทั้งหลาย คือ

ไม่ปฏิบัติอย่างถูกต้องในมารดา บิดา สมณพราหมณ์ ไม่มีกุลเชฏฐาปจายนธรรม (ความอ่อนน้อมตามฐานะสูงต่ำ) ก็เป็นไปอย่างกว้างขวางแรงกล้าถึงที่สุด.

(ในสมัยนี้ มนุษย์มีอายุขัยถอยลงมาเหลือเพียง ๒๕๐-๒๐๐-๑๐๐ ปี)

สมัยนั้น จักมีสมัยที่มนุษย์มีอายุขัยลดลงมาเหลือเพียง ๑๐ ปี (จักมีลักษณะแห่งความเสื่อมเสียมีประการต่างๆ ดังที่ท่านกล่าวไว้ว่า) *หญิงอายุ ๕ ปี ก็มีบุตร รสทั้งห้า คือเนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย และรสเค็ม ก็ไม่ปรากฏ มนุษย์ทั้งหลาย กินหญ้าที่เรียกว่ากุท์รูสกะ (ซึ่งนิยมแปลกันว่าหญ้ากับแก้) แทนการกินข้าว กุศลกรรมบถหายไป ไม่มีร่องรอย อกุศลกรรมบถรุ่งเรืองถึงที่สุด ในหมู่มนุษย์ ไม่มีคำพูดว่ากุศล จึงไม่มีการทำกุศล มนุษย์สมัยนั้น จักไม่ยกย่องสรรเสริญ ความเคารพเกื้อกูลต่อมารดา (มัตเตยยธรรม) ความเคารพเกื้อกูลต่อบิดา (เปตเตยยธรรม) ความเคารพเกื้อกูลต่อสมณะ (สามัญญธรรม) ความเคารพเกื้อกูลต่อพราหมณ์ (พรหมัญญธรรม) และกุลเชฏฐาปจายนธรรม เหมือนอย่างที่มนุษย์ยกย่องกันอยู่ในสมัยนี้ ไม่มีคำพูดว่า แม่ น้าชาย*

น้าหญิง พ่อ อา ลุง ป้า ภรรยาของอาจารย์ และคำพูดว่า เมียของครู สัตว์โลกจักกระทำการสัมเภท (สมสู่สำส่อน) เช่นเดียวกันกับแพะ แกะ ไก่ สุกร สุนัข สุนัขจิ้งจอก ความอาฆาต ความพยาบาท ความคิดร้าย ความคิดฆ่า เป็นไปอย่างแรงกล้า แม้ในระหว่างมารดากับบุตร บุตรกับมารดา บิดากับบุตร บุตรกับบิดา พี่กับน้อง น้องกับพี่ ทั้งชายและหญิง เหมือนกับที่นายพรานมีความรู้สึกต่อเนื้อทั้งหลาย.

ในสมัยนั้น จักมี **สัตถันตรกัปป์ (การใช้ศัสตราวุธติดต่อกันไม่หยุดหย่อน) ตลอดเวลา ๗ วัน สัตว์ทั้งหลายเหล่านั้น จักมีความสำคัญแก่กันและกัน ราวกะว่าเนื้อ แต่ละคนมีศัสตราวุธในมือ ปลงชีวิตซึ่งกันและกัน ราวกะว่า ฆ่าปลา ฆ่าเนื้อ.**

(มีมนุษย์หลายคน ไม่เข้าร่วมวงสัตถันตรกัปป์ด้วยความกลัว หนีไปซ่อนตัวอยู่ในที่ที่พอจะซ่อนตัวได้ตลอด ๗ วัน แล้วกลับออกมาพบกันและกัน ยินดีสวมกอดกัน กล่าวแก่กันและกันในที่นั้นว่า มีโชคดีที่รอดมาได้ แล้วก็ตกลงกันในการตั้งต้นประพฤติธรรมกันใหม่ต่อไป ชีวิตมนุษย์ก็ค่อยเจริญขึ้น จาก ๑๐ ปี ตามลำดับๆ จนถึงสมัย ๘ หมื่นปี อีกครั้งหนึ่ง จนกระทั่งเป็นสมัยแห่งศาสนาของพระพุทธเจ้ามีพระนามว่า เมตเตยยสัมมาสัมพุทธะ).

ข้อควรทราบเกี่ยวกับอกุศลมูล (ราคะ โทสะ โมหะ) ๓๘

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๕๖/๕๐๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าพวกปริพพาชกเดียรถีย์เหล่าอื่นจะพึงถามอย่างนี้ว่า

"อาวุโส ! ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้ มีอยู่ คือ ราคะ โทสะ โมหะ. อาวุโส ! อะไรเป็นความผิดแปลก อะไรเป็นความแตกต่าง อะไรเป็นเครื่องแสดงความต่าง ระหว่างธรรม ๓ อย่างเหล่านั้น ?" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอถูกถามอย่างนี้แล้ว พึงพยากรณ์แก่เขาว่า "อาวุโส ! **ราคะมีโทษน้อย คลายช้า โทสะมีโทษมาก คลายเร็ว โมหะมีโทษมาก คลายช้า**".

ถ้าเขาถามว่า *"อาวุโส ! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้ราคะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือราคะที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ ?"* ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **สุภนิมิต** (สิ่งที่แสดงให้รู้สึกว่างาม) คือเมื่อเขาทำในใจซึ่งสุภนิมิตโดยไม่แยบคาย ราคะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และราคะที่เกิดอยู่แล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์. อาวุโส ! นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า *"อาวุโส ! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้โทสะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโทสะที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไป เพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ ?"* ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **ปฏิฆนิมิต** (สิ่งที่แสดงให้รู้สึกกระทบกระทั่ง) คือเมื่อเขาทำในใจซึ่งปฏิฆนิมิตโดยไม่แยบคาย โทสะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และโทสะที่เกิดอยู่แล้ว ก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์. อาวุโส ! นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า *"อาวุโส ! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้โมหะที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น หรือโมหะที่เกิดขึ้นแล้ว เป็นไป เพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์ ?"* ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **อโยนิโสมนสิการ** (การกระทำในใจโดยไม่แยบคาย) คือเมื่อทำในใจโดยไม่แยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น และโมหะที่เกิดอยู่แล้วก็เป็นไปเพื่อความเจริญโดยยิ่ง เพื่อความไพบูลย์. อาวุโส ! นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า *"อาวุโส ! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัย ที่ทำให้ราคะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือราคะที่เกิดขึ้นแล้ว ละไป ?"* ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **อสุภนิมิต** (สิ่งที่แสดงให้รู้สึกว่าไม่งาม) คือเมื่อเขาทำในใจซึ่งอสุภนิมิตโดยแยบคาย ราคะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และราคะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป. อาวุโส ! นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า *"อาวุโส ! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้โทสะที่ยังไม่เกิดไม่เกิดขึ้น หรือโทสะที่เกิดขึ้นแล้ว ละไป ?"* ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **เมตตาเจโตวิมุตติ** (ความหลุดพ้นแห่งจิตอันประกอบอยู่ด้วยเมตตา) คือเมื่อเขาทำในใจซึ่งเมตตาเจโตวิมุตติโดยแยบคาย โทสะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และโทสะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป. อาวุโส ! นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

ถ้าเขาถามอีกว่า *"อาวุโส ! อะไรเป็นเหตุ อะไรเป็นปัจจัยที่ทำให้โมหะที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น หรือโมหะที่เกิดขึ้นแล้ว ละไป ?"* ดังนี้.

คำตอบพึงมีว่า **โยนิโสมนสิการ** คือเมื่อทำในใจโดยแยบคาย โมหะที่ยังไม่เกิดก็ไม่เกิดขึ้น และโมหะที่เกิดอยู่แล้วก็ละไป. อาวุโส ! นี้คือเหตุ นี้คือปัจจัย.

คุณสมบัติของทูต ๓๙

–บาลี จุลฺล. วิ. ๗/๒๐๑/๓๙๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้ประกอบด้วยองค์ ๘ ควรทำหน้าที่ทูต.

องค์ ๘ เป็นอย่างไรเล่า ? คือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้

๑. รับฟัง

๒. ให้ผู้อื่นฟัง

๓. กำหนด

๔. ทรงจำ

๕. เข้าใจความ

๖. ให้ผู้อื่นเข้าใจความ

๗. ฉลาดต่อประโยชน์และมิใช่ประโยชน์

๘. ไม่ก่อความทะเลาะ

ภิกษุใด เข้าไปสู่บริษัทที่พูดคำหยาบ ก็ไม่สะทกสะท้าน ไม่ยังคำพูดให้เสีย ไม่ปกปิดข่าวสาส์น พูดจนหมดความสงสัย และถูกถามก็ไม่โกรธ.

ภิกษุผู้เช่นนั้นแล ย่อมควรทำหน้าที่ทูต.

ไม่โกหกกัน แม้เพียงเพื่อหัวเราะเล่น | ๔๐

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๒๓/๑๒๖.

"ราหุล ! นักบวช ที่ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จ ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ ก็มีความเป็นสมณะ เท่ากับความว่างเปล่าของน้ำในภาชนะนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน ..ฯลฯ..".

"ราหุล ! เรากล่าวว่า กรรมอันเป็นบาปหน่อยหนึ่ง ซึ่งนักบวชที่ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จ จะทำไม่ได้ หามีไม่. เพราะฉะนั้นในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า

"เราทั้งหลายจักไม่กล่าวมุสา
แม้แต่เพื่อหัวเราะกันเล่น" ดังนี้.

ราหุล ! เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้".

งูเปื้อนคูถ ๔๑

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๕๘/๔๖๖.

ภิกษุทั้งหลาย ! นักบวชชนิดไร ที่ทุก ๆ คน ควรขยะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! นักบวชบางคนในกรณีนี้ เป็นคนทุศีล มีความเป็นอยู่เลวทราม ไม่สะอาด มีความประพฤติชนิดที่ตนเองนึกแล้วก็กินแหนงตัวเอง มีการกระทำที่ต้องปกปิดซ่อนเร้น ไม่ใช่สมณะก็ปฏิญญาว่าเป็นสมณะ ไม่ใช่คนประพฤติพรหมจรรย์ก็ปฏิญญาว่าประพฤติพรหมจรรย์ เป็นคนเน่าใน เปียกแฉะ มีสัญชาติหมักหมม เหมือนบ่อที่เทขยะมูลฝอย.

ภิกษุทั้งหลาย ! นักบวชชนิดนี้แล ที่ทุก ๆ คน ควรขยะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้. ข้อนั้นเพราะอะไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุว่า ถึงแม้ผู้ที่เข้าใกล้ชิดจะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้ เป็นตัวอย่างก็ตาม แต่ว่าเสียงร่ำลืออันเสื่อมเสีย จะระบือไปว่า “คน ๆ นี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนงูที่ตกลงไปจมอยู่ในหลุมคูถ กัดไม่ได้ก็จริงแล แต่มันอาจทำคนที่เข้าไปช่วยยกมันขึ้นจากหลุมคูถให้เปื้อนด้วยคูถได้ (ด้วยการดิ้นของมัน) นี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้ผู้เข้าใกล้ชิด จะไม่ถือเอานักบวชชนิดนี้เป็นตัวอย่างก็จริงแล แต่ว่า เสียงร่ำลืออันเสื่อมเสียจะระบือไปว่า “คน ๆ นี้ มีมิตรเลว มีเพื่อนทราม มีเกลอลามก” ดังนี้ ฉันนั้นเหมือนกัน.

เพราะเหตุนั้น นักบวชชนิดนี้ จึงเป็นคนที่ทุก ๆ คนควรขยะแขยง ไม่ควรสมาคม ไม่ควรคบ ไม่ควรเข้าใกล้.

“กรรม”

และ

ผลของการกระทำ

สิ่งที่ควรรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับ "กรรม" | ๔๒

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๕๘,๔๖๓–๔๖๔/๓๓๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เรากล่าวซึ่งเจตนาว่าเป็นกรรม** เพราะว่าบุคคลเจตนาแล้ว ย่อมกระทำซึ่งกรรมด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ...

ภิกษุทั้งหลาย ! **เหตุเกิด** (นิทานสัมภวะ) **แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! เหตุเกิดแห่งกรรมทั้งหลาย คือ **ผัสสะ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความมีประมาณต่าง ๆ** (เวมัตตตา) **แห่งกรรมทั้งหลาย เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย !

กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในนรก มีอยู่

กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในกำเนิดเดรัจฉาน มีอยู่

กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในเปรตวิสัย มีอยู่

กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในมนุษยโลก มีอยู่

กรรมที่ทำสัตว์ให้เสวยเวทนาในเทวโลก มีอยู่...

ภิกษุทั้งหลาย ! **วิบากแห่งกรรมทั้งหลายเป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! เรากล่าววิบากแห่งกรรมทั้งหลายว่ามีอยู่ ๓ อย่าง คือ **วิบากในทิฏฐธรรม** (คือทันควัน) หรือว่า **วิบากในอุปะปัชชะ** (คือในเวลาต่อมา) หรือว่า **วิบากในอปรปริยายะ** (คือในเวลาต่อมาอีก) ...

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความดับแห่งกรรม เป็นอย่างไรเล่า ?**

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดับแห่งกรรม ย่อมมีเพราะ **ความดับแห่งผัสสะ.**

อริยมรรคมีองค์ ๘ นี้นั่นเอง **เป็นข้อปฏิบัติให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งกรรม (กัมมนิโรธคามินีปฏิปทา)** ได้แก่ สิ่งเหล่านี้คือ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

กายนี้ เป็น "กรรมเก่า" ๔๓

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๗๗/๑๔๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **กายนี้ ไม่ใช่ของเธอทั้งหลาย และทั้งไม่ใช่ของบุคคลเหล่าอื่น.** ภิกษุทั้งหลาย ! กรรมเก่า (คือกาย) นี้ อันเธอทั้งหลาย พึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่ปัจจัยปรุงแต่งขึ้น (อภิสงฺขต) เป็นสิ่งที่ปัจจัยทำให้เกิดความรู้สึกขึ้น (อภิสญฺเจตยิต) เป็นสิ่งที่มีความรู้สึกต่ออารมณ์ได้ (เวทนีย).

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีของกายนั้น อริยสาวกผู้ได้สดับแล้ว ย่อมทำไว้ในใจโดยแยบคายเป็นอย่างดี **ซึ่งปฏิจจสมุปบาท** นั่นเทียว ดังนี้ว่า

"ด้วยอาการอย่างนี้

เพราะสิ่งนี้มี สิ่งนี้จึงมี
เพราะความเกิดขึ้นแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงเกิดขึ้น
เพราะสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้จึงไม่มี
เพราะความดับไปแห่งสิ่งนี้ สิ่งนี้จึงดับไป

ข้อนี้ได้แก่สิ่งเหล่านี้คือ

เพราะมีอวิชชาเป็นปัจจัย จึงมีสังขารทั้งหลาย
เพราะมีสังขารเป็นปัจจัย จึงมีวิญญาณ

เพราะมีวิญญาณเป็นปัจจัย จึงมีนามรูป
เพราะมีนามรูปเป็นปัจจัย จึงมีสฬายตนะ
เพราะมีสฬายตนะเป็นปัจจัย จึงมีผัสสะ
เพราะมีผัสสะเป็นปัจจัย จึงมีเวทนา
เพราะมีเวทนาเป็นปัจจัย จึงมีตัณหา
เพราะมีตัณหาเป็นปัจจัย จึงมีอุปาทาน
เพราะมีอุปาทานเป็นปัจจัย จึงมีภพ
เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ
เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน
ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

เพราะความจางคลายดับไปโดยไม่เหลือแห่งอวิชชานั้น นั่นเทียว จึงมีความดับแห่งสังขาร เพราะมีความดับแห่งสังขาร จึงมีความดับแห่งวิญญาณ .... ฯลฯ....ฯลฯ....ฯลฯ.... เพราะมีความดับแห่งชาตินั่นแล ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้” ดังนี้ แล.

ศีล ๕ ๔๔

-บาลี ปา. ที. ๑๑/๒๔๗/๒๘๖., -บาลี สี. ที. ๙/๘๓/๑๐๓., -บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๒๘๕/๑๖๕.

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เธอนั้น ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เธอนั้น ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคนสะอาดเป็นอยู่.

(กาเมสุมิจฉาจารา เวรมณี) เธอนั้น ละการประพฤติผิดในกาม เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม (คือเว้นขาดจากการประพฤติผิด) ในหญิง ซึ่งมารดารักษา บิดารักษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้องพวงมาลัย) ไม่เป็นผู้ประพฤติผิดจารีตในรูปแบบเหล่านั้น.

(มุสาวาทา เวรมณี) เธอนั้น ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด มีคำพูดควรเชื่อถือได้ ไม่แกล้งกล่าวให้ผิดต่อโลก.

(สุราเมระยะมัชชะปมาทัฏฐานา เวรมณี) เธอนั้น เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท.

ทาน ที่จัดว่าเป็น มหาทาน ๔๕

-บาลี อฏฐก. อํ. ๒๓/๒๕๐/๑๒๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวก ในกรณีนี้ **ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต.** ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกเว้นขาดจากปาณาติบาตแล้ว ย่อมชื่อว่า **ให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณ** ครั้นให้อภัยทาน อเวรทาน อัพยาปัชฌทาน แก่สัตว์ทั้งหลายมากไม่มีประมาณแล้ว ย่อมเป็นผู้ **มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน อันไม่มีประมาณ.** ภิกษุทั้งหลาย ! นี้เป็น**ทานชั้นปฐม** เป็น**มหาทาน** รู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้เป็นท่อธารแห่งบุญ เป็นที่ไหลออกแห่งกุศล นำมาซึ่งสุข เป็นไปเพื่อยอดสุดอันดี มีสุขเป็นวิบาก เป็นไปเพื่อสวรรค์ เป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลเพื่อความสุขอันพึงปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ.

(ในกรณีศีล ๕ อีกสี่ข้อที่เหลือ คือ การเว้นขาดจากอทินนาทาน การเว้นขาดจากกาเมสุมิฉาจาร การเว้นขาดจากมุสาวาท และการเว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท ก็ตรัสอย่างเดียวกัน)

ภิกษุทั้งหลาย! ทาน ๕ ประการนี้แล เป็นมหาทานรู้จักกันว่าเป็นของเลิศ เป็นของมีมานาน เป็นของประพฤติสืบกันมาแต่โบราณ ไม่ถูกทอดทิ้งเลย ไม่เคยถูกทอดทิ้งในอดีต ไม่ถูกทอดทิ้งอยู่ในปัจจุบัน และจักไม่ถูกทอดทิ้งในอนาคต อันสมณพราหมณ์ผู้รู้ไม่คัดค้าน.

อุโบสถ (ศีล) ๔๖

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๒๗๑/๕๑๐.

(ปาณาติปาตา เวรมณี) เธอนั้น ละปาณาติบาต เว้นขาดจากปาณาติบาต (ฆ่าสัตว์) วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณา หวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่.

(อทินนาทานา เวรมณี) เธอนั้น ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน (ลักทรัพย์) ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ ไม่เป็นขโมย มีตนเป็นคนสะอาดเป็นอยู่.

(อพรฺหมฺจริยา เวรมณี) เธอนั้น ละกรรมอันไม่ใช่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ ประพฤติห่างไกลเว้นขาดจากการเสพเมถุนอันเป็นของชาวบ้าน.

(มุสาวาทา เวรมณี) เธอนั้น ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด มีคำพูดควรเชื่อถือได้ ไม่แกล้งกล่าวให้ผิดต่อโลก.

(สุราเมระยะมัชชะปมาทัฏฐานา เวรมณี) เธอนั้น เว้นขาดจากการดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัย อันเป็นที่ตั้งของความประมาท.

(วิกาละโภชนา เวรมณี) เธอนั้น เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นจากการฉันในราตรีและวิกาล.

(นัจจะคีตะวาทิตะวิสูกะทัสสะนา เวรมณี) เธอนั้น เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคม และการดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล.

(มาลาคันธะวิเลปะนะธาระณะมัณฑะนะวิภูสะนัฏฐานา เวรมณี) เธอนั้น เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่งร่างกายด้วยมาลา ของหอม และเครื่องลูบทา.

(อุจจาสะยะนะมหาสะยะนา เวรมณี) เธอนั้น เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่ สำเร็จการนอนบนที่นอนอันต่ำ.

อกุศลกรรมบถ ๑๐ ๔๗

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๒๘๓-๒๘๙/๑๖๕.

จุนทะ ! **ความไม่สะอาดทางกาย มี ๓ อย่าง**
ความไม่สะอาดทางวาจา มี ๔ อย่าง
ความไม่สะอาดทางใจ มี ๓ อย่าง

จุนทะ ! **ความไม่สะอาดทางกาย มี ๓ อย่าง เป็นอย่างไรเล่า ?**

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้**มีปกติทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วง** หยาบช้า มีฝ่ามือเปื้อนด้วยโลหิต มีแต่การฆ่าและทุบตี ไม่มีความเอ็นดูในสัตว์มีชีวิต.

(๒) เป็นผู้**มีปกติถือเอาสิ่งของที่มีเจ้าของมิได้ให้** คือวัตถุอุปกรณ์แห่งทรัพย์ของบุคคลอื่นที่อยู่ในบ้านหรือในป่าก็ตาม เป็นผู้ถือเอาสิ่งของที่เขาไม่ได้ให้ด้วยอาการแห่งขโมย.

(๓) เป็นผู้**มีปกติประพฤติผิดในกาม** (คือประพฤติผิด) ในหญิง ซึ่งมารดารักษา บิดารักษา พี่น้องชายพี่น้องหญิงหรือญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้องพวงมาลัย) เป็นผู้ประพฤติผิดจารีตในรูปแบบเหล่านั้น.

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความไม่สะอาดทางกาย ๓ อย่าง.

จุนทะ ! **ความไม่สะอาดทางวาจา มี ๔ อย่าง เป็นอย่างไรเล่า ?**

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้**มีปกติกล่าวเท็จ** ไปสู่สภาก็ดี ไปสู่บริษัทก็ดี ไปสู่ท่ามกลางหมู่ญาติก็ดี ไปสู่ท่ามกลางศาลาประชาคมก็ดี ไปสู่ท่ามกลางราชสกุลก็ดี อันเขานำไปเป็นพยาน ถามว่า "บุรุษผู้เจริญ ! ท่านรู้อย่างไร ท่านจงกล่าวไปอย่างนั้น" ดังนี้ บุรุษนั้น เมื่อไม่รู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่าเห็น เมื่อเห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น เพราะเหตุตนเอง เพราะเหตุผู้อื่นหรือเพราะเหตุเห็นแก่อามิสไร ๆ ก็เป็นผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่.

(๒) เป็นผู้**มีวาจาส่อเสียด** คือฟังจากฝ่ายนี้แล้วไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อทำลายฝ่ายนี้ หรือฟังจากฝ่ายโน้นแล้วมาบอกฝ่ายนี้ เพื่อทำลายฝ่ายโน้น เป็นผู้ทำคนที่สามัคคีกันให้แตกกัน หรือทำคนที่แตกกันแล้วให้แตกกันยิ่งขึ้น พอใจ ยินดี เพลิดเพลินในการแตกกันเป็นพวก เป็นผู้กล่าววาจาที่กระทำให้แตกกันเป็นพวก.

(๓) เป็นผู้มี**วาจาหยาบ** อันเป็นวาจาหยาบคาย กล้าแข็ง แสบเผ็ดต่อผู้อื่น กระทบกระเทียบผู้อื่น แวดล้อมอยู่ด้วยความโกรธ ไม่เป็นไปเพื่อสมาธิ เขาเป็นผู้กล่าววาจามีรูปลักษณะเช่นนั้น.

(๔) เป็นผู้มี**วาจาเพ้อเจ้อ** คือเป็นผู้กล่าวไม่ถูกกาล ไม่กล่าวตามจริง กล่าวไม่อิงอรรถ ไม่อิงธรรม ไม่อิงวินัย เป็นผู้กล่าววาจาไม่มีที่ตั้งอาศัย ไม่ถูกกาละเทศะ ไม่มีจุดจบ ไม่ประกอบด้วยประโยชน์.

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความไม่สะอาดทางวาจา ๔ อย่าง.

จุนทะ ! **ความไม่สะอาดทางใจ มี ๓ อย่าง เป็นอย่างไรเล่า ?**

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้**มากด้วยอภิชฌา** (ความโลภเพ่งเล็ง) เป็นผู้โลภเพ่งเล็งวัตถุอุปกรณ์แห่งทรัพย์ของผู้อื่น ว่า “สิ่งใดเป็นของผู้อื่น สิ่งนั้นจงเป็นของเรา” ดังนี้

(๒) เป็นผู้**มีจิตพยาบาท** มีความดำริในใจเป็นไปในทางประทุษร้ายว่า “สัตว์ทั้งหลายเหล่านี้

จงเดือดร้อน จงแตกทำลาย จงขาดสูญ จงพินาศ อย่าได้มีอยู่เลย” ดังนี้ เป็นต้น

(๓) เป็นผู้**มีความเห็นผิด** มีทัสสนะวิปริตว่า “ทานที่ให้แล้ว ไม่มี (ผล) ยัญที่บูชาแล้ว ไม่มี (ผล) การบูชาที่บูชาแล้ว ไม่มี (ผล) ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว ไม่มี โลกนี้ ไม่มี โลกอื่น ไม่มี มารดา ไม่มี บิดา ไม่มี โอปปาติกะสัตว์ ไม่มี สมณพราหมณ์ที่ไปแล้ว ปฏิบัติแล้ว โดยชอบถึงกับกระทำให้แจ้งโลกนี้และโลกอื่นด้วยปัญญาโดยชอบเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ ก็ไม่มี” ดังนี้.

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความไม่สะอาดทางใจ ๓ อย่าง.

จุนทะ ! **เหล่านี้แล เรียกว่า อกุศลกรรมบถ ๑๐.**

จุนทะ ! บุคคลประกอบด้วยอกุศลกรรมบถ ๑๐ เหล่านี้ ลุกจากที่นอนตามเวลาแห่งตนแล้ว แม้จะลูบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะไม่ลูบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะจับโคมัยสด ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะไม่จับโคมัยสด ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะจับหญ้าเขียว ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้

แม้จะไม่จับหญ้าเขียว ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะบำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะไม่บำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะไหว้ดวงอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะไม่ไหว้ดวงอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะลงน้ำในเวลาเย็นเป็นครั้งที่สาม ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้ แม้จะไม่ลงน้ำในเวลาเย็นเป็นครั้งที่สาม ก็เป็นคนสะอาดไปไม่ได้.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

จุนทะ ! เพราะเหตุว่า **อกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเหล่านี้ เป็นตัวความไม่สะอาด และเป็นเครื่องกระทำความไม่สะอาด.**

จุนทะ ! อนึ่ง **เพราะมีการประกอบด้วยอกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการเหล่านี้เป็นเหตุ นรกย่อมปรากฏ กำเนิดเดรัจฉานย่อมปรากฏ เปรตวิสัยย่อมปรากฏ หรือว่า ทุคติใด ๆ แม้อื่นอีก ย่อมมี.**

กุศลกรรมบถ ๑๐ ๔๘

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๒๘๓-๒๘๙/๑๖๕.

จุนทะ ! **ความสะอาดทางกายมี ๓ อย่าง**
ความสะอาดทางวาจามี ๔ อย่าง
ความสะอาดทางใจมี ๓ อย่าง

จุนทะ ! **ความสะอาดทางกายมี ๓ อย่างนั้นเป็นอย่างไรเล่า ?**

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ **ละการทำสัตว์มีชีวิตให้ตกล่วง** เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณาเกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายอยู่.

(๒) **ละการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้** เว้นขาดจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของมิได้ให้ ไม่ถือเอาทรัพย์และอุปกรณ์แห่งทรัพย์อันเจ้าของไม่ได้ให้ ในบ้านก็ดี ในป่าก็ดี ด้วยอาการแห่งขโมย.

(๓) **ละการประพฤติผิดในกาม** เว้นขาดจากการประพฤติผิดในกาม (คือเว้นจากการประพฤติผิด) ในหญิงซึ่งมารดารักษา บิดารักษา พี่น้องชาย พี่น้องหญิง หรือ

ญาติรักษา อันธรรมรักษา เป็นหญิงมีสามี หญิงอยู่ในสินไหม โดยที่สุดแม้หญิงอันเขาหมั้นไว้ (ด้วยการคล้องมาลัย) ไม่เป็นผู้ประพฤติผิดจารีตในรูปแบบเหล่านั้น.

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความสะอาดทางกาย ๓ อย่าง.

จุนทะ ! **ความสะอาดทางวาจา มี ๔ อย่าง นั้นเป็นอย่างไรเล่า ?**

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ **ละมุสาวาท** เว้นขาดจากมุสาวาท ไปสู่สภาก็ดี ไปสู่บริษัทก็ดี ไปสู่ท่ามกลางหมู่ญาติก็ดี ไปสู่ท่ามกลางศาลาประชาคมก็ดี ไปสู่ท่ามกลางราชสกุลก็ดี อันเขานำไปเป็นพยาน ถามว่า "บุรุษผู้เจริญ ! ท่านรู้อย่างไร ท่านจงกล่าวไปอย่างนั้น" ดังนี้ บุรุษนั้น เมื่อไม่รู้ก็กล่าวว่าไม่รู้ เมื่อรู้ก็กล่าวว่ารู้ เมื่อไม่เห็นก็กล่าวว่าไม่เห็น เมื่อเห็นก็กล่าวว่าเห็น เพราะเหตุตนเอง เพราะเหตุผู้อื่น หรือเพราะเหตุเห็นแก่อามิสไร ๆ ก็ไม่เป็น ผู้กล่าวเท็จทั้งที่รู้อยู่.

(๒) **ละคำส่อเสียด** เว้นขาดจากการส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้วไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อแตกจากฝ่ายนี้ หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้นแล้วไม่เก็บมาบอกแก่ฝ่ายนี้

เพื่อแตกจากฝ่ายโน้น แต่จะสมานคนที่แตกกันแล้วให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียง เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่วาจาที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน.

(๓) **ละการกล่าวคำหยาบเสีย** เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสตให้เกิดความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่ใคร่ที่พอใจของมหาชน กล่าวแต่วาจาเช่นนั้นอยู่.

(๔) **ละคำพูดเพ้อเจ้อ** เว้นขาดจากคำพูดเพ้อเจ้อ กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริง เป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่วาจามีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์ สมควรแก่เวลา.

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความสะอาดทางวาจา ๔ อย่าง.

จุนทะ ! **ความสะอาดทางใจ มี ๓ อย่าง เป็นอย่างไรเล่า ?**

(๑) บุคคลบางคนในกรณีนี้ เป็นผู้**ไม่มากด้วยอภิชฌา** คือเป็นผู้ไม่โลภ เพ่งเล็งวัตถุอุปกรณ์แห่งทรัพย์ของผู้อื่น ว่า "สิ่งใดเป็นของผู้อื่น สิ่งนั้นจงเป็นของเรา" ดังนี้.

(๒) เป็นผู้**ไม่มีจิตพยาบาท** มีความดำริแห่งใจอันไม่ประทุษร้ายว่า "สัตว์ทั้งหลาย จงเป็นผู้ไม่มีเวร ไม่มีความเบียดเบียน ไม่มีทุกข์ มีสุข บริหารตนอยู่เถิด" ดังนี้เป็นต้น.

(๓) เป็นผู้**มีความเห็นถูกต้อง** มีทัสสนะไม่วิปริต ว่า "ทานที่ให้แล้ว มี (ผล) ยัญที่บูชาแล้ว มี (ผล) การบูชาที่บูชาแล้ว มี (ผล) ผลวิบากแห่งกรรมที่สัตว์ทำดีทำชั่ว มี โลกอื่น มี มารดา มี บิดา มี โอปปาติกสัตว์ มีสมณพราหมณ์ที่ไปแล้วปฏิบัติแล้วโดยชอบ ถึงกับกระทำให้แจ้งโลกนี้และโลกอื่น ด้วยปัญญาโดยชอบเอง แล้วประกาศให้ผู้อื่นรู้ ก็มี" ดังนี้.

จุนทะ ! อย่างนี้แล เป็นความสะอาดทางใจ ๓ อย่าง.

จุนทะ ! **เหล่านี้แล เรียกว่า กุศลกรรมบถ ๑๐.**

จุนทะ ! บุคคลประกอบด้วยกุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเหล่านี้ ลุกจากที่นอนตามเวลาแห่งตนแล้ว แม้จะลูบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาด แม้จะไม่ลูบแผ่นดิน ก็เป็นคนสะอาด แม้จะจับโคมัยสด ก็เป็นคนสะอาด แม้จะไม่จับโคมัยสด ก็เป็นคนสะอาด แม้จะจับหญ้าเขียว ก็เป็นคนสะอาด แม้จะไม่จับหญ้าเขียว ก็เป็นคนสะอาด แม้จะบำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาด แม้จะไม่บำเรอไฟ ก็เป็นคนสะอาด แม้จะไหว้พระอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาด แม้จะไม่ไหว้พระอาทิตย์ ก็เป็นคนสะอาด แม้จะลงน้ำในเวลาเย็นเป็นครั้งที่สามก็เป็นคนสะอาด แม้จะไม่ลงน้ำในเวลาเย็นเป็นครั้งที่สาม ก็เป็นคนสะอาด.

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

จุนทะ ! เพราะเหตุว่า **กุศลกรรมบถ ๑๐ ประการเหล่านี้ เป็นตัวความสะอาด และเป็นเครื่องกระทำความสะอาด.**

จุนทะ ! อนึ่ง **เพราะมีการประกอบด้วยกุศลกรรมบถทั้ง ๑๐ ประการเหล่านี้ เป็นเหตุพวกเทพจึงปรากฏ หรือว่าสุคติใด ๆ แม้อื่นอีก ย่อมมี.**

อานิสงส์สำหรับผู้ทำศีลให้บริบูรณ์ | ๔๙

-บาลี มู. ม. ๑๒/๕๘/๗๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด พวกเธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณน้อย สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงเป็นที่รัก ที่เจริญใจ ที่เคารพ ที่ยกย่อง ของเพื่อนผู้ประพฤติพรหมจรรย์ด้วยกันทั้งหลาย" ดังนี้แล้ว เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายใน เป็นผู้ไม่เหินห่างในฌาน เป็นผู้ประกอบพร้อมด้วยวิปัสสนา และให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลาย เจริญงอกงามเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงเป็นผู้มีลาภด้วยบริขารคือ จีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารทั้งหลาย" ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราบริโภคจีวร บิณฑบาต เสนาสนะ และคิลานปัจจัยเภสัชบริขารของทายกเหล่าใด การกระทำเหล่านั้น พึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่ทายกเหล่านั้น" ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "ญาติสายโลหิตทั้งหลาย ซึ่งตายจากกันไปแล้ว มีจิตเลื่อมใสระลึกถึงเราอยู่ ข้อนั้นจะพึงมีผลมาก มีอานิสงส์มากแก่เขาเหล่านั้น" ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงอดทนได้ซึ่งความไม่ยินดีและความยินดี อนึ่ง ความไม่ยินดีอย่าเบียดเบียนเรา เราพึงครอบงำย่ำยีความไม่ยินดีซึ่งยังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด" ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงอดทนความขลาดกลัวได้ อนึ่ง ความขลาดกลัวอย่าเบียดเบียนเรา เราพึงครอบงำย่ำยีความขลาดกลัวที่บังเกิดขึ้นแล้วอยู่เถิด" ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า "เราพึงได้ตามต้องการ ได้ไม่ยาก ได้ไม่ลำบาก ซึ่งฌานทั้งสี่

อันเป็นไปในจิตอันยิ่ง เป็นทิฏฐธรรมสุขวิหาร” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโสดาบัน เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม เป็นผู้มีอันไม่ตกต่ำเป็นธรรมดา ผู้เที่ยงต่อพระนิพพาน มีการตรัสรู้ อยู่ข้างหน้า” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นสกทาคามี เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์สาม และเพราะความเบาบางแห่งราคะ โทสะ และโมหะ พึงมาสู่เทวโลกอีกครั้งเดียวเท่านั้น แล้วพึงทำที่สุดแห่งทุกข์ได้” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเป็นโอปปาติกะ (พระอนาคามี) เพราะความสิ้นไปแห่งสังโยชน์เบื้องต่ำห้า พึงปรินิพพานในภพนั้น ไม่กลับจากโลกนั้น เป็นธรรมดา” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงแสดงอิทธิวิธีมีอย่างต่าง ๆ ได้” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงมีทิพยโสต” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราใคร่ครวญแล้ว พึงรู้จิตของสัตว์เหล่าอื่น ของบุคคลเหล่าอื่น ด้วยจิตของตน” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงตามระลึกถึงภพที่เคยอยู่ในกาลก่อนได้หลาย ๆ อย่าง...” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ..

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงเห็นสัตว์ทั้งหลายด้วยจักษุทิพย์ อันหมดจดเกินจักษุสามัญของมนุษย์” ดังนี้ก็ดี ...ฯลฯ...

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าภิกษุหากจำนงว่า “เราพึงทำให้แจ้งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้เพราะความสิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันยิ่งเองในทิฏฐธรรมเทียวเข้าถึงแล้วแลอยู่” ดังนี้ก็ดี

เธอพึงทำให้บริบูรณ์ในศีลทั้งหลาย พึงตามประกอบในธรรมเป็นเครื่องสงบแห่งจิตในภายในเป็นผู้ไม่เหินห่างในฌานประกอบพร้อมแล้วด้วยวิปัสสนาและให้วัตรแห่งผู้อยู่สุญญาคารทั้งหลายเจริญงอกงามเถิด.

คำใดที่เราผู้ตถาคตกล่าวแล้วว่า
“ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย
จงมีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์อยู่เถิด
เธอทั้งหลาย จงสำรวมด้วยปาติโมกขสังวร
สมบูรณ์ด้วยมรรยาทและโคจรอยู่เถิด
จงเป็นผู้เห็นเป็นภัยในโทษทั้งหลายที่มีประมาณเล็กน้อย
สมาทานศึกษาในสิกขาบททั้งหลายเถิด” ดังนี้.

คำนั้นอันเราตถาคต อาศัยเหตุผลดังกล่าวนี้แล
จึงได้กล่าวแล้ว.

ผลของการมีศีล ๕๐

-บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๓๑๑/๑๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัตว์ทั้งหลายเป็นผู้มีกรรมเป็นของตน เป็นทายาทแห่งกรรม มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์ มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กระทำกรรมใดไว้ ดีก็ตามชั่วก็ตาม จักเป็นผู้รับผลแห่งกรรมนั้น.**

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลบางคน ในกรณีนี้ **ละปาณาติบาต** เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้วางศัสตรา มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณาเกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลาย. เขาไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) กาย ไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) วาจา ไม่กระเสือกกระสนด้วย (กรรมทาง) ใจ กายกรรมของเขาตรง วจีกรรมของเขาตรง มโนกรรมของเขาตรง คติของเขาตรง อุปบัติของเขาตรง.

ภิกษุทั้งหลาย ! สำหรับผู้มีคติตรง มีอุปบัติตรงนั้น เรากล่าวคติอย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาคติสองอย่างแก่เขา คือ เหล่าสัตว์ผู้มีสุขโดยส่วนเดียว หรือว่าตระกูลอันสูง

ตระกูลขัตติยมหาศาล ตระกูลพราหมณ์มหาศาล หรือตระกูลคหบดีมหาศาลอันมั่งคั่ง มีทรัพย์มาก มีโภคะมาก มีทองและเงินมาก มีอุปกรณ์แห่งทรัพย์มาก...

(ในกรณีแห่งบุคคลผู้ไม่กระทำอทินนาทาน **ไม่กระทำกาเมสุมิจฉาจาร** ก็ได้ตรัสไว้ด้วยข้อความอย่างเดียวกันกับในกรณีของผู้ไม่กระทำปาณาติบาต ดังกล่าวมาแล้วข้างบนทุกประการ).

ผลของการไม่มีศีล ๕๑

-บาลี อฏฐก. อํ. ๒๓/๒๕๑/๑๓๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปาณาติบาต** ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งปาณาติบาตของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **มีอายุสั้น.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **อทินนาทาน** ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งอทินนาทานของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **ความเสื่อมแห่งโภคทรัพย์.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **กาเมสุมิจฉาจาร** ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งกาเมสุมิจฉาจารของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **ก่อเวรด้วยศัตรู.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **มุสาวาท** ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งมุสาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **การถูกกล่าวตู่ด้วยคำไม่จริง.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ปิสุณาวาท** (คำยุยงให้แตกกัน) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งปิสุณาวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **การแตกจากมิตร.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ผรุสวาท** (คำหยาบ) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งผรุสวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **การได้ฟังเสียงที่ไม่น่าพอใจ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **สัมผัปปลาปวาท** (คำเพ้อเจ้อ) ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งสัมผัปปลาปวาทของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **วาจาที่ไม่มีใครเชื่อถือ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **การดื่มน้ำเมาคือสุราและเมรัย** ที่เสพทั่วแล้ว เจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อนรก เป็นไปเพื่อกำเนิดเดรัจฉาน เป็นไปเพื่อเปรตวิสัย **วิบากแห่งการดื่มน้ำเมาของผู้เป็นมนุษย์ที่เบากว่าวิบากทั้งปวง** คือ วิบากที่เป็นไปเพื่อ **ความเป็นบ้า** (อุมฺมตฺตก).

ทำดี ได้ดี ๕๒

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๓๗๗-๓๘๔/๕๘๓-๕๙๕.

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม **ละปาณาติบาต**แล้ว เป็นผู้เว้นขาดจากปาณาติบาต วางอาชญา วางศัสตราได้ มีความละอายถึงความเอ็นดู อนุเคราะห์ด้วยความเกื้อกูลในสรรพสัตว์และภูตอยู่ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง **จะเป็นคนมีอายุยืน.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม **เป็นผู้มีปกติไม่เบียดเบียนสัตว์** ด้วยฝ่ามือ หรือก้อนดิน หรือท่อนไม้ หรือศัสตรา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้นอันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง **จะเป็นคนมีโรคน้อย.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม **ย่อมเป็นผู้ให้ข้าว** น้ำ ผ้า ยาน ดอกไม้ ของหอม เครื่องลูบไล้ ที่นอน ที่อยู่อาศัย **เครื่องตามประทีปแก่สมณะหรือพราหมณ์** เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง **จะเป็นคนมีโภคทรัพย์มาก.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม **เป็นคนไม่มักโกรธ** ไม่มากด้วยความแค้นเคือง ถูกเขาว่ามากก็ไม่ขัดใจ ไม่โกรธเคือง ไม่พยาบาท ไม่มาดร้าย ไม่ทำความโกรธ ความร้าย และความขึ้งเคียดให้ปรากฏ เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง **จะเป็นคนน่าเลื่อมใส.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม **เป็นผู้มีใจไม่ริษยา** ย่อมไม่ริษยา ไม่มุ่งร้าย ไม่ผูกใจอิจฉาในลาภสักการะ ความเคารพ ความนับถือ การไหว้ และการบูชาของคนอื่น เขาตายไปจะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไปไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง **จะเป็นคนมีศักดามาก.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม **เป็นคนไม่กระด้าง** ไม่เย่อหยิ่ง ย่อมกราบไหว้คนที่ควรกราบไหว้ ลุกรับคนที่ควรลุกรับ ให้อาสนะแก่คนที่สมควรแก่อาสนะ ให้ทางแก่คนที่สมควรแก่ทาง สักการะคนที่ควรสักการะ เคารพคนที่ควรเคารพ นับถือคนที่ควรนับถือ บูชาคนที่ควรบูชา เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเกิดเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง **จะเป็นคนเกิดในสกุลสูง.**

มาณพ ! บุคคลบางคนในโลกนี้จะเป็นสตรีก็ตาม บุรุษก็ตาม ย่อม**เป็นผู้เข้าไปหาสมณะหรือพราหมณ์แล้วสอบถามว่า อะไรเป็นกุศล** อะไรเป็นอกุศล อะไรมีโทษ อะไรไม่มีโทษ อะไรควรเสพ อะไรไม่ควรเสพ อะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อไม่เกื้อกูล เพื่อทุกข์สิ้นกาลนาน หรือว่าอะไรเมื่อทำย่อมเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุขสิ้นกาลนาน เขาตายไป จะเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เพราะกรรมนั้น อันเขาให้พรั่งพร้อมสมาทานไว้อย่างนี้ หากตายไป ไม่เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ ถ้ามาเป็นมนุษย์เกิด ณ ที่ใด ๆ ในภายหลัง **จะเป็นคนมีปัญญามาก.**

ธรรมดาของโลก ๕๓

-บาลี อฏฐก. อํ. ๒๓/๑๕๙/๙๖.

มีลาภ เสื่อมลาภ

มียศ เสื่อมยศ

นินทา สรรเสริญ

สุข และ ทุกข์

แปดอย่างนี้เป็นสิ่งที่ไม่เที่ยงในหมู่มนุษย์
ไม่ยั่งยืนมีความแปรปรวนเป็นธรรมดา.

ผู้มีปัญญา มีสติ รู้ความข้อนี้แล้ว
ย่อมเพ่งอยู่ในความแปรปรวน
เป็นธรรมดาของโลกธรรมนั้น.

กรรมที่ทำให้ได้รับผล เป็นความไม่ตกต่ำ

๕๔

–บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๒๔๐/๒๐๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! แต่ชาติที่แล้วมาแต่อดีต ตถาคตได้เคยเจริญเมตตาภาวนาตลอด ๗ ปี จึงไม่เคยมาบังเกิดในโลกมนุษย์นี้ ตลอด ๗ สังวัฏฏกัปป์ และวิวัฏฏกัปป์ ในระหว่างกาลอันเป็นสังวัฏฏกัปป์นั้น เราได้บังเกิดในอาภัสสรพรหม ในระหว่างกาลอันเป็นวิวัฏฏกัปป์นั้น เราก็ได้อยู่พรหมวิมานอันว่างเปล่าแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกัปป์นั้น **เราได้เคยเป็นพรหม** ได้เคยเป็นมหาพรหมผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครครอบงำได้ เป็นผู้เห็นสิ่งทั้งปวงโดยเด็ดขาด เป็นผู้มีอำนาจสูงสุด.

ภิกษุทั้งหลาย ! **เราได้เคยเป็นสักกะ ผู้เป็นจอมแห่งเทวดา นับได้ ๓๖ ครั้ง เราได้เคยเป็นราชาจักรพรรดิผู้ประกอบด้วยธรรม เป็นพระราชาโดยธรรม มีแว่นแคว้นจรดมหาสมุทรทั้ง ๔ เป็นที่สุด** เป็นผู้ชนะแล้วอย่างดี มีชนบทอันบริบูรณ์ประกอบด้วยแก้วเจ็ดประการ นับด้วยร้อย ๆ ครั้ง ทำไมจะต้องกล่าวถึงความเป็นราชาตามธรรมดาด้วย.

ภิกษุทั้งหลาย ! ความคิดได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ผลวิบากแห่งกรรมอะไรของเราหนอ ที่ทำให้เราเป็นผู้มีฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้ ในครั้งนั้น ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความรู้สึกได้เกิดขึ้นแก่เราว่า ผลวิบากแห่งกรรม ๓ อย่างนี้แล ที่ทำให้เรามีฤทธิ์มากถึงอย่างนี้ มีอานุภาพมากถึงอย่างนี้**

วิบากแห่งกรรม ๓ อย่าง ในครั้งนั้น คือ

(๑) ผลวิบากแห่งทาน การให้

(๒) ผลวิบากแห่งทมะ การบีบบังคับใจ

(๓) ผลวิบากแห่งสัญญมะ การสำรวมระวัง

ดังนี้.

ทานที่ให้แล้วในสงฆ์แบบใด จึงมีผลมาก ๕๕

–บาลี อฏฐก. อํ. ๒๓/๓๐๑/๑๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย !

บุคคล ๘ จำพวกเหล่านี้ เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี **เป็นเนื้อนาบุญของโลก ไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.**

๘ จำพวกอะไรบ้างเล่า ?

๘ จำพวก คือ

(๑) พระโสดาบัน

(๒) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งโสดาปัตติผล

(๓) พระสกทาคามี

(๔) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งสกทาคามิผล

(๕) พระอนาคามี

(๖) พระผู้ปฏิบัติเพื่อทำให้แจ้งอนาคามิผล

(๗) พระอรหันต์

(๘) พระผู้ปฏิบัติเพื่อความเป็นอรหันต์

ภิกษุทั้งหลาย !

บุคคล ๘ จำพวกเหล่านี้แล เป็นผู้ควรแก่ของบูชา ควรแก่ของต้อนรับ ควรแก่ของทำบุญ ควรทำอัญชลี เป็นเนื้อนาบุญของโลกไม่มีนาบุญอื่นยิ่งกว่า.

“ผู้ปฏิบัติแล้ว ๔ จำพวก
และผู้ตั้งอยู่ในผลแล้ว ๔ จำพวก
นี่แหละ ! สงฆ์ที่เป็นคนตรง
เป็นผู้ตั้งมั่นแล้วในปัญญาและศีล
ย่อมกระทำให้เกิดบุญอื่นเนื่องด้วยอุปธิแก่มนุษย์ทั้งหลาย
ผู้มีความต้องการด้วยบุญ กระทำการบูชาอยู่
ทานที่ให้แล้วในสงฆ์ จึงมีผลมาก”.

ผู้ประสบบุญใหญ่ ๕๖

-บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๒๗๑/๑๙๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! **นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมาก ด้วยฐานะ ๕ อย่าง.**

ฐานะ ๕ อย่าง อะไรบ้างเล่า ? ๕ อย่าง คือ

(๑) ในสมัยใด **จิตของมนุษย์ทั้งหลาย ย่อมเลื่อมใส เพราะได้เห็นนักบวชผู้มีศีล** ซึ่งเข้าไปสู่สกุลในสมัยนั้น สกุลนั้น **ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อสวรรค์.**

(๒) ในสมัยใด **มนุษย์ทั้งหลาย พากันต้อนรับกราบไหว้ ให้อาสนะแก่นักบวชผู้มีศีล** ซึ่งเข้าไปสู่สกุลในสมัยนั้น สกุลนั้น **ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการเกิดในสกุลสูง.**

(๓) ในสมัยใด **มนุษย์ทั้งหลาย กำจัดมลทินคือความตระหนี่เสียได้ในนักบวชผู้มีศีล** ซึ่งเข้าไปสู่สกุลในสมัยนั้น สกุลนั้น **ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้เกียรติศักดิ์อันใหญ่.**

(๔) ในสมัยใด **มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมแจกจ่ายทานตามสติ ตามกำลังในนักบวชผู้มีศีล** ซึ่งเข้าไปสู่สกุลในสมัยนั้น สกุลนั้น **ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้โภคทรัพย์ใหญ่.**

(๕) ในสมัยใด **มนุษย์ทั้งหลาย ย่อมไต่ถามสอบสวน ย่อมฟังธรรมในนักบวชผู้มีศีล** ซึ่งเข้าไปสู่สกุลในสมัยนั้น สกุลนั้น **ชื่อว่า ปฏิบัติข้อปฏิบัติที่เป็นไปเพื่อการได้ปัญญาใหญ่.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **นักบวชผู้มีศีล เข้าไปสู่สกุลใด มนุษย์ทั้งหลายในสกุลนั้น ย่อมประสบบุญเป็นอันมากด้วยฐานะ ๕ อย่างเหล่านี้ แล.**

ธรรมะกับการสอบ

ต้องขึงสายพิณพอเหมาะ ๕๗

–บาลี ฉกฺก. อํ ๒๒/๔๑๘/๓๒๖.

โสณะ ! เธอมีความคิดในเรื่องนี้ เป็นอย่างไร เมื่อก่อนแต่ครั้งเธอยังเป็นคฤหัสถ์ เธอเชี่ยวชาญในเรื่องเสียงแห่งพิณ มิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนี้ พระเจ้าข้า !”.

โสณะ ! เธอจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อใดสายพิณของเธอขึงตึงเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”.

โสณะ ! เธอจะสำคัญข้อนั้นเป็นไฉน เมื่อใดสายพิณของเธอขึงหย่อนเกินไป เมื่อนั้น พิณของเธอจะมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือ จะใช้การได้หรือ ?

“ไม่เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”.

โสณะ ! แต่ว่า เมื่อใด สายพิณของเธอ ไม่ตึงนักหรือไม่หย่อนนัก ขึงได้ระเบียบเสมอ ๆ กันแต่พอดี เมื่อนั้น พิณของเธอย่อมมีเสียงไพเราะน่าฟังหรือใช้การได้ดี มิใช่หรือ ?

“เป็นเช่นนั้น พระเจ้าข้า !”.

โสณะ ! ข้อนี้ก็เป็นเช่นนั้นแล กล่าวคือ
ความเพียรที่บุคคลปรารภจัดเกินไป
ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน
ย่อหย่อนเกินไป
ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน.

โสณะ ! **เหตุผลนั้นแล**
เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี
จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย
ต้องเป็นธรรมชาติที่เสมอ ๆ กัน
จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

“พระเจ้าข้า ! ข้าพระองค์จักปฏิบัติอย่างนั้น”.

ผู้เห็นแก่นอน ๕๘

–บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๓๓๓/๒๘๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ?

พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือว่า พระราชาผู้เป็นกษัตริย์ได้รับมุรธาภิเษกแล้ว ทรงประกอบความสุขในการประทม หาความสุขในการเอนพระวรกาย หาความสุขในการประทมหลับ ตามแต่พระประสงค์อยู่เนืองนิจ ยังคงทรงปกครองราชสมบัติให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจพลเมืองจนตลอดพระชนม์ชีพได้อยู่หรือ ?

“อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า !”.

ดีแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเองก็ไม่เคยได้เห็น ได้ฟังอย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ?

พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือว่า ผู้ครองรัฐก็ดี ทายาทผู้สืบมรดกก็ดี เสนาบดีก็ดี นายบ้านก็ดี และหัวหน้าหมู่บ้านก็ดี ประกอบความสุขในการนอน หาความสุข

ในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจอยู่เนืองนิจ ยังคงดำรงตำแหน่งนั้น ๆ ให้เป็นที่รักใคร่ ถูกใจของ (ประชาชนทุกเหล่า) กระทั่งลูกหมู่ จนตลอดชีวิตได้อยู่หรือ ?

"อย่างนี้ ไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า !".

ดีแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่กล่าวนี้ แม้เราเองก็ไม่เคยได้เห็น ได้ฟัง อย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลาย จะเข้าใจเรื่องนี้กันอย่างไร ?

พวกเธอเคยได้เห็นได้ฟังมาบ้างหรือว่า สมณะหรือพราหมณ์ ที่เอาแต่ประกอบความสุขในการนอนหาความสุขในการเอนกาย หาความสุขในการหลับ ตามสบายใจอยู่เสมอ ๆ ทั้งเป็นผู้ไม่คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย ไม่รู้ประมาณในการบริโภค ไม่ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องตื่น ไม่เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย ไม่ตามประกอบการทำเนือง ๆ ในโพธิปักขิยธรรม ทั้งในยามต้นและยามปลาย แล้วยังจะกระทำให้แจ้งได้ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันหาอาสวะมิได้ เพราะความ

สิ้นไปแห่งอาสวะทั้งหลาย ด้วยปัญญาอันประเสริฐยิ่งเอง ในทิฏฐธรรมเทียว เข้าถึงแล้วแลอยู่ ?

“ข้อนั้น ก็ยังไม่เคยได้เห็นได้ฟังเลย พระเจ้าข้า !”.

ดีแล้ว ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อที่กล่าวถึงนี้ แม้เราเอง ก็ไม่เคยได้เห็น ได้ฟังอย่างนั้นเหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“เราทั้งหลาย จักคุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลาย
เป็นผู้รู้ประมาณในการบริโภค
ตามประกอบธรรมเป็นเครื่องตื่น
เป็นผู้เห็นแจ่มแจ้งซึ่งกุศลธรรมทั้งหลาย
และจักตามประกอบอนุโยคภาวนาในโพธิปักขิยธรรม
ทั้งในยามต้นและยามปลายอยู่เสมอ ๆ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจอย่างนี้แล.

ลักษณะของ "ผู้มีความเพียรตลอดเวลา" ๕๙

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๗/๑๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุกำลังเดิน...ยืน...นั่ง...นอนอยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา และภิกษุ ก็ไม่รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ สละทิ้งไป ถ่ายถอนออก ทำให้สิ้นสุดลงไปจนไม่มีเหลือ

ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลัง**เดิน...ยืน...นั่ง...นอน**อยู่ ก็เรียกว่าเป็นผู้ทำความเพียรเผากิเลส รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนปรารภความเพียร อุทิศตนในการเผากิเลสอยู่เนืองนิจ.

ลักษณะของ "ผู้เกียจคร้านตลอดเวลา" ๖๐

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๖/๑๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อภิกษุกำลัง**เดิน...ยืน...นั่ง...นอน**อยู่ ถ้าเกิดครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในกาม หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางเดือดแค้น หรือครุ่นคิดด้วยความครุ่นคิดในทางทำผู้อื่นให้ลำบากเปล่า ๆ ขึ้นมา และภิกษุก็รับเอาความครุ่นคิดนั้นไว้ ไม่สละทิ้ง ไม่ถ่ายถอนออก ไม่ทำให้สุดสิ้นไป จนไม่มีเหลือ

ภิกษุที่เป็นเช่นนี้ แม้กำลัง**เดิน...ยืน...นั่ง...นอน**อยู่ ก็เรียกว่า เป็นผู้ไม่ทำความเพียรเผากิเลส ไม่รู้สึกกลัวต่อสิ่งลามก เป็นคนเกียจคร้าน มีความเพียรอันเลวทรามอยู่เนืองนิจ.

วิธีการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง (สจฺจานุรกฺขณา) ๖๑

-บาลี ม. ม. ๑๓/๖๐๑/๖๕๕.

"ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! การตามรักษาไว้ซึ่งความจริง (สจฺจานุรกฺขณา) นั้น มีได้ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร ? บุคคลจะตามรักษาไว้ซึ่งความจริงนั้นได้ ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร ? ข้าพเจ้าขอถามพระโคดมผู้เจริญถึงวิธีการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง".

ภารท์วาชะ !

ถ้าแม้ **ความเชื่อ** ของบุรุษ มีอยู่

และเขาก็ **ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง** กล่าวอยู่ว่า

"ข้าพเจ้ามีความเชื่ออย่างนี้" ดังนี้

เขาก็ **อย่าพึงถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า**

"อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเปล่า" ดังนี้ก่อน ...

ภารท์วาชะ !

ถ้าแม้ **ความชอบใจ** ของบุรุษ มีอยู่

และเขาก็ **ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง** กล่าวอยู่ว่า

"ข้าพเจ้ามีความชอบใจอย่างนี้" ดังนี้

เขาก็ **อย่าพึงถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า**

"อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเปล่า" ดังนี้ก่อน ...

ภารท์วาชะ !

ถ้าแม้ **เรื่องที่ฟังตาม ๆ กันมา** ของบุรุษ มีอยู่

และเขาก็**ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง** กล่าวอยู่ว่า

"ข้าพเจ้ามีเรื่องที่ฟังตาม ๆ กันมาอย่างนี้" ดังนี้

เขาก็ **อย่าพึงถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า**

"อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเปล่า" ดังนี้ก่อน ...

ภารท์วาชะ !

ถ้าแม้ **ความตริตรึกไปตามเหตุผลที่แวดล้อม** ของบุรุษมีอยู่

และเขาก็**ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง** กล่าวอยู่ว่า

"ข้าพเจ้ามีความตริตรึกไปตามเหตุผลที่แวดล้อมอย่างนี้"

ดังนี้

เขาก็ **อย่าพึงถึงการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า**

"อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเปล่า" ดังนี้ก่อน ...

ภารท์วาชะ !

ถ้าแม้ **ข้อยุติที่ทนได้ต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็น**

ของบุรุษ มีอยู่

และเขาก็ตามรักษาไว้ซึ่งความจริง กล่าวอยู่ว่า

"ข้าพเจ้ามีข้อยุติที่ทนได้ต่อการเพ่งพินิจด้วยความเห็น

อย่างนี้" ดังนี้

เขาก็ **อย่าพึงถึงซึ่งการสันนิษฐานโดยส่วนเดียว ว่า “อย่างนี้เท่านั้นจริง อย่างอื่นเปล่า”** ดังนี้ก่อน.

ภารท์วาชะ !
ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้แล
การตามรักษาไว้ซึ่งความจริง ย่อมมี
บุคคลชื่อว่า ย่อมตามรักษาไว้ซึ่งความจริง
ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้
และเราบัญญัติการตามรักษาไว้ซึ่งความจริง
ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้
แต่ว่านั่นยังไม่เป็นการตามรู้ซึ่งความจริง.

การตามรู้ซึ่งความจริง (สจฺจานุโพโธ) ๖๒

-บาลี ม. ม. ๑๓/๖๐๒/๖๕๖.

"ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! การตามรู้ซึ่งความจริง (สจฺจานุโพโธ) มีได้ ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร? บุคคลชื่อว่าตามรู้ซึ่งความจริง ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร? ข้าพเจ้าขอถามพระโคดมผู้เจริญถึงการตามรู้ซึ่งความจริง".

ภารท์วาชะ ! ได้ยินว่า ภิกษุในธรรมวินัยนี้ได้เข้าไปอาศัยอยู่ในบ้านหรือในนิคมแห่งใดแห่งหนึ่ง. คหบดีหรือคหบดีบุตร ได้เข้าไปใกล้ภิกษุนั้นแล้วใคร่ครวญดูอยู่ในใจเกี่ยวกับธรรม ๓ ประการ คือ

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งโลภะ

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งโทสะ

ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งโมหะ...

เมื่อเขาใคร่ครวญดูอยู่ซึ่งภิกษุนั้น ย่อมเล็งเห็นว่าเป็นผู้บริสุทธิ์จากธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโลภะ ต่อแต่นั้นเขาจะพิจารณาใคร่ครวญภิกษุนั้นให้ยิ่งขึ้นไปในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งโทสะ... ในธรรมทั้งหลาย

อันเป็นที่ตั้งแห่งโมหะ... เมื่อเขาใคร่ครวญดูอยู่ซึ่งภิกษุนั้น ย่อมเล็งเห็นว่า เป็นผู้บริสุทธิ์จากธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโทสะ... ธรรมอันเป็นที่ตั้งแห่งโมหะ

ลำดับนั้น เขา

(๑) ปลูกฝัง **ศรัทธา** ลงไปในภิกษุนั้น ครั้นมีศรัทธาเกิดแล้ว

(๒) ย่อม **เข้าไปหา** ครั้นเข้าไปหาแล้ว

(๓) ย่อม **เข้าไปนั่งใกล้** ครั้นเข้าไปนั่งใกล้แล้ว

(๔) ย่อม **เงี่ยโสตลง** ครั้นเงี่ยโสตลง

(๕) ย่อม **ฟังซึ่งธรรม** ครั้นฟังซึ่งธรรมแล้ว

(๖) ย่อม **ทรงไว้ซึ่งธรรม**

(๗) ย่อม **ใคร่ครวญ** ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมทั้งหลาย อันตนทรงไว้แล้ว เมื่อใคร่ครวญซึ่งเนื้อความแห่งธรรมอยู่

(๘) **ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อความเพ่งพินิจ** เมื่อการทนต่อการเพ่งพินิจของธรรมมีอยู่

(๙) **ฉันทะย่อมเกิดขึ้น** ผู้มีฉันทะเกิดขึ้นแล้ว

(๑๐) ย่อม **มีอุสสาหะ** ครั้นมีอุสสาหะแล้ว

(๑๑) ย่อม **พิจารณาหาความสมดุลย์แห่งธรรม** ครั้นมีความสมดุลย์แห่งธรรมแล้ว

(๑๒) ย่อม **ตั้งตนไว้ในธรรมนั้น** เขาผู้มีตนส่งไปแล้วอย่างนี้อยู่ ย่อม **กระทำให้แจ้งซึ่งปรมัตถสัจจะ** (ความจริงโดยความหมายสูงสุด) ด้วยนามกาย ด้วย ย่อม **แทงตลอดซึ่งธรรมนั้น** แล้วเห็นอยู่ด้วยปัญญา ด้วย.

ภารท์วาชะ !
การตามรู้ซึ่งความจริง ย่อมมี
ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้
บุคคลชื่อว่า ย่อมตามรู้ซึ่งความจริง
ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้
และเราบัญญัติการตามรู้ซึ่งความจริง
ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้
แต่ว่านั่นยังไม่เป็นการตามบรรลุถึงซึ่งความจริง.

การตามบรรลุถึงซึ่งความจริง (สจฺจานุปตฺติ) ๖๓

–บาลี ม. ม. ๑๓/๖๐๕/๖๕๗.

"ข้าแต่พระโคดมผู้เจริญ ! การตามบรรลุถึงซึ่งความจริง (สจฺจานุปตฺติ) มีได้ ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร? บุคคลชื่อว่าย่อมตามบรรลุถึงซึ่งความจริง ด้วยการกระทำเพียงเท่าไร? ข้าพเจ้าขอถามพระโคดมผู้เจริญถึงการตามบรรลุถึงซึ่งความจริง".

ภารท์วาชะ ! **การเสพคบ การทำให้เจริญ การกระทำให้มาก ซึ่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้นแหละ** *(ทั้ง ๑๒ ข้อ ข้างต้น)* **เป็นการตามบรรลุถึงซึ่งความจริง.**

ภารท์วาชะ !

การตามบรรลุถึงซึ่งความจริง ย่อมมี

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้

บุคคลชื่อว่า ย่อมตามบรรลุถึงซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้

และเราบัญญัติการตามบรรลุถึงซึ่งความจริง

ด้วยการกระทำเพียงเท่านี้.

ทำความเพียรแข่งกับอนาคตภัย | ๖๔

-บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๑๗/๗๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภัยในอนาคตเหล่านี้ มีอยู่ ๕ ประการ ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่ ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียรเผากิเลส มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้น อยู่ตลอดไป** เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

ภัยในอนาคต ๕ ประการนั้น คืออะไรบ้างเล่า ? ๕ ประการ คือ

(๑) ภิกษุในกรณีนี้ พิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เรายังหนุ่ม ยังเยาว์วัย ยังรุ่นคะนอง มีผมยังดำสนิท ตั้งอยู่ในวัยกำลังเจริญ คือปฐมวัย แต่จะมีสักคราวหนึ่ง **ที่ความแก่** จะมาถึงร่างกายนี้ ก็คนแก่ ถูกความชราครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้นไม่ทำได้สะดวกเลย และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัดซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็น

ที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความแก่) นั้น จะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะแก่เฒ่าก็จักอยู่เป็นผาสุก" ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก

(๒) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ เรามีอาพาธน้อย มีโรคน้อย มีไฟธาตุให้ความอบอุ่นสม่ำเสมอ ไม่เย็นนัก ไม่ร้อนนัก พอปานกลาง ควรแก่การทำความเพียร แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ความเจ็บไข้จะมาถึงร่างกายนี้ ก็คนที่เจ็บไข้ถูกพยาธิครอบงำแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย และจะเสพเสนาสนะอันเงียบสงัด ซึ่งเป็นป่าชัฏ ก็ไม่ทำได้ง่าย ๆ เลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือความเจ็บไข้) นั้น จะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว แม้จะเจ็บไข้ ก็จักอยู่เป็นผาสุก" ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก

(๓) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า “บัดนี้ ข้าวกล้างามดี บิณฑะ (ก้อนข้าว) หาได้ง่าย เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑบาต แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ภิกษาหายาก** ข้าวกล้าเสียหาย บิณฑะหาได้ยาก ไม่เป็นการสะดวกที่จะยังชีวิตให้เป็นไปด้วยความพยายามแสวงหาบิณฑบาต เมื่อภิกษาหายากที่ใดภิกษาหาง่าย คนทั้งหลายก็อพยพกันไปที่นั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการคลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้น ไม่ทำได้สะดวกเลย. ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการ ไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือภิกษาหายาก) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุกแม้ในคราวที่เกิดทุพภิกขภัย” ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! ข้ออื่นยังมีอีก

(๔) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ คนทั้งหลายสมัครสมานชื่นบานต่อกัน ไม่วิวาทกัน เข้ากันได้ดุจดั่งนมผสมกับน้ำ มองแลกันด้วยสายตาแห่งคนที่รักใคร่กันเป็นอยู่ แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่ **ภัย คือโจรป่ากำเริบ** ชาวชนบทผู้ขึ้นอยู่ในอาณาจักรแตกกระจัดกระจายแยกย้ายกันไป เมื่อมีภัยเช่นนี้ ที่ใดปลอดภัย คนทั้งหลายก็อพยพกันไปที่นั้น เมื่อเป็นเช่นนั้น ความอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คนก็จะมีขึ้น เมื่อมีการอยู่คลุกคลีปะปนกันในหมู่คน จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้นไม่ทำได้สะดวกเลย ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการไม่น่าใคร่ไม่น่าชอบใจ (คือโจรภัย) นั้น จะมาถึงเราเราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุเพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็วซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุก แม้ในคราวที่เกิดโจรภัย" ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย !

ข้ออื่นยังมีอีก

(๕) ภิกษุพิจารณาเห็นชัดแจ้งว่า "บัดนี้ สงฆ์สามัคคีปรองดองกัน ไม่วิวาทกัน มีอุเทศเดียวกัน อยู่เป็นผาสุก แต่จะมีสักคราวหนึ่งที่**สงฆ์แตกกัน** เมื่อสงฆ์แตกกันแล้ว จะมนสิการถึงคำสอนของท่านผู้รู้ทั้งหลายนั้นไม่ทำได้สะดวกเลย ก่อนแต่สิ่งอันไม่เป็นที่ต้องการไม่น่าใคร่ ไม่น่าชอบใจ (คือสงฆ์แตกกัน) นั้นจะมาถึงเรา เราจะรีบทำความเพียร เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว ซึ่งเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ถึงแล้ว จักอยู่เป็นผาสุกแม้ในคราวเมื่อสงฆ์แตกกัน" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภัยในอนาคต ๕ ประการเหล่านี้แล
ซึ่งภิกษุผู้มองเห็นอยู่
ควรแท้ที่จะเป็นผู้ไม่ประมาท
มีความเพียรเผากิเลส
มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ตลอดไป
เพื่อถึงสิ่งที่ยังไม่ถึง
เพื่อบรรลุสิ่งที่ยังไม่บรรลุ
เพื่อทำให้แจ้งสิ่งที่ยังไม่ทำให้แจ้งเสียโดยเร็ว.

วิธีแก้ความหดหู่ ๖๕

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๕๕/๕๖๘.

ภิกษุทั้งหลาย !

ก็สมัยใด จิตหดหู่

สมัยนั้น *มิใช่กาล* เพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์

***มิใช่กาล* เพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์**

***มิใช่กาล* เพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์.**

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่นั้นยากที่จะให้ตั้งขึ้นได้ด้วยธรรมเหล่านั้น.

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด ไม้สด พ่นน้ำ และโรยฝุ่นลงในไฟนั้น บุรุษนั้นจะสามารถก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ ?

“ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า !”.

ฉันนั้นเหมือนกัน...

ภิกษุทั้งหลาย !

สมัยใด จิตหดหู่

สมัยนั้น *เป็นกาล* เพื่อเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์

***เป็นกาล* เพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์**

***เป็นกาล* เพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์.**

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตหดหู่ จิตที่หดหู่นั้นให้ตั้งขึ้นได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น.

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลง เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่าและไม่โรยฝุ่นในไฟนั้น บุรุษนั้นสามารถจะก่อไฟดวงน้อยให้ลุกโพลงขึ้นได้หรือหนอ ?

“ได้ พระเจ้าข้า !”.

ฉันนั้นเหมือนกัน...

วิธีแก้ความฟุ้งซ่าน ๖๖

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๕๕/๕๖๘.

ภิกษุทั้งหลาย !

สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน

สมัยนั้น *มิใช่กาล* เพื่อเจริญธัมมวิจยสัมโพชฌงค์

***มิใช่กาล* เพื่อเจริญวิริยสัมโพชฌงค์**

***มิใช่กาล* เพื่อเจริญปีติสัมโพชฌงค์.**

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ยากที่จะให้สงบได้ด้วยธรรมเหล่านั้น.

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าแห้ง โคมัยแห้ง ไม้แห้ง เอาปากเป่า และไม่โรยฝุ่นลงไปในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นสามารถจะดับไฟกองใหญ่ได้หรือหนอ ?

“ไม่ได้เลย พระเจ้าข้า !”

ฉันนั้นเหมือนกัน...

ภิกษุทั้งหลาย !

สมัยใด จิตฟุ้งซ่าน

สมัยนั้น *เป็นกาล* เพื่อเจริญปัสสัทธิสัมโพชฌงค์

***เป็นกาล* เพื่อเจริญสมาธิสัมโพชฌงค์**

***เป็นกาล* เพื่อเจริญอุเบกขาสัมโพชฌงค์.**

ข้อนั้นเพราะเหตุไร ?

เพราะจิตฟุ้งซ่าน จิตที่ฟุ้งซ่านนั้น ให้สงบได้ง่ายด้วยธรรมเหล่านั้น.

เปรียบเหมือนบุรุษต้องการจะดับไฟกองใหญ่ เขาจึงใส่หญ้าสด โคมัยสด ไม้สด พ่นน้ำ และโรยฝุ่นลงในกองไฟใหญ่นั้น บุรุษนั้นจะสามารถดับกองไฟกองใหญ่นั้นได้หรือหนอ ?

“ได้ พระเจ้าข้า !”.

ฉันนั้นเหมือนกัน...

ภิกษุทั้งหลาย !

เรากล่าว **“สติ” แลว่า มีประโยชน์ในที่ทั้งปวง.**

การทำสมาธิ

และ

อานิสงส์ของการทำสมาธิ

สมาธิภาวนา ๔ ประเภท ๖๗

–บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๕๗/๔๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สมาธิภาวนา ๔ อย่าง** เหล่านี้มีอยู่.

๔ อย่าง อย่างไรเล่า ? ๔ อย่าง คือ

ภิกษุทั้งหลาย ! มี **สมาธิภาวนา** อันบุคคลเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อ

๑. ความอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน (ทิฏฐธมฺมสุขวิหาร)

๒. การได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะ (ญาณทสฺสนปฏิลาภ)

๓. สติสัมปชัญญะ (สติสมฺปชญฺญ)

๔. ความสิ้นแห่งอาสวะ (อาสวกฺขย)

ภิกษุทั้งหลาย ! **สมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม** นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากธรรมที่เป็นอกุศลทั้งหลาย เข้าถึง **ปฐมฌาน** ประกอบด้วยวิตกวิจาร มีปีติและสุข อันเกิด

จากวิเวก แล้วแลอยู่ เพราะความที่วิตกวิจารทั้งสองระงับลง เข้าถึง **ทุติยฌาน** เป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดมีขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุขอันเกิดจากสมาธิ แล้วแลอยู่ อนึ่ง เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ ย่อมเป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติและสัมปชัญญะ และย่อมเสวยสุขด้วยนามกาย ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมกล่าวสรรเสริญผู้นั้นว่า “เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นปกติสุข” ดังนี้ เข้าถึง **ตติยฌาน** แล้วแลอยู่ เพราะละสุขเสียได้ และเพราะละทุกข์เสียได้ เพราะความดับไปแห่งโสมนัสและโทมนัสทั้งสองในกาลก่อน เข้าถึง **จตุตถฌาน** ไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้คือสมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความอยู่เป็นสุขในทิฏฐธรรม.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อการได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะ** นั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ **กระทำไว้ในใจซึ่งอาโลกสัญญา อธิษฐานทิวาสัญญา** ว่ากลางวันฉันใด กลางคืนฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันฉันนั้น เธอมีจิตอันเปิดแล้วด้วยอาการอย่างนี้ ไม่มีอะไรห่อหุ้ม ยังจิตที่มีแสงสว่างทั่วพร้อม ให้เจริญอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้คือ สมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อการได้เฉพาะซึ่งญาณทัสสนะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะนั้น** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ **เวทนา** เกิดขึ้น (หรือ) ตั้งอยู่ (หรือ) ดับไป ก็เป็นที่แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ **สัญญา** เกิดขึ้น (หรือ) ตั้งอยู่ (หรือ) ดับไป ก็เป็นที่แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ **วิตก**เกิดขึ้น (หรือ) ตั้งอยู่ (หรือ) ดับไป ก็เป็นที่แจ่มแจ้งแก่ภิกษุ.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้คือสมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อสติสัมปชัญญะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! **สมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นแห่งอาสวะนั้น** เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ **มีปกติตามเห็นความตั้งขึ้นและเสื่อมไปในอุปาทานขันธ์ทั้งห้า** ว่า **รูป** เป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งรูปเป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งรูปเป็นอย่างนี้ **เวทนา**เป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งเวทนาเป็นอย่างนี้ **สัญญา**เป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งสัญญาเป็นอย่างนี้ **สังขาร**เป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งสังขารเป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งสังขารเป็นอย่างนี้ **วิญญาณ**เป็นอย่างนี้ ความเกิดขึ้นแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ความดับไปแห่งวิญญาณเป็นอย่างนี้ ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้คือ สมาธิภาวนา อันเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นไปเพื่อความสิ้นแห่งอาสวะ.

ภิกษุทั้งหลาย ! เหล่านี้แล คือ สมาธิภาวนา ๔ อย่าง.

อานุภาพของสมาธิ (นัยที่ ๑) ๖๘

–บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๕๒๐/๑๖๕๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงเจริญสมาธิเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้**มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วย่อมรู้ได้ตามที่เป็นจริง** ซึ่งอะไรเล่า ?

รู้ได้ตามเป็นจริงซึ่งความจริงอันประเสริฐว่า "นี้เป็นทุกข์ นี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ นี้เป็นความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ และนี้เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงเจริญสมาธิเถิด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้มีจิตตั้งมั่นเป็นสมาธิแล้วย่อมรู้ได้ตามที่เป็นจริง.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้น ในกรณีนี้ พวกเธอ**พึงกระทำความเพียรเพื่อให้รู้ว่า** "นี้เป็นทุกข์ นี้เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ นี้เป็นความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ และนี้เป็นทางดำเนินให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์" ดังนี้เถิด.

อานุภาพของสมาธิ (นัยที่ ๒) ๖๙

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๑๘/๒๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอทั้งหลาย **จงเจริญสมาธิเถิด.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุผู้มีจิตเป็นสมาธิตั้งมั่นแล้ว ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง ก็ภิกษุนั้น **ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง** ซึ่งอะไรเล่า ?

ภิกษุนั้น ย่อมรู้ชัดตามที่เป็นจริง ซึ่ง**ความเกิดขึ้น**และ**ความดับ**ไปแห่งรูป ...แห่งเวทนา ...แห่งสัญญา ...แห่งสังขารทั้งหลาย ...แห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็การเกิดขึ้นแห่งรูป ...แห่งเวทนา ...แห่งสัญญา ...แห่งสังขารทั้งหลาย ...แห่งวิญญาณเป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อม**เพลิดเพลิน** ย่อม**พร่ำสรรเสริญ** ย่อม**เมาหมกอยู่** ภิกษุนั้น ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพร่ำสรรเสริญ ย่อมเมาหมกอยู่ ซึ่งอะไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพร่ำสรรเสริญ ย่อมเมาหมกอยู่ซึ่ง**รูป** เมื่อภิกษุนั้น

เพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ เมาหมกอยู่ซึ่งรูป **ความเพลิน** (นันทิ) **ย่อมเกิดขึ้น ความเพลินใด ในรูป ความเพลินนั้น คือ อุปาทาน เพราะอุปาทานของภิกษุนั้น เป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะมีภพ เป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติ เป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน** ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น **ย่อมเพลิดเพลิน** ย่อมพร่ำสรรเสริญ ย่อมเมาหมกอยู่ซึ่ง**เวทนา** ... ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น **ย่อมเพลิดเพลิน** ย่อมพร่ำสรรเสริญ ย่อมเมาหมกอยู่ซึ่ง**สัญญา** ... ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น **ย่อมเพลิดเพลิน** ย่อมพร่ำสรรเสริญ ย่อมเมาหมกอยู่ซึ่ง**สังขารทั้งหลาย** ... ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น ย่อมเพลิดเพลิน ย่อมพร่ำสรรเสริญ ย่อมเมาหมกอยู่ซึ่ง**วิญญาณ** เมื่อภิกษุนั้น เพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ เมาหมกอยู่ซึ่งวิญญาณ **ความเพลิน** (นันทิ) **ย่อมเกิดขึ้น ความเพลินใด ในวิญญาณ ความเพลินนั้น คือ อุปาทาน เพราะอุปาทานของภิกษุนั้นเป็นปัจจัย จึงมีภพ เพราะมีภพเป็นปัจจัย จึงมีชาติ เพราะมีชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงเกิดขึ้นครบถ้วน** ความเกิดขึ้นพร้อมแห่งกองทุกข์ ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้คือ ความเกิดขึ้นแห่งรูป ...แห่งเวทนา ...แห่งสัญญา ...แห่งสังขารทั้งหลาย ...แห่งวิญญาณ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ความดับแห่งรูป ...แห่งเวทนา ...แห่งสัญญา ...แห่งสังขารทั้งหลาย ...แห่งวิญญาณ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อม**ไม่เพลิดเพลิน** ย่อม**ไม่พร่ำสรรเสริญ** ย่อม**ไม่เมาหมกอยู่**

ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่ำสรรเสริญ ย่อมไม่เมาหมกอยู่ ซึ่งอะไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่ำสรรเสริญ ย่อมไม่เมาหมกอยู่ซึ่ง**รูป** เมื่อภิกษุนั้น ไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่ำสรรเสริญ ไม่เมาหมกอยู่ซึ่งรูป **ความเพลิน** (นันทิ) **ใด ในรูป ความเพลินนั้น ย่อมดับไป เพราะความดับแห่งความเพลินของภิกษุนั้น จึงมีความดับแห่งอุปาทาน เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น** ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่ำสรรเสริญ ย่อมไม่เมาหมกอยู่ซึ่ง**เวทนา** ... ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่ำสรรเสริญ ย่อมไม่เมาหมกอยู่ซึ่ง**สัญญา** ... ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมี ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่ำสรรเสริญ ย่อมไม่เมาหมกอยู่ซึ่ง**สังขาร**ทั้งหลาย ... ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุนั้น ย่อมไม่เพลิดเพลิน ย่อมไม่พร่ำสรรเสริญ ย่อมไม่เมาหมกอยู่ซึ่งวิญญาณ เมื่อภิกษุนั้น ไม่เพลิดเพลิน ไม่พร่ำสรรเสริญ ไม่เมาหมกอยู่ซึ่ง**วิญญาณ ความเพลิน** (นันทิ) **ใด ในวิญญาณ ความเพลินนั้น ย่อมดับไป เพราะความดับแห่งความเพลินของภิกษุนั้น จึงมีความดับแห่งอุปาทาน เพราะมีความดับแห่งอุปาทาน จึงมีความดับแห่งภพ เพราะมีความดับแห่งภพ จึงมีความดับแห่งชาติ เพราะมีความดับแห่งชาติ ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส อุปายาสทั้งหลาย จึงดับสิ้น** ความดับลงแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้ ย่อมมีด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! นี้คือ ความดับแห่งรูป ...แห่งเวทนา ...แห่งสัญญา ...แห่งสังขารทั้งหลาย ...แห่งวิญญาณ ดังนี้ แล.

แม้เพียงปฐมฌาน ก็ชื่อว่า เป็นที่หลบพ้นภัยจากมาร ๗๐

-บาลี นวก. อํ. ๒๓/๔๕๐-๔๕๓/๒๔๓.

(พระผู้มีพระภาคเจ้า ได้ตรัสข้อความปรารภการสงครามระหว่างเทวดากับอสูร ... ถ้าฝ่ายใดแพ้ถูกไล่ติดตามไปจนถึงภพเป็นที่อยู่แห่งตน ก็จะพ้นจากการถูกไล่ติดตาม แล้วตรัสต่อไปอีกว่า)

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น ในสมัยใด ภิกษุสงัดจากกาม สงัดจากอกุศลธรรม เข้าถึง**ปฐมฌาน** อันมีวิตกมีวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวกแล้วแลอยู่ ภิกษุทั้งหลาย ! ในสมัยนั้น ภิกษุย่อมคิดอย่างนี้ว่า "ในการนี้ เรา**มีตนอันถึงแล้ว ซึ่งที่ต้านทานสำหรับสัตว์ผู้กลัวอยู่ มารจะไม่ทำอะไรได้**". ภิกษุทั้งหลาย ! แม้มารผู้มีบาป ก็คิดอย่างนี้ว่า "ในการนี้ ภิกษุมีตนอันถึงแล้ว ซึ่งที่ต้านทานสำหรับสัตว์ผู้กลัวอยู่ เราจะทำอะไรไม่ได้"....

(ในกรณีแห่ง**ทุติยฌาน ตติยฌาน** และ**จตุตถฌาน** ก็ได้ตรัสข้อความทำนองเดียวกัน).

สมาธิระงับความรัก-เกลียด ที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ๗๑

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๒๙๐-๒๙๒/๒๐๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรมารมณ์ทั้งหลายเหล่านี้ย่อมเกิดอยู่เป็น ๔ ประการ.

๔ ประการอย่างไรเล่า ? ๔ ประการ คือ

ความรักเกิดจากความรัก

ความเกลียดเกิดจากความรัก

ความรักเกิดจากความเกลียด

ความเกลียดเกิดจากความเกลียด.

(ดูรายละเอียดได้ในเรื่อง “ว่าด้วยความรัก ๔ แบบ” หน้า ๒๓)

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุสงัดจากกามสงัดจากอกุศลธรรม **เข้าถึงปฐมฌาน** อันมีวิตกวิจาร มีปีติและสุขอันเกิดแต่วิเวก แล้วแลอยู่ สมัยนั้น ความรักใดที่เกิดจากความรัก ความรักนั้นก็ไม่มี ความเกลียดใดที่เกิดจากความรัก ความเกลียดนั้นก็ไม่มี ความรักใดที่เกิดจากความเกลียด ความรักนั้นก็ไม่มี ความเกลียดใดที่เกิดจากความเกลียด ความเกลียดนั้นก็ไม่มี.

ภิกษุทั้งหลาย! สมัยใด ภิกษุ **เข้าถึงทุติยฌาน ... ตติยฌาน ... จตุตถฌาน ...** แล้วแลอยู่ สมัยนั้น ความรักใดที่เกิดจากความรัก ความรักนั้นก็ไม่มี ความเกลียดใดที่เกิดจากความรัก ความเกลียดนั้นก็ไม่มี ความรักใดที่เกิดจากความเกลียด ความรักนั้นก็ไม่มี ความเกลียดใดที่เกิดจากความเกลียด ความเกลียดนั้นก็ไม่มี.

ความสำคัญของสมถะและวิปัสสนา | ๗๒

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๗๗/๒๕๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๒ อย่างเหล่านี้ เป็นส่วนแห่งวิชชา (ความรู้แจ้ง). ๒ อย่าง อะไรเล่า ?

๒ อย่าง คือ **สมถะ และ วิปัสสนา**

ภิกษุทั้งหลาย !
สมถะ เมื่ออบรมแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?
อบรมแล้ว จิตจะเจริญ
จิตเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?
เจริญแล้ว จะละราคะได้.

ภิกษุทั้งหลาย !
วิปัสสนาเล่า เมื่อเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?
เจริญแล้ว ปัญญาจะเจริญ
ปัญญาเจริญแล้ว จะได้ประโยชน์อะไร ?
เจริญแล้ว จะละอวิชชาได้ แล.

ผู้กำลังโน้มเอียงไปสู่นิพพาน ๗๓

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๙๒/๑๓๐๑-๑๓๐๒.

ภิกษุทั้งหลาย ! คงคานที ลุ่มไปทางทิศตะวันออก ลาดไปทางทิศตะวันออก เทไปทางทิศตะวันออก ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเจริญฌานทั้ง ๔ อยู่ กระทำฌานทั้ง ๔ ให้มากอยู่ ก็ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปทางนิพพาน ฉันนั้นก็เหมือนกัน.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุเจริญฌานทั้ง ๔ อยู่ กระทำฌานทั้ง ๔ ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปทางนิพพาน เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึง **ปฐมฌาน** อันมีวิตก วิจาร มีปีติและสุข อันเกิดจากวิเวก แล้วแลอยู่

เพราะความที่วิตก วิจารทั้งสองระงับลง เข้าถึง **ทุติยฌาน** เป็นเครื่องผ่องใสใจในภายใน ให้สมาธิ

เป็นธรรมอันเอก ผุดมีขึ้น ไม่มีวิตก ไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุข อันเกิดจากสมาธิ แล้วแลอยู่

อนึ่ง เพราะความจางคลายไปแห่งปีติ ย่อมเป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติและสัมปชัญญะ และย่อมเสวยความสุขด้วยนามกาย ชนิดที่พระอริยเจ้าทั้งหลาย ย่อมกล่าวสรรเสริญผู้นั้นว่า “เป็นผู้อยู่อุเบกขา มีสติ อยู่เป็นปกติสุข” ดังนี้ เข้าถึง **ตติยฌาน** แล้วแลอยู่

เพราะละสุขเสียได้ และเพราะละทุกข์เสียได้ เพราะความดับไปแห่งโสมนัส และโทมนัสทั้งสอง ในกาลก่อน เข้าถึง **จตุตถฌาน** อันไม่มีทุกข์ไม่มีสุข มีแต่ความที่สติเป็นธรรมชาติบริสุทธิ์ เพราะอุเบกขา แล้วแลอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย ! อย่างนี้แล **ภิกษุเจริญฌานทั้ง ๔ อยู่ กระทำฌานทั้ง ๔ ให้มากอยู่ ย่อมเป็นผู้ลุ่มไปทางนิพพาน ลาดไปทางนิพพาน เทไปทางนิพพาน.**

อานิสงส์สูงสุดแห่งอานาปานสติ ๒ ประการ ๗๔

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๓๙๖-๓๙๗/๑๓๑๑-๑๓๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! อานาปานสติอันบุคคลเจริญกระทำให้มากแล้ว ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ก็อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้วอย่างไร กระทำให้มากแล้วอย่างไร จึงมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่ ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ ภิกษุไปแล้วสู่ป่าหรือโคนไม้ หรือเรือนว่างก็ตาม นั่งคู้ขาเข้ามาโดยรอบ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า เธอนั้น มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้**พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง** (สพฺพกายปฏิสํเวที) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็น**ผู้ทำกายสังขารให้รำงับ** (ปสฺสมฺภยํ กายสงฺขารํ) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็น**ผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งปีติ** (ปีติปฏิสํเวที) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งปีติ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็น**ผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งสุข** (สุขปฏิสํเวที) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งสุข หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็น**ผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร** (จิตฺตสงฺขารปฏิสํเวที) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิตตสังขาร หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็น**ผู้ทำจิตตสังขารให้รำงับ** (ปสฺสมฺภยํ จิตฺตสงฺขารํ) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำจิตตสังขารให้รำงับ หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็น**ผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต** (จิตฺตปฏิสํเวที) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งจิต หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง** (อภิปฺปโมทยํ จิตฺตํ) หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้ทำจิตให้ปราโมทย์ยิ่ง หายใจออก"

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**ทำจิตให้ตั้งมั่น** (สมาทหํ จิตฺตํ) หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้ทำจิตให้ตั้งมั่น หายใจออก"

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**ทำจิตให้ปล่อยอยู่** (วิโมจยํ จิตฺตํ) หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้ทำจิตให้ปล่อยอยู่ หายใจออก"

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ** (อนิจฺจานุปสฺสี) หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้เห็นซึ่งความไม่เที่ยงอยู่เป็นประจำ หายใจออก"

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ** (วิราคานุปสฺสี) หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้เห็นซึ่งความจางคลายอยู่เป็นประจำ หายใจออก"

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**เห็นซึ่งความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ** (นิโรธานุปสฺสี) หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้เห็นซึ่งความดับไม่เหลืออยู่เป็นประจำ หายใจออก"

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้**เห็นซึ่งความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ** (ปฏินิสฺสคฺคานุปสฺสี) หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้เห็นซึ่งความสลัดคืนอยู่เป็นประจำ หายใจออก”

ภิกษุทั้งหลาย ! **อานาปานสติ อันบุคคลเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว อย่างนี้แล ย่อมมีผลใหญ่ มีอานิสงส์ใหญ่**

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่ออานาปานสติ อันบุคคลเจริญทำให้มากแล้วอยู่อย่างนี้ ผลอานิสงส์อย่างใดอย่างหนึ่งในบรรดาผล ๒ ประการ เป็นสิ่งที่หวังได้

คือ **อรหัตตผลในปัจจุบัน**

หรือว่าถ้ายังมีอุปาทิเหลืออยู่ ก็จักเป็น **อนาคามี.**

อานาปานสติ ระงับได้ซึ่งอกุศลทั้งหลาย ๗๕

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๐๗/๑๓๕๒-๑๓๕๔.

(ทรงปรารภเหตุที่ภิกษุทั้งหลายได้ฆ่าตัวตายบ้าง ฆ่ากันและกันบ้าง เนื่องจากเกิดความอึดอัดระอา เกลียดกายของตน เพราะการปฏิบัติอสุภภาวนา จึงได้ทรงแสดงอานาปานสติสมาธิแก่ภิกษุเหล่านั้น)

ภิกษุทั้งหลาย !

อานาปานสติสมาธินี้แล อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมเป็นของรำงับ เป็นของประณีต เป็นของเย็น เป็นสุขวิหาร และย่อมยังอกุศลธรรมอันเป็นบาป อันเกิดขึ้นแล้ว และเกิดขึ้นแล้ว ให้อันตรธานไป ให้รำงับไป โดยควรแก่ฐานะ.

ภิกษุทั้งหลาย !

เปรียบเหมือนฝุ่นธุลีฟุ้งขึ้นแห่งเดือนสุดท้ายของฤดูร้อน ฝนหนักที่ผิดฤดูตกลงมา ย่อมทำฝุ่นธุลีเหล่านั้นให้อันตรธานไป ให้รำงับไปได้ โดยควรแก่ฐานะข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย !

อานาปานสติสมาธิ อันบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ก็เป็นของระงับ เป็นของประณีต เป็นของเย็น เป็นสุขวิหาร และย่อมยังอกุศลธรรมอันเป็นบาป ที่เกิดขึ้นแล้ว และเกิดขึ้นแล้ว ให้อันตรธานไป โดยควรแก่ฐานะได้ ฉันนั้น.

เจริญอานาปานสติ ชื่อว่าไม่เหินห่างจากฌาน

๗๖

–บาลี เอก. อํ. ๒๐/๕๕/๒๒๔.

ภิกษุทั้งหลาย !
ถ้าภิกษุ **เจริญอานาปานสติ**
แม้ชั่วกาลเพียงลัดนิ้วมือ

ภิกษุนี้เรากล่าวว่า
อยู่ไม่เหินห่างจากฌาน
ทำตามคำสอนของพระศาสดา
ปฏิบัติตามโอวาท
ไม่ฉันบิณฑบาตของชาวแว่นแคว้นเปล่า
ก็จะป่วยกล่าวไปไยถึง
ผู้กระทำให้มากซึ่ง อานาปานสติ นั้นเล่า.

ลมหายใจก็คือ "กาย" ๗๗

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๑๙๕/๒๘๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยใด ภิกษุ

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง** หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก"

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า "เราเป็นผู้**ทำกายสังขารให้รำงับ** หายใจเข้า" ว่า "เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับ หายใจออก"

ภิกษุทั้งหลาย ! สมัยนั้น ภิกษุนั้นชื่อว่า **เป็นผู้เห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ** เป็นผู้มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราย่อมกล่าว**ลมหายใจเข้าและลมหายใจออก ว่าเป็นกายอันหนึ่ง ๆ ในกายทั้งหลาย.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในกรณีนี้ ภิกษุนั้นย่อมชื่อว่าเป็นผู้เห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำอภิชฌาและโทมนัสในโลกออกเสียได้.

ผู้เจริญอานาปานสติ ย่อมชื่อว่าเจริญกายคตาสติ ๗๘

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๒๐๔/๒๙๔

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนี้ ภิกษุไปแล้วสู่ป่า หรือโคนไม้ หรือเรือนว่างก็ตาม นั่งคู้ขาเข้ามาโดยรอบ ตั้งกายตรง ดำรงสติเฉพาะหน้า เธอนั้น มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก

เมื่อหายใจเข้ายาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาว ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกยาว

เมื่อหายใจเข้าสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจเข้าสั้น เมื่อหายใจออกสั้น ก็รู้ชัดว่าเราหายใจออกสั้น

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้รู้พร้อมเฉพาะซึ่งกายทั้งปวง หายใจออก”

เธอย่อมทำการฝึกหัดศึกษาว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับ หายใจเข้า” ว่า “เราเป็นผู้ทำกายสังขารให้รำงับ หายใจออก”

เมื่อภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ ย่อมละความระลึกและความดำริอันอาศัยเรือนเสียได้.

เพราะละความระลึกและความดำรินั้นได้ จิตของเธอก็ตั้งอยู่ด้วยดี สงบรำงับอยู่ด้วยดี เป็นธรรมเอกผุดมีขึ้น เป็นสมาธิอยู่ในภายในนั่นเทียว.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้อย่างนี้ ภิกษุนั้นก็ชื่อว่าเจริญกายคตาสติ.

ลักษณะของผู้เจริญกายคตาสติ ๗๙

-บาลี อุปริ. ม. ๑๔/๒๐๔-๒๑๑/๒๙๕-๓๐๗

ภิกษุทั้งหลาย! ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุ **เมื่อเดินอยู่ ย่อมรู้ชัด** ว่า "เราเดินอยู่" **เมื่อยืน ย่อมรู้ชัด** ว่า "เรายืนอยู่" **เมื่อนั่ง ย่อมรู้ชัด** ว่า "เรานั่งอยู่" **เมื่อนอน ย่อมรู้ชัด** ว่า "เรานอนอยู่" เธอ **ตั้งกายไว้ด้วยอาการอย่างใด ๆ ย่อมรู้ทั่วถึงกายนั้น ด้วยอาการอย่างนั้น ๆ ...**

ภิกษุทั้งหลาย! ข้ออื่นยังมีอีก ภิกษุย่อมเป็น**ผู้มีปกติทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม** ในการก้าวไปข้างหน้า ในการถอยกลับข้างหลัง. เป็นผู้มีปกติทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อมในการแลดู ในการเหลียวดู. เป็นผู้มีปกติความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการคู้ ในการเหยียด (อวัยวะ). เป็นผู้มีปกติทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการทรงสังฆาฏิ บาตร จีวร. เป็นผู้มีปกติทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการกิน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม. เป็นผู้มีปกติทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ. เป็นผู้มีปกติทำความรู้สึกตัวทั่วพร้อม ในการไป การหยุด การนั่ง การนอน การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง.

เมื่อภิกษุนั้นเป็นผู้ไม่ประมาท มีความเพียร มีตนส่งไปแล้วในการทำเช่นนั้นอยู่ ย่อมละความระลึกและความดำริอันอาศัยเรือนเสียได้ เพราะละความระลึกและความดำรินั้นได้ จิตของเธอก็ตั้งอยู่ด้วยดี สงบรำงับอยู่ด้วยดี เป็นธรรมอันเอกผุดมีขึ้น เป็นสมาธิอยู่ในภายในนั่นเทียว.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้อย่างนี้ ภิกษุนั้นก็ชื่อว่าเจริญกายคตาสติ ...

ภิกษุทั้งหลาย ! กายคตาสติ อันภิกษุรูปใดรูปหนึ่ง **เจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กุศลธรรม**อย่างใดอย่างหนึ่ง **ซึ่งเป็นไปในส่วนวิชชา ย่อมหยั่งลงในภายในของภิกษุนั้น เปรียบเหมือนมหาสมุทรอันผู้ใดผู้หนึ่งถูกต้องด้วยใจแล้ว** แม่น้ำน้อยสายใดสายหนึ่งซึ่งไหลไปสู่สมุทร ย่อมหยั่งลงในภายในของผู้นั้นฉะนั้น.

(นอกจากนี้ยังได้ตรัสถึงการเจริญอสุภะ ตามที่มีปรากฏในมหาสติปัฏฐานสูตร (มหา. ที. ๑๐/๓๒๕-๓๒๘/๒๗๗-๒๘๘.) และการเจริญฌานทั้ง ๔ โดยตรัสว่าการกระทำเช่นนี้ ก็เป็นเจริญกายคตาสติเช่นกัน).

การตั้งจิตในกายคตาสติ เป็นเสาหลักอย่างดีของจิต ๘๐

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๒๔๖,๒๔๘/๓๔๘,๓๕๐.

ลักษณะของผู้ไม่ตั้งจิตอยู่กับกาย

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหากินต่างกัน มาผูกรวมกันด้วยเชือกอันมั่นคง คือเขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง จับจระเข้ จับนก จับสุนัขบ้าน จับสุนัขจิ้งจอก จับลิง มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ แล้วผูกรวมเข้าด้วยกันเป็นปมเดียวในท่ามกลาง ปล่อยแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! ครั้งนั้น สัตว์เหล่านั้นทั้งหกชนิดมีที่อาศัยและที่เที่ยวต่าง ๆ กัน ก็ยื้อแย่งฉุดดึงกันเพื่อจะไปสู่ที่อาศัยที่เที่ยวของตน ๆ **งูจะเข้าจอมปลวก จระเข้จะลงน้ำ นกจะบินขึ้นไปในอากาศ สุนัขจะเข้าบ้าน สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า ลิงก็จะไปป่า** ครั้นเหนื่อยล้ากันทั้งหกสัตว์แล้ว สัตว์ใดมีกำลังกว่า สัตว์นอกนั้นก็ต้องถูกลากติดตามไปตามอำนาจของสัตว์นั้น ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุใด **ไม่อบรมทำให้มากในกายคตาสติแล้ว**

ตา ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ รูปที่ไม่น่าพอใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

หู ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง เสียงที่ไม่น่าฟังก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

จมูก ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสูดดม กลิ่นที่ไม่น่าสูดดมก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

ลิ้น ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ รสที่ไม่ชอบใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

กาย ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่วยวนใจ สัมผัสที่ไม่ยั่วยวนใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

ใจ ก็จะฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกใจ ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกใจก็กลายเป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน.

ลักษณะของผู้ตั้งจิตอยู่กับกาย

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษจับสัตว์หกชนิด อันมีที่อยู่อาศัยต่างกัน มีที่เที่ยวหากินต่างกัน มาผูกรวมกัน ด้วยเชือกอันมั่นคง คือ เขาจับงูมาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง จับจระเข้ จับนก จับสุนัขบ้าน จับสุนัขจิ้งจอกและจับลิง มาผูกด้วยเชือกเหนียวเส้นหนึ่ง ๆ ครั้นแล้วนำไป**ผูกไว้กับเสาเขื่อนหรือเสาหลัก**อีกต่อหนึ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ครั้งนั้น สัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้นมีที่อาศัยและที่เที่ยวต่าง ๆ กัน ก็ยื้อแย่งฉุดดึงกัน เพื่อจะไปสู่ที่อาศัยที่เที่ยวของตน ๆ งูจะเข้าจอมปลวก จระเข้จะลงน้ำ นกจะบินขึ้นไปในอากาศ สุนัขจะเข้าบ้าน สุนัขจิ้งจอกจะไปป่าช้า ลิงก็จะไปป่า.

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใดแล ความเป็นไปภายในของสัตว์ทั้งหกชนิดเหล่านั้น มีแต่ความเมื่อยล้าแล้ว ในกาลนั้น มันทั้งหลายก็จะพึงเข้าไปยืนเจ่า นั่งเจ่า นอนเจ่าอยู่ข้างเสาเขื่อนหรือเสาหลักนั้นเอง ข้อนี้ฉันใด

ภิกษุทั้งหลาย ! **ภิกษุใด ได้อบรมทำให้มากในกายคตาสติแล้ว**

ตา ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารูปที่น่าพอใจ **รูปที่ไม่น่าพอใจ**ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

หู ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาเสียงที่น่าฟัง **เสียงที่ไม่น่าฟัง**ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

จมูก ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหากลิ่นที่น่าสูดดม **กลิ่นที่ไม่น่าสูดดม**ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

ลิ้น ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหารสที่ชอบใจ **รสที่ไม่ชอบใจ**ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

กาย ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาสัมผัสที่ยั่วยวนใจ **สัมผัสที่ไม่ยั่วยวนใจ**ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง

ใจ ก็จะไม่ฉุดเอาภิกษุนั้นไปหาธรรมารมณ์ที่ถูกใจ **ธรรมารมณ์ที่ไม่ถูกใจ**ก็ไม่เป็นสิ่งที่เธอรู้สึกอึดอัดขยะแขยง ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน

ภิกษุทั้งหลาย !

คำว่า **"เสาเขื่อน หรือ เสาหลัก"** นี้

เป็นคำเรียกแทนชื่อแห่ง **กายคตาสติ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้
พวกเธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“กายคตาสติ ของเราทั้งหลาย
จักเป็นสิ่งที่เราอบรม
กระทำให้มาก
กระทำให้เป็นยานเครื่องนำไป
กระทำให้เป็นของที่อาศัยได้
เพียรตั้งไว้เนือง ๆ
เพียรเสริมสร้างโดยรอบคอบ
เพียรปรารภสม่ำเสมอด้วยดี” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย !
พวกเธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

ให้ตั้งจิตในกายคตาสติ เสมือนเต่าหดอวัยวะไว้ในกระดอง ๘๑

-บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๒๒๒/๓๒๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! เรื่องเคยมีมาแต่ก่อน เต่าตัวหนึ่งเที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็น สุนัขจิ้งจอกตัวหนึ่งก็เที่ยวหากินตามริมลำธารในตอนเย็นเช่นเดียวกัน เต่าตัวนี้ได้เห็นสุนัขจิ้งจอกซึ่งเที่ยวหากิน (เดินเข้ามา) แต่ไกล ครั้นแล้วจึงหดอวัยวะทั้งหลาย มีศีรษะเป็นที่ ๕ เข้าในกระดองของตนเสีย เป็นผู้ขวนขวายน้อยนิ่งอยู่ แม้สุนัขจิ้งจอกก็ได้เห็นเต่าตัวที่เที่ยวหากินนั้นแต่ไกลเหมือนกัน ครั้นแล้วจึงเดินตรงเข้าไปที่เต่า คอยช่องอยู่ว่า “เมื่อไรหนอเต่าจักโผล่อวัยวะส่วนใดส่วนหนึ่งออกในบรรดาอวัยวะทั้งหลายมีศีรษะเป็นที่ ๕ แล้ว จักกัดอวัยวะส่วนนั้น คร่าเอาออกมากินเสีย” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ตลอดเวลาที่เต่าไม่โผล่อวัยวะออกมา สุนัขจิ้งจอกก็ไม่ได้โอกาสต้องหลีกไปเอง**

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น มารผู้ใจบาปก็คอยช่องต่อพวกเธอทั้งหลายติดต่อไม่ขาดระยะอยู่เหมือนกันว่า “ถ้าอย่างไร เราคงได้ช่อง ไม่ทางตา ก็ทางหู หรือทางจมูก หรือทางลิ้น หรือทางกาย หรือทางใจ” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่เถิด**

ได้เห็นรูปด้วยตา ได้ฟังเสียงด้วยหู
ได้ดมกลิ่นด้วยจมูก ได้ลิ้มรสด้วยลิ้น
ได้สัมผัสโผฏฐัพพะด้วยกาย
หรือได้รู้ธรรมารมณ์ด้วยใจแล้ว

จงอย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการรวบถือทั้งหมด อย่าได้ถือเอาโดยลักษณะที่เป็นการแยกถือเป็นส่วน ๆ เลย สิ่งที่เป็นบาปอกุศล คือ อภิชฌา และโทมนัส จะพึงไหลไปตามบุคคลผู้ไม่สำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เพราะการไม่สำรวมอินทรีย์เหล่าใด เป็นเหตุ.

พวกเธอทั้งหลาย

จงปฏิบัติเพื่อการปิดกั้นอินทรีย์นั้นไว้

พวกเธอทั้งหลาย **จงรักษาและถึงความสำรวม ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ เถิด.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ในกาลใด พวกเธอทั้งหลายจักเป็นผู้คุ้มครองทวารในอินทรีย์ทั้งหลายอยู่ ในกาลนั้น มารผู้ใจบาป จักไม่ได้ช่องแม้จากพวกเธอทั้งหลาย และจักต้องหลีกไปเอง เหมือนสุนัขจิ้งจอกไม่ได้ช่องจากเต่าก็หลีกไปเอง ฉะนั้น.

"เต่าหดอวัยวะไว้ในกระดอง ฉันใด

ภิกษุพึงตั้งมโนวิตก (ความตริตรึกทางใจ) ไว้ในกระดอง ฉันนั้น

เป็นผู้ที่ตัณหาและทิฏฐิไม่อิงอาศัยได้

ไม่เบียดเบียนผู้อื่น

ไม่กล่าวร้ายต่อใครทั้งหมด

เป็นผู้ดับสนิทแล้ว" ดังนี้แล.

ให้ตั้งจิตในกายคตาสติ เสมือนบุรุษผู้ถือหม้อน้ำมัน ๘๒

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๖๖/๗๖๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนหมู่มหาชนได้ทราบข่าวว่า มีนางงามในชนบท พึงประชุมกัน ก็นางงามในชนบทนั้น น่าดูอย่างยิ่งในการฟ้อนรำ น่าดูอย่างยิ่งในการขับร้อง หมู่มหาชนได้ทราบข่าวว่า นางงามในชนบทจะฟ้อนรำขับร้อง พึงประชุมกันยิ่งขึ้นกว่าประมาณ ครั้งนั้น บุรุษผู้อยากเป็นอยู่ไม่อยากตาย ปรารถนาความสุขเกลียดทุกข์ พึงมากล่าวกับหมู่มหาชนนั้นอย่างนี้ว่า บุรุษผู้เจริญ ! ท่านพึงนำภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยมนี้ไปในระหว่างที่ประชุมใหญ่กับนางงามในชนบท และจักมีบุรุษเงื้อดาบตามบุรุษผู้นำหม้อน้ำมันนั้นไปข้างหลัง ๆ บอกว่า ท่านจักทำน้ำมันนั้นหกแม้หน่อยหนึ่งในที่ใด ศีรษะของท่านจักขาดตกลงไปในที่นั้นทีเดียว

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลาย จะสำคัญความข้อนั้น เป็นไฉน ? บุรุษผู้นั้นจะไม่ใส่ใจภาชนะน้ำมันโน้นแล้วพึงประมาทในภายนอกเทียวหรือ ?

“ไม่เป็นอย่างนั้น พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เราทำอุปมานี้ เพื่อให้เข้าใจเนื้อความนี้ชัดขึ้น เนื้อความในข้อนี้มีอย่างนี้แล **คำว่า ภาชนะน้ำมันอันเต็มเปี่ยม เป็นชื่อของกายคตาสติ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นแหละ เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ว่า กายคตาสติ จักเป็นของอันเราเจริญแล้ว กระทำให้มากแล้ว กระทำให้เป็นดังยานกระทำให้เป็นที่ตั้ง กระทำไม่หยุด สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายพึงศึกษาอย่างนี้ แล.

อานิสงส์ของการเจริญกายคตาสติ ๘๓

-บาลี เอก. อํ. ๒๐/๕๙/๒๓๕,๒๓๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ชนเหล่าใด **ไม่บริโภคกายคตาสติ** ชนเหล่านั้นชื่อว่า**ย่อมไม่บริโภคอมตะ**

ภิกษุทั้งหลาย ! ชนเหล่าใด **บริโภคกายคตาสติ** ชนเหล่านั้นชื่อว่า**ย่อมบริโภคอมตะ**

ภิกษุทั้งหลาย !

กายคตาสติอันชนเหล่าใดไม่ส้องเสพแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นไม่ส้องเสพแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย !

กายคตาสติอันชนเหล่าใดส้องเสพแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นส้องเสพแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย !

กายคตาสติอันชนเหล่าใดเบื่อแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นเบื่อแล้ว

ภิกษุทั้งหลาย !

กายคตาสติอันชนเหล่าใดชอบใจแล้ว อมตะชื่อว่าอันชนเหล่านั้นชอบใจแล้ว.

การดำรงสมาธิจิต เมื่อถูกเบียดเบียนทางวาจา ๘๔

-บาลี มู. ม. ๑๒/๒๕๔,๒๕๖/๒๖๗,๒๖๙., -บาลี มู. ม. ๑๒/๒๕๘/๒๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทางแห่งถ้อยคำที่บุคคลอื่นจะพึงกล่าวหาเธอ ๕ อย่างเหล่านี้ มีอยู่ คือ

๑. กล่าวโดยกาลหรือโดยมิใช่กาล

๒. กล่าวโดยเรื่องจริงหรือโดยเรื่องไม่จริง

๓. กล่าวโดยอ่อนหวานหรือโดยหยาบคาย

๔. กล่าวด้วยเรื่องมีประโยชน์หรือไม่มีประโยชน์

๕. กล่าวด้วยมีจิตเมตตาหรือมีโทสะในภายใน

ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเขากล่าวอยู่อย่างนั้นในกรณีนั้น ๆ เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ว่า

"จิตของเราจักไม่แปรปรวน
เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป
เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล
มีจิตประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายในอยู่
จักมีจิตสหรคตด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้นอยู่
และจักมีจิตสหรคตด้วยเมตตาอันเป็นจิตไพบูลย์

ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท
แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุดทุกทิศทาง
มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงทำการสำเนียกอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนบุรุษถือเอาสีมาเป็นสีครั่งบ้าง สีเหลืองบ้าง สีเขียวบ้าง สีแสดบ้าง กล่าวอยู่ว่า “เราจักเขียนรูปต่าง ๆ ในอากาศนี้ ทำให้มีรูปปรากฏอยู่” ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร บุรุษนั้นจะเขียนรูปต่าง ๆ ในอากาศนี้ ทำให้มีรูปปรากฏอยู่ได้แลหรือ ?

“ข้อนั้นหามิได้ พระเจ้าข้า !”.

เพราะเหตุไรเล่า ?

“ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! เพราะเหตุว่าอากาศนี้ เป็นสิ่งที่มีรูปไม่ได้ แสดงออกซึ่งรูปไม่ได้ ในอากาศนั้น ไม่เป็นการง่ายที่ใคร ๆ จะเขียนรูป ทำให้มีรูปปรากฏอยู่ได้ รังแต่บุรุษนั้นจะเป็นผู้มีส่วนแห่งความลำบากคับแค้นเสียเปล่า พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ในบรรดาทางแห่งถ้อยคำสำหรับการกล่าวหา ๕ ประการนั้น

เมื่อเขากล่าวหาเธอ ด้วยทางแห่งถ้อยคำประการใดประการหนึ่งอยู่

เธอพึงทำการสำเหนียกในกรณีนั้น อย่างนี้ว่า "จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตา ไม่มีโทสะในภายในอยู่ จักมีจิตสหรคตด้วยเมตตา แผ่ไปยังบุคคลนั้นอยู่ และจักมีจิตสหรคตด้วยเมตตา อันเป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุดทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่" ดังนี้.

(คือมีจิตเหมือนอากาศ อันใครๆ จะเขียนให้เป็นรูปปรากฏไม่ได้ ฉันใดก็ฉันนั้น).

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงทำการสำเหนียก อย่างนี้แล...

(นอกจากนี้ยังทรงอุปมาเปรียบกับบุรุษถือเอาจอบและกระทอมาขุดแผ่นดิน หวังจะไม่ให้เป็นแผ่นดินอีก เปรียบกับบุรุษถือเอาคบเพลิงหญ้ามาเผาแม่น้ำคงคา หวังจะให้เดือดพล่าน ซึ่งเป็นฐานะที่ไม่อาจเป็นได้).

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้า **โจรผู้คอยหาช่อง** พึงเลื่อยอวัยวะน้อยใหญ่ของใครด้วยเลื่อยมีด้ามสองข้าง **ผู้ใดมีใจประทุษร้ายในโจรนั้น ผู้นั้นชื่อว่าไม่ทำตามคำสอนของเรา** เพราะเหตุที่มีใจประทุษร้ายต่อโจรนั้น. ภิกษุทั้งหลาย ! ในกรณีนั้น เธอพึงทำการสำเหนียกอย่างนี้ว่า "จิตของเราจักไม่แปรปรวน เราจักไม่กล่าววาจาอันเป็นบาป เราจักเป็นผู้มีจิตเอ็นดูเกื้อกูล มีจิตประกอบด้วยเมตตาไม่มีโทสะในภายใน อยู่ จักมีจิตสหรคตด้วยเมตตาแผ่ไปยังบุคคลนั้น อยู่ และจักมีจิตสหรคตด้วยเมตตา อันเป็นจิตไพบูลย์ ใหญ่หลวง ไม่มีประมาณ ไม่มีเวร ไม่มีพยาบาท แผ่ไปสู่โลกถึงที่สุดทุกทิศทาง มีบุคคลนั้นเป็นอารมณ์ แล้วแลอยู่" ดังนี้. ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงทำการสำเหนียก อย่างนี้แล.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอพึงกระทำในใจถึงโอวาทอันเปรียบด้วยเลื่อยนี้ อยู่เนือง ๆ เถิด. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเธอทำในใจถึงโอวาทนั้นอยู่ เธอจะได้เห็นทางแห่งการกล่าวหาเล็กหรือใหญ่ที่เธออดกลั้นไม่ได้อยู่อีกหรือ ?

“ข้อนั้นหามิได้ พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุทั้งหลาย ! เพราะเหตุนั้นในเรื่องนี้ **พวกเธอทั้งหลาย จงกระทำในใจถึงโอวาทอันเปรียบด้วยเลื่อยนี้อยู่เป็นประจำเถิด นั่นจักเป็นไปเพื่อประโยชน์เกื้อกูลและความสุขแก่เธอทั้งหลาย ตลอดกาลนาน.**

อานิสงส์แห่งการปฏิบัติสมาธิแบบต่าง ๆ ๘๕

–บาลี ม. ม. ๑๓/๑๔๐/๑๔๕.

ราหุล ! เธอจง **เจริญเมตตาภาวนา** เถิด. เมื่อเธอเจริญเมตตาภาวนาอยู่ **พยาบาท** จักละไป.

ราหุล ! เธอจง **เจริญกรุณาภาวนา** เถิด. เมื่อเธอเจริญกรุณาภาวนาอยู่ **วิหิงสา (ความคิดเบียดเบียน)** จักละไป.

ราหุล ! เธอจง **เจริญมุทิตาภาวนา** เถิด. เมื่อเธอเจริญมุทิตาภาวนาอยู่ **อรติ (ความไม่ยินดีด้วยใคร ๆ)** จักละไป.

ราหุล ! เธอจง **เจริญอุเบกขา** เถิด. เมื่อเธอเจริญอุเบกขาอยู่ **ปฏิฆะ (ความหงุดหงิดแห่งจิต)** จักละไป.

ราหุล ! เธอจง **เจริญอสุภะภาวนา** เถิด. เมื่อเธอเจริญอสุภะภาวนาอยู่ **ราคะ** จักละไป.

ราหุล ! เธอจง **เจริญอนิจจสัญญาภาวนา** เถิด. เมื่อเธอเจริญอนิจจสัญญาภาวนาอยู่ **อัส์มิมานะ (ความสำคัญว่าตัวตนและของตน)** จักละไป.

ลักษณะของผู้ที่ง่ายต่อการเข้าสมาธิ | ๘๖

–บาลี ปญฺจก. อํ. ๒๒/๑๕๕/๑๓๓.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการ เป็นผู้ *ไม่ควร* เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ แล้วแลอยู่.

๕ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ๕ ประการ คือ

ภิกษุในกรณีนี้

(๑) เป็นผู้ **ไม่อดทนต่อรูป**ทั้งหลาย

(๒) **ไม่อดทนต่อเสียง**ทั้งหลาย

(๓) **ไม่อดทนต่อกลิ่น**ทั้งหลาย

(๔) **ไม่อดทนต่อรส**ทั้งหลาย

(๕) **ไม่อดทนต่อโผฏฐัพพะ**ทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล เป็นผู้ ***ไม่ควร* เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ** แล้วแลอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุที่ประกอบด้วย ธรรม ๕ ประการ เป็นผู้ *ควร* เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ แล้วแลอยู่.

๕ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ๕ ประการ คือ

ภิกษุในกรณีนี้

(๑) เป็นผู้ **อดทนต่อรูป**ทั้งหลาย

(๒) **อดทนต่อเสียง**ทั้งหลาย

(๓) **อดทนต่อกลิ่น**ทั้งหลาย

(๔) **อดทนต่อรส**ทั้งหลาย

(๕) **อดทนต่อโผฏฐัพพะ**ทั้งหลาย

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๕ ประการเหล่านี้แล เป็นผู้ ***ควร* เพื่อเข้าถึงสัมมาสมาธิ** แล้วแลอยู่.

เจริญสมาธิให้ได้อย่างน้อย วันละ ๓ ครั้ง

๘๗

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๔๕/๔๕๘.

ภิกษุทั้งหลาย ! ชาวร้านตลาดที่ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อจะได้ผลกำไรที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำผลกำไรที่ได้รับอยู่แล้ว ให้งอกงามออกไป.

๓ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ๓ ประการ คือ

ชาวร้านตลาด ในกรณีนี้

ย่อมจัดย่อมทำกิจการงานอย่างดีที่สุดในเวลาเช้า

ย่อมจัดย่อมทำกิจการงานอย่างดีที่สุดในเวลากลางวัน

ย่อมจัดย่อมทำกิจการงานอย่างดีที่สุดในเวลาเย็น.

ภิกษุทั้งหลาย !

ชาวร้านตลาดที่ประกอบด้วยองค์ ๓ ประการเหล่านี้แล เป็นผู้ควรเพื่อจะได้ผลกำไรที่ยังไม่ได้ หรือเพื่อทำผลกำไรที่ได้รับอยู่แล้ว ให้งอกงามออกไป นี้ฉันใด.

ภิกษุทั้งหลาย ! ข้อนี้ก็ฉันนั้นเหมือนกัน ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการ เป็นผู้ควรเพื่อจะบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่บรรลุ หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่บรรลุแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้นไป.

๓ ประการ อย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ๓ ประการ คือ

ภิกษุในกรณีนี้

ย่อมกำหนดสมาธินิมิตโดยเอื้อเฟื้อในเวลาเช้า

ย่อมกำหนดสมาธินิมิตโดยเอื้อเฟื้อในเวลากลางวัน

ย่อมกำหนดสมาธินิมิตโดยเอื้อเฟื้อในเวลาเย็น.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุที่ประกอบด้วยธรรม ๓ ประการเหล่านี้แล

ย่อมเป็นผู้ควรเพื่อจะบรรลุกุศลธรรมที่ยังไม่บรรลุ

หรือเพื่อทำกุศลธรรมที่บรรลุแล้วให้งอกงามยิ่งขึ้นไป.

การอยู่ป่ากับการเจริญสมาธิ สำหรับภิกษุบางรูป ๘๘

–บาลี ทสก. อํ. ๒๔/๒๑๖/๙๙.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้าพระองค์ มีความประสงค์จะเสพเสนาสนะอันสงัด คือป่าหรือป่าเปลี่ยว".

อุบาลี !

เสนาสนะอันสงัด คือ ป่าหรือป่าเปลี่ยว อยู่ได้ยาก ปวิเวกทำได้ยาก ความอยู่คนเดียวเป็นสิ่งที่ยินดีได้ยาก ป่ามักจะนำไปเสียซึ่งใจของภิกษุผู้ไม่ได้สมาธิอยู่.

อุบาลี ! ผู้ใดพูดว่า *"เราไม่ได้สมาธิ เราจักไปอยู่ในเสนาสนะอันสงัดคือป่าหรือป่าเปลี่ยว"* ดังนี้.

เขานั้น พึงหวังผลข้อนี้ คือ จิตจะจมลงหรือจิตจักปลิวไป.

อุบาลี ! เปรียบเหมือนห้วงน้ำใหญ่ มีอยู่. ช้างพลายสูงเจ็ดรัตน์ หรือเจ็ดรัตน์ครึ่ง มาสู่ที่นั้นแล้วคิดว่า "เราจะลงสู่ห้วงน้ำนี้ แล้วเล่นน้ำ ล้างหูบ้าง เล่นน้ำ ล้างหลังบ้าง ตามปรารถนา" ดังนี้ ช้างนั้น กระทำได้ดังนั้น

เพราะเหตุไร ? อุบาลี ! เพราะเหตุว่า ช้างนั้นตัวใหญ่ จึงอาจหยั่งลงในห้วงน้ำลึกได้.

ครั้งนั้น กระต่ายหรือแมวป่า มาเห็นช้างนั้นแล้ว คิดว่า "ช้างจะเป็นอะไรที่ไหนมา เราก็จะเป็นอะไรที่ไหนไป ดังนั้นเราจะลงสู่ห้วงน้ำนี้ แล้วเล่นน้ำ ล้างหูบ้าง เล่นน้ำ ล้างหลังบ้าง แล้วพึงอาบ พึงดื่ม พึงขึ้นจากห้วงน้ำแล้ว หลีกไปตามปรารถนา" ดังนี้ กระต่ายหรือแมวป่านั้น กระโจนลงสู่ห้วงน้ำนั้น โดยไม่พิจารณา ผลที่มันหวังได้ก็ คือ จมดิ่งลงไป หรือลอยไปตามกระแสน้ำ. ข้อนั้นเพราะ เหตุไรเล่า ? เพราะว่ากระต่ายหรือแมวป่านั้นตัวมันเล็ก จึงไม่อาจหยั่งลงในห้วงน้ำลึก นี้ฉันใด

อุบาลี ! ข้อนี้ก็ฉันนั้น กล่าวคือ ผู้ใดพูดว่า

"เราไม่ได้สมาธิ เราจักไปอยู่ในเสนาสนะอันสงัด คือ ป่าหรือป่าเปลี่ยว" ดังนี้.

เขานั้น **พึงหวังผลข้อนี้ คือ จิตจะจมลง หรือจิต จักปลิวไป.**

(เนื้อความข้อนี้แสดงว่า การออกไปอยู่ป่ามิได้เหมาะสำหรับทุกคน. ผู้ใดคิดว่าจักบรรลุปฐมฌาน ทุติยฌาน กระทั่งถึงสัญญาเวทยิตนิโรธอันไม่มีอาสวะ ด้วยเหตุเพียงสักว่าอยู่ป่าอย่างเดียวนั้น ไม่อาจจะสำเร็จได้ เพราะไม่ชื่อว่า เป็นผู้ตามถึงประโยชน์ตน (อนุปฺปตฺตสทตฺถ) ได้ด้วยเหตุสักว่าการอยู่ป่า ดังนั้นพระองค์จึงตรัสกะภิกษุอุบาลีว่า)

อุบาลี !

เธอ จงอยู่ในหมู่สงฆ์เถิด

ความผาสุกจักมีแก่เธอผู้อยู่ในหมู่สงฆ์ ดังนี้.

ผลของการกระทำที่ทำได้เหมาะสมกับเวลา ๘๙

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๘๘/๑๔๗.

ภิกษุทั้งหลาย ! กาล ๔ ประการนี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ. กาล ๔ ประการ เป็นอย่างไรเล่า คือ

๑. การฟังธรรมตามกาล (กาเลน ธมฺมสฺสวนํ)

๒. การสนทนาธรรมตามกาล (กาเลน ธมฺมสากจฺฉา)

๓. การทำสมถะตามกาล (กาเลน สมโถ)

๔. การทำวิปัสสนาตามกาล (กาเลน วิปสฺสนา)

ภิกษุทั้งหลาย ! กาล ๔ ประการนี้แล อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อฝนเม็ดใหญ่ตกบนภูเขา น้ำไหลไปตามที่ลุ่ม ย่อมยังซอกเขา ลำธารและห้วยให้เต็ม ซอกเขา ลำธารและห้วยเต็มแล้ว ย่อมยังบึงน้อยให้เต็ม บึงน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังบึงใหญ่ให้เต็ม บึงใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำน้อยให้เต็ม แม่น้ำน้อยเต็มแล้ว ย่อมยังแม่น้ำใหญ่ให้เต็ม แม่น้ำใหญ่เต็มแล้ว ย่อมยังสมุทรสาครให้เต็ม แม้ฉันใด กาล ๔ ประการนี้ อันบุคคลบำเพ็ญโดยชอบ ให้เป็นไปโดยชอบ ย่อมให้ถึงความสิ้นอาสวะโดยลำดับ ฉันนั้นเหมือนกันแล.

จงเป็นผู้มีสติคู่กันไปกับสัมปชัญญะ | ๙๐

–บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๑๒/๙๐.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุ พึงเป็นผู้**มีสติอยู่ อย่างมีสัมปชัญญะ**

นี้เป็น อนุสาสนีของเราแก่พวกเธอทั้งหลาย.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุเป็นผู้มีสติ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้

เป็นผู้**เห็นกายในกาย**อยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำออกเสียได้ซึ่งอภิชฌาและโทมนัสในโลก

เป็นผู้**เห็นเวทนาในเวทนา**อยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำออกเสียได้ซึ่งอภิชฌาและโทมนัสในโลก

เป็นผู้**เห็นจิตในจิต**อยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำออกเสียได้ซึ่งอภิชฌาและโทมนัสในโลก

เป็นผู้**เห็นธรรมในธรรม**ทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีสัมปชัญญะ มีสติ นำออกเสียได้ซึ่งอภิชฌาและโทมนัสในโลก.

ภิกษุทั้งหลาย !

อย่างนี้แล เรียกว่า ภิกษุ**เป็นผู้มีสติ**.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุเป็นผู้มีสัมปชัญญะ เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้**รู้ตัวรอบคอบ**ในการก้าวไปข้างหน้า การถอยกลับไปข้างหลัง การแลดู การเหลียวดู การคู้ การเหยียด การทรงสังฆาฏิ บาตร จีวร การฉัน การดื่ม การเคี้ยว การลิ้ม การถ่ายอุจจาระ ปัสสาวะ การไป การหยุด การนั่ง การนอน การหลับ การตื่น การพูด การนิ่ง.

ภิกษุทั้งหลาย !

อย่างนี้แล เรียกว่า ภิกษุ**เป็นผู้มีสัมปชัญญะ**.

ภิกษุทั้งหลาย !

ภิกษุ พึงเป็นผู้มีสติอยู่ อย่างมีสัมปชัญญะ นี้เป็น อนุสาสนีของเราแก่พวกเธอทั้งหลาย.

ความสำคัญ

ของ

คำพระผู้มีพระภาคเจ้า

เหตุผลที่ต้องรับฟังเฉพาะคำตรัสของพระผู้มีพระภาคเจ้า ๙๑

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๙๒/๒๙๒., -บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๑๑/๖๗๒-๓., -บาลี มู. ม. ๑๒/๔๖๐/๔๓๐., -บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓., -บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๕/๔๕๑., -บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑., -บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐., -บาลี สตฺตก. อํ. ๒๓/๒๑/๒๑.

ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

ภิกษุทั้งหลาย ! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน** จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า "ข้อนี้เป็นอย่างไร ? มีความหมายกี่นัย ?" ดังนี้.

ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้. ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัยเธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุบริษัทเหล่านี้ เรา**เรียกว่าบริษัทที่มีการลุล่วงไปได้ ด้วยการสอบถามแก่กันและกันเอาเอง** หาใช่ด้วยการชี้แจงโดยกระจ่างของบุคคลภายนอกเหล่าอื่นไม่ (ปฏิปุจฉาวินีตาปริสาโนอุกกาจิตวินีตา) จัดเป็นบริษัทที่เลิศ แล.

หากไม่สนใจคำตถาคต จะทำให้เกิดความอันตรธานของคำตถาคต เปรียบด้วยกลองศึก

ภิกษุทั้งหลาย ! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตก หรือลิ พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่ง**เนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่**เท่านั้น

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้น ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย **สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้งเป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสูตรที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้นที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.**

พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูดทุกถ้อยคำ จึงไม่ผิดพลาด

อัคคิเวสนะ ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดงกระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้น ๆ

ย่อม**ตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก** ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำดังนี้.

คำพูดที่ตรัสมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

ภิกษุทั้งหลาย !
นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้
อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ
จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปรินิพพาน
ด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ

ตลอดเวลาระหว่างนั้น
ตถาคตได้กล่าวสอน พร่ำสอน
แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด
ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด
ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น
ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ
ถูกต้องตรงจริง ไม่จำกัดกาลเวลา

ภิกษุทั้งหลาย !

พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็น

ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง

(สนฺทิฏฺฐิโก)

เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล

(อกาลิโก)

เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู

(เอหิปสฺสิโก)

ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว

(โอปนยิโก)

อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน

(ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ).

ทรงให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสแล้ว เป็นศาสดาแทนต่อไป

อานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า "ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา" ดังนี้. อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น.

อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

อานนท์ !

ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี

ใครก็ตามจักต้องมีตนเป็นประทีป

มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ

มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ

ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่.

อานนท์ ! **ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้นจักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุด แล.**

ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอน สิ่งที่บัญญัติไว้

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุทั้งหลาย

จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ

จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว

จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้ว อย่างเคร่งครัด อยู่เพียงใด

ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

อริยมรรคมีองค์ ๘ คือ กัลยาณวัตร ที่ตถาคตทรงฝากไว้ ๙๒

–บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

อานนท์ ! **ก็กัลยาณวัตรอันเราตั้งไว้ในกาลนี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความเบื่อหน่ายโดยส่วนเดียว เพื่อคลายกำหนัด เพื่อดับ เพื่อความสงบระงับ เพื่อรู้ยิ่ง เพื่อรู้พร้อม เพื่อนิพพาน.**

อานนท์ ! กัลยาณวัตรนี้ เป็นอย่างไรเล่า ?
นี้คือ อริยมรรคมีองค์ ๘ กล่าวคือ
สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะ
สัมมาวาจา สัมมากัมมันตะ สัมมาอาชีวะ
สัมมาวายามะ สัมมาสติ สัมมาสมาธิ.

อานนท์ !
เกี่ยวกับกัลยาณวัตรนั้น
เราขอกล่าวกะเธอ โดยประการที่เธอทั้งหลาย
จะพากันประพฤติตามกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้
เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษพวกสุดท้ายของเราเลย.

อานนท์ !

ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่าบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย.

อานนท์ !

เกี่ยวกับกัลยาณวัตรนั้น

เราขอกล่าว (ย้ำ) กับเธอ โดยประการที่เธอทั้งหลายจะพากันประพฤติตามกัลยาณวัตรที่เราตั้งไว้แล้วนี้ เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษพวกสุดท้ายของเราเลย.

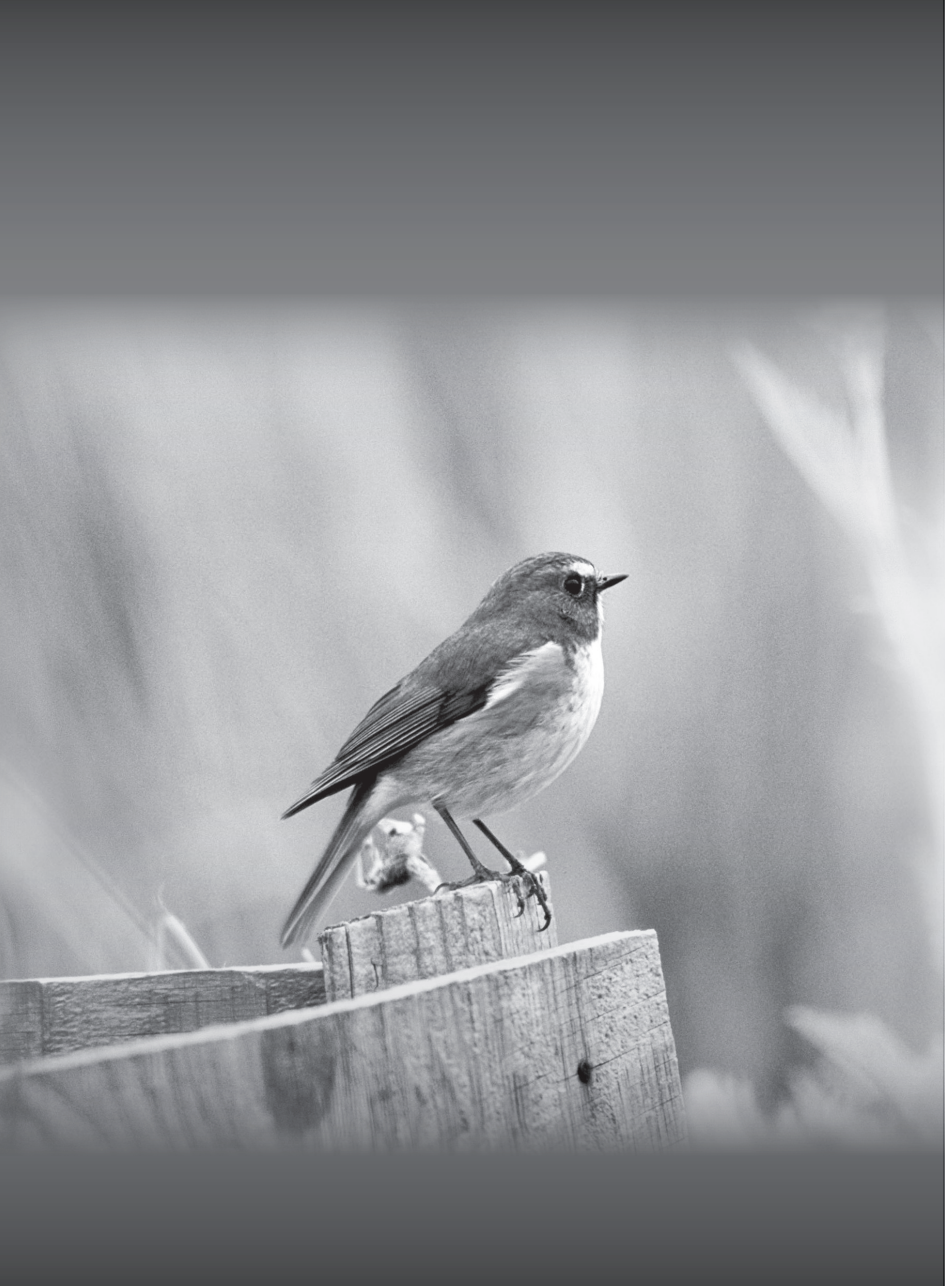

การปรินิพพาน
ของตถาคต

เหตุการณ์ช่วงปรินิพพาน ๙๓

-บาลี มู. ม. ๑๒/๑๖๓/๑๙๒., -บาลี มหาวาร. สํ ๑๙/๒๘๗/๙๖๓., -บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๑/๑๐๘.

สารีบุตร ! มีสมณพราหมณ์พวกหนึ่งกล่าวอย่างนี้ เห็นอย่างนี้ว่า ชั่วเวลาที่บุรุษนี้ยังเป็นหนุ่ม มีผมดำสนิท ประกอบด้วยความหนุ่มแน่น ตั้งอยู่ในปฐมวัย ก็ยังคงประกอบด้วยปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไวอยู่เพียงนั้น เมื่อใดบุรุษนี้แก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลนาน ผ่านวัยไปแล้ว มีอายุ ๘๐ ปี ๙๐ ปีหรือ ๑๐๐ ปี จากการเกิด เมื่อนั้น เขาย่อมเป็นผู้เสื่อมสิ้นจากปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไว.

สารีบุตร ! ข้อนี้ เธออย่าพึงเห็นอย่างนั้น เรานี้แล ในบัดนี้เป็นคนแก่เฒ่า เป็นผู้ใหญ่ ล่วงกาลผ่านวัยมาแล้ว วัยของเรานับได้ ๘๐ ปี ...ฯลฯ...

สารีบุตร !

ธรรมเทศนาที่แสดงไปนั้น ก็มิได้แปรปรวน
บทพยัญชนะแห่งธรรมของตถาคต ก็มิได้แปรปรวน
ปฏิภาณในการตอบปัญหาของตถาคต ก็มิได้แปรปรวน
...ฯลฯ...

สารีบุตร ! แม้ว่าเธอทั้งหลาย จักนำเราไปด้วยเตียงน้อย (สำหรับหามคนทุพพลภาพ) ความแปรปรวนเป็นอย่างอื่นแห่งปัญญาอันเฉียบแหลมว่องไวของตถาคตก็มิได้มี.

สารีบุตร !

ถ้าผู้ใดจะพึงกล่าวให้ถูกให้ชอบว่า
"สัตว์มีความไม่หลงเป็นธรรมดา
บังเกิดขึ้นในโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล
เพื่อความสุขแก่มหาชน เพื่ออนุเคราะห์โลก
เพื่อประโยชน์ เพื่อความเกื้อกูล
เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย"
ดังนี้แล้ว ผู้นั้นพึงกล่าวซึ่งเราผู้เดียวเท่านั้น.

ลำดับนั้น พระอานนท์ผู้มีอายุ ได้เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาค ถึงที่ประทับ ถวายอภิวาทแล้วลูบคลำทั่วพระกายของพระผู้มีพระภาคอยู่ พลางกล่าวถ้อยคำนี้ ว่า

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ข้อนี้น่าอัศจรรย์ ข้อนี้ไม่เคยมีมาก่อน. ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! บัดนี้ ฉวีวรรณของพระผู้มีพระภาคไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเหมือนแต่ก่อน และพระกายก็เหี่ยวย่นหย่อนยาน มีพระองค์ค้อมไปข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลาย ก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งพระจักษุ โสตะ ฆานะ ชิวหา กายะ".

อานนท์ ! นั่น ต้องเป็นอย่างนั้น คือ

ความชรามี (ซ่อน) อยู่ในความหนุ่ม

ความเจ็บไข้มี (ซ่อน) อยู่ในความไม่มีโรค

ความตายมี (ซ่อน) อยู่ในชีวิต

ฉวีวรรณจึงไม่บริสุทธิ์ผุดผ่องเสียแล้ว และกายก็เหี่ยวย่นหย่อนยาน มีตัวค้อมไปข้างหน้า อินทรีย์ทั้งหลายก็เปลี่ยนเป็นอย่างอื่นไปหมด ทั้งตา หู จมูก ลิ้น กาย ดังนี้.

พระผู้มีพระภาค ครั้นตรัสคำนี้แล้ว ได้ตรัสข้อความนี้ (เป็นคำกาพย์กลอน) อีกว่า

โธ่เอ๋ย ! ความแก่อันชั่วช้าเอ๋ย !

อันทำความน่าเกลียดเอ๋ย !

กายที่น่าพอใจ บัดนี้ก็ถูกความแก่ย่ำยีหมดแล้ว.

แม้ใครจะมีชีวิตอยู่ตั้งร้อยปี

ทุกคนก็ยังมีความตายเป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

ความตายไม่ยกเว้นให้แก่ใคร ๆ

มันย่ำยีหมดทุกคน.

อานนท์ ! บัดนี้ เรามีสติสัมปชัญญะ ปลงอายุสังขารแล้ว ณ ปาวาลเจดีย์นี้. (พระอานนท์ได้สติจึงทูลขอให้ดำรงพระชนม์ชีพอยู่ด้วยอิทธิบาทภาวนา กัปป์หนึ่งหรือยิ่งกว่ากัปป์ ทรงปฏิเสธ)

อานนท์ ! อย่าเลย อย่าวิงวอนตถาคตเลย มิใช่เวลาจะวิงวอนตถาคตเสียแล้ว. (พระอานนท์ทูลวิงวอนอีกจนครบสามครั้ง ได้รับพระดำรัสตอบอย่างเดียวกัน ตรัสว่าเป็นความผิดของพระอานนท์ผู้เดียว แล้วทรงจาระไนสถานที่ ๑๖ แห่งที่เคยให้โอกาสแก่พระอานนท์ในเรื่องนี้ แต่พระอานนท์รู้ไม่ทันสักครั้งเดียว)

อานนท์ ! ในที่นั้น ๆ ถ้าเธอวิงวอนตถาคต ตถาคตจักห้ามเสียสองครั้ง แล้วจักรับคำในครั้งที่สาม

อานนท์ ! ตถาคตได้บอกแล้วมิใช่หรือ ว่าสัตว์จะต้องพลัดพรากจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น สัตว์จะได้ตามปรารถนา ในสังขารนี้แต่ที่ไหนเล่า ข้อที่สัตว์จะหวังเอาสิ่งที่เกิดแล้ว เป็นแล้ว มีปัจจัยปรุงแต่งแล้ว มีการแตกดับเป็นธรรมดา ว่าสิ่งนี้อย่าฉิบหายเลย ดังนี้ ย่อมไม่เป็นฐานะที่มีได้ เป็นได้.

สัตว์ทั้งปวง ทั้งที่เป็นคนหนุ่ม คนแก่
ทั้งที่เป็นคนพาลและบัณฑิต
ทั้งที่มั่งมี และ ยากจน
ล้วนแต่มีความตายเป็นที่ไปถึง ในเบื้องหน้า.
เปรียบเหมือนภาชนะดินที่ช่างหม้อปั้นแล้ว
ทั้งเล็กและใหญ่ ทั้งที่สุกแล้ว และยังดิบ
ล้วนแต่มีการแตกทำลายเป็นที่สุด ฉันใด
ชีวิตแห่งสัตว์ทั้งหลายก็มีความตายเป็นเบื้องหน้าฉันนั้น
วัยของเรา แก่หง่อมแล้ว ชีวิตของเราริบหรี่แล้ว
เราจักละพวกเธอไป
สรณะของตัวเองเราได้ทำไว้แล้ว
ภิกษุทั้งหลาย ! พวกเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท
มีสติ มีศีลเป็นอย่างดี
มีความดำริอันตั้งไว้แล้วด้วยดี
ตามรักษาซึ่งจิตของตนเถิด
ในธรรมวินัยนี้ ภิกษุใดเป็นผู้ไม่ประมาทแล้ว
จักละชาติสงสาร ทำที่สุดแห่งทุกข์ได้.

ผู้มีธรรมเป็นที่พึ่ง ๙๔

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๖/๗๓๖.

อานนท์ ! เราได้กล่าวเตือนไว้ก่อนแล้วมิใช่หรือว่า "ความเป็นต่างๆ ความพลัดพราก ความเป็นอย่างอื่นจากของรักของชอบใจทั้งสิ้น ย่อมมี".

อานนท์ ! ข้อนั้น จักได้มาแต่ไหนเล่า ? สิ่งใดเกิดขึ้นแล้ว เป็นแล้ว อันปัจจัยปรุงแล้ว มีความชำรุดไปเป็นธรรมดา สิ่งนั้นอย่าชำรุดไปเลย ดังนี้ ข้อนั้นย่อมเป็นฐานะที่มีไม่ได้.

อานนท์ ! เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ พวกเธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ จงมีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่มีสิ่งอื่นเป็นสรณะ.

อานนท์ ! ภิกษุ **มีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะนั้น เป็นอย่างไรเล่า ?**

อานนท์ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้
พิจารณาเห็นกายในกายเนือง ๆ อยู่
พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายเนือง ๆ อยู่
พิจารณาเห็นจิตในจิตเนือง ๆ อยู่
พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายเนือง ๆ อยู่
มีความเพียรเผากิเลส
มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม
มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกเสียได้.

อานนท์ ! ภิกษุ อย่างนี้แล
ชื่อว่ามีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ
ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ
มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ
ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่.

อานนท์ ! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ.

อานนท์ ! **ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุด** แล.

หลักตัดสินธรรมวินัย ๔ ประการ ๙๕

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔-๖/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า *"นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...*

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้น มีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระหัวหน้า ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า *"นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...*

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้น มีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมากเป็นพหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า *"นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...*

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้น มีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่งเป็นพหูสูตร เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า *"นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...*

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้าน คำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

*ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น **สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้** พึงลงสันนิษฐานว่า*

*"นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น แน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด" **เธอทั้งหลายพึงทิ้งคำนั้นเสีย.***

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น **สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้** พึงลงสันนิษฐานว่า

"นี้เป็นพระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้น แน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี".

เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

การบูชาตถาคตอย่างสูงสุด ๙๖

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๕๙-๖๐/๑๒๘-๙.

อานนท์ ! เธอจงจัดตั้งที่นอน ระหว่างต้นสาละคู่ มีศีรษะทางทิศเหนือ เราลำบากกายนัก จักนอน (ประทับสีหไสยยาแล้ว มีอัศจรรย์ ดอกสาละผลิผิดฤดูกาลโปรยลงบนพระสรีระ ดอกมัณฑารพ จุรณ์ไม้จันทน์ ดนตรี ล้วนแต่ของทิพย์ได้ตกลงและบรรเลงขึ้น เพื่อบูชาตถาคตเจ้า).

อานนท์ ! การบูชาเหล่านี้ หาชื่อว่า ตถาคตเป็นผู้ที่ได้รับสักการะ เคารพนับถือ บูชาแล้วไม่.

อานนท์ ! **ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกาใดประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่ ผู้นั้นชื่อว่า ย่อมสักการะ เคารพนับถือบูชาตถาคต ด้วยการบูชาอันสูงสุด.**

อานนท์ ! เพราะฉะนั้นเธอพึงกำหนดใจว่า **"เราจักประพฤติธรรมสมควรแก่ธรรม ปฏิบัติชอบยิ่ง ปฏิบัติตามธรรมอยู่"** ดังนี้.

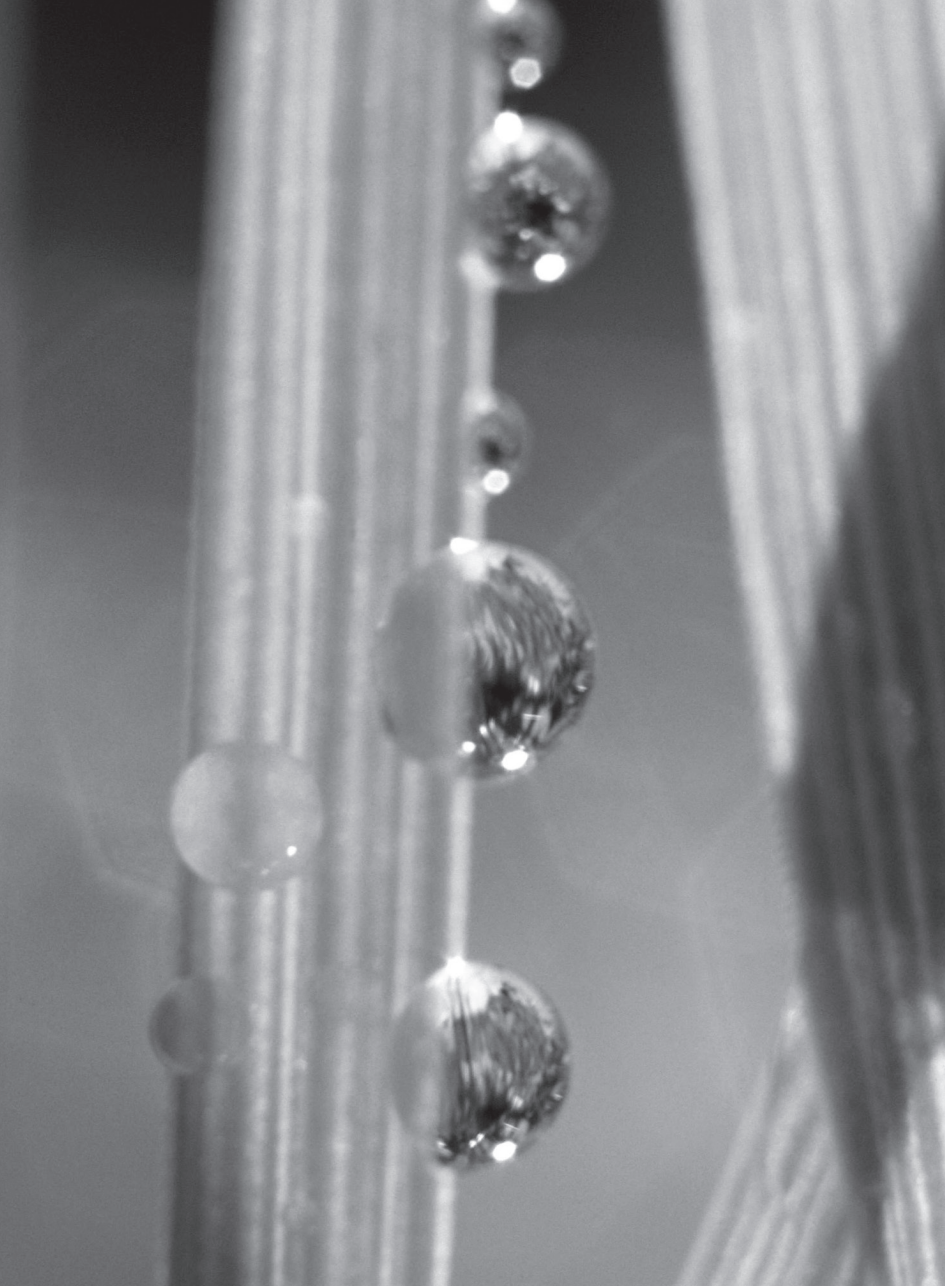

พินัยกรรม ของ "พระสังฆบิดา" ๙๗

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๘/๑๔๑., -บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๘๐/๑๔๓.

อานนท์ ! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า "ธรรมวินัยของพวกเรา มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา" ดังนี้.

อานนท์ ! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น.

อานนท์ ! ธรรมก็ดี วินัยก็ดี
ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย
ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย
โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.

ภิกษุทั้งหลาย !
บัดนี้ เราจักเตือนพวกเธอทั้งหลายว่า
สังขารทั้งหลาย มีความเสื่อมไปเป็นธรรมดา
พวกเธอทั้งหลาย
จงทำความไม่ประมาทให้ถึงพร้อม เถิด ดังนี้.
นี่แล เป็นพระวาจาที่ตรัสครั้งสุดท้ายของพระตถาคตเจ้า.

สังเวชนียสถานภายหลังพุทธปรินิพพาน ๙๘

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๖๓/๑๓๑.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แต่ก่อนนี้ ภิกษุทั้งหลายที่จำพรรษาในทิศต่าง ๆ แล้วย่อมมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า. พวกข้าพระองค์ทั้งหลายได้มีโอกาสเห็นภิกษุทั้งหลายผู้น่าเจริญใจเหล่านั้น ได้มีโอกาสเข้าพบปะภิกษุทั้งหลายผู้น่าเจริญใจเหล่านั้น. ครั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าล่วงลับไปแล้ว พวกข้าพระองค์ทั้งหลาย ย่อมหมดโอกาสที่จะได้เห็น หรือได้เข้าพบปะภิกษุทั้งหลายผู้น่าเจริญใจเหล่านั้นอีกต่อไป"

อานนท์ !

สถานที่ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา มีอยู่ ๔ ตำบล.

๔ ตำบล อะไรเล่า ?

(๑) **สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช** แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา **ว่าตถาคตประสูติ แล้ว ณ ที่นี้**

(๒) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวช แก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา **ว่าตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ณ ที่นี้**

(๓) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา**ว่าตถาคตได้ประกาศอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ณ ที่นี้**

(๔) สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา **ว่าตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสส-นิพพานธาตุแล้ว ณ ที่นี้**

อานนท์ !

สถานที่ ที่ควรเห็นและควรเกิดความสังเวชแก่กุลบุตรผู้มีศรัทธา มี ๔ ตำบลเหล่านี้ แล.

อานนท์ ! ภิกษุทั้งหลาย หรือภิกษุณีทั้งหลาย หรืออุบาสกทั้งหลาย หรืออุบาสิกาทั้งหลาย ผู้มีศรัทธา**จักพากัน**มาสู่สถานที่ ๔ ตำบลเหล่านี้ **โดยหมายใจว่า** ตถาคตได้ประสูติแล้ว ณ ที่นี้บ้าง ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ณ ที่นี้บ้าง ตถาคตได้ประกาศอนุตตรธรรมจักรให้เป็นไปแล้ว ณ ที่นี้บ้าง ตถาคตได้ปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ณ ที่นี้บ้าง ดังนี้.

อานนท์ !

ชนเหล่าใด เที่ยวไปตามเจดียสถาน
จักมีจิตเลื่อมใส ทำกาละแล้ว
ชนเหล่านั้น จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์
ภายหลังแต่การตายเพราะการทำลายแห่งกาย
ดังนี้.

สถานที่ที่ควรจะระลึกตลอดชีวิต ๙๙

-บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๓๔/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย ! สถานที่ ๓ แห่ง เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชา ผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษกแล้ว.

๓ แห่ง ที่ไหนบ้างเล่า ? ๓ แห่ง คือ

พระราชา ผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษก ประสูติ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้น **เป็นแห่งที่หนึ่ง**

พระราชา ได้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษกแล้ว ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้น **เป็นแห่งที่สอง**

พระราชาผู้เป็นกษัตริย์มุรธาภิเษกทรงผจญสงครามได้ชัยชนะแล้ว เข้ายึดครองสนามรบนั้นไว้ได้ ณ ตำบลใด ตำบลนี้เป็นที่ระลึกตลอดชีวิตของพระราชาพระองค์นั้น **เป็นแห่งที่สาม.**

นิพพาน

และ

การพ้นทุกข์

เพราะการเกิด เป็นเหตุให้พบกับความทุกข์ ๑๐๐

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๗-๔๘๘/๔๕๒-๔๕๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! **การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ย่อมมีได้ เพราะการประชุมพร้อมของสิ่ง ๓ อย่าง.**

ในสัตว์โลกนี้ แม้มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกัน แต่มารดายังไม่ผ่านการมีระดู และคันธัพพะ (สัตว์ที่จะเข้าไปปฏิสนธิในครรภ์นั้น) ก็ยังไม่เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะด้วย การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ ก็ยังมีขึ้นไม่ได้ก่อน.

ในสัตว์โลกนี้ แม้มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกัน และมารดาก็ผ่านการมีระดู แต่คันธัพพะยังไม่เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะ การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ก็ยังมีขึ้นไม่ได้นั่นเอง.

ภิกษุทั้งหลาย ! แต่เมื่อใด **มารดาและบิดาเป็นผู้อยู่ร่วมกันด้วย มารดาก็ผ่านการมีระดูด้วย คันธัพพะก็เข้าไปตั้งอยู่โดยเฉพาะด้วย** การปฏิสนธิของสัตว์ในครรภ์ ย่อมสำเร็จได้ เพราะการประชุมพร้อมกันของสิ่ง ๓ อย่าง ด้วยอาการอย่างนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! มารดา ย่อมบริหารสัตว์ที่เกิดในครรภ์นั้น ด้วยความเป็นห่วงอย่างใหญ่หลวง เป็นภาระหนัก ตลอดเวลาเก้าเดือนบ้าง สิบเดือนบ้าง. ภิกษุทั้งหลาย ! เมื่อล่วงไปเก้าเดือนหรือสิบเดือน มารดา ย่อมคลอดบุตรนั้นด้วยความเป็นห่วงอย่างใหญ่หลวง เป็นภาระหนักได้เลี้ยงซึ่งบุตรอันเกิดแล้วนั้น ด้วยโลหิตของตนเอง.

ภิกษุทั้งหลาย ! ใน**วินัยของพระอริยเจ้า คำว่า "โลหิต" นี้ หมายถึงน้ำนมของมารดา.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ทารกนั้น เจริญวัยขึ้น มีอินทรีย์อันเจริญเต็มที่แล้ว เล่นของเล่นสำหรับเด็ก เช่น เล่นไถน้อย ๆ เล่นหม้อข้าวหม้อแกง เล่นของเล่นชื่อโมกขจิกะ เล่นกังหันลมน้อย ๆ เล่นตวงของด้วยเครื่องตวงที่ทำด้วยใบไม้ เล่นรถน้อย ๆ เล่นธนูน้อย ๆ.

ภิกษุทั้งหลาย ! ทารกนั้น ครั้นเจริญวัยขึ้นแล้ว มีอินทรีย์อันเจริญเต็มที่แล้ว เป็นผู้เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณ ๕ ให้เขาบำเรออย ทางตาด้วยรูป ทางหูด้วยเสียง ทางจมูกด้วยกลิ่น ทางลิ้นด้วยรส และทางกาย

ด้วยโผฏฐัพพะ ซึ่งล้วนแต่เป็นสิ่งที่ปรารถนา น่ารักใคร่ น่าพอใจ เป็นที่ยวนตา ยวนใจให้รัก เป็นที่เข้าไปตั้งอาศัยอยู่แห่งความใคร่ เป็นที่ตั้งแห่งความกำหนัดย้อมใจ และเป็นที่ตั้งแห่งความรัก.

ทารกนั้น ครั้นเห็นรูปด้วยจักษุ เป็นต้นแล้ว ย่อมกำหนัดยินดีในรูป เป็นต้น ที่ยั่วยวนให้เกิดความรัก ย่อมขัดใจในรูป เป็นต้น ที่ไม่เป็นที่ตั้งแห่งความรัก ไม่เป็นผู้ตั้งไว้ซึ่งสติ อันเป็นไปในกาย มีใจเป็นอกุศล ไม่รู้ตามที่เป็นจริง ซึ่งเจโตวิมุตติ ปัญญาวิมุตติ อันเป็นที่ดับไม่เหลือแห่งธรรมอันเป็นบาปอกุศลทั้งหลาย.

กุมารน้อยนั้น เมื่อประกอบด้วยความยินดีและความยินร้ายอยู่เช่นนี้แล้ว เสวยเฉพาะซึ่งเวทนาใด ๆ เป็นสุขก็ตาม ทุกข์ก็ตาม ไม่ใช่ทุกข์ไม่ใช่สุขก็ตาม เขาย่อมเพลิดเพลิน พร่ำสรรเสริญ เมาหมกอยู่ ซึ่งเวทนานั้น ๆ. เมื่อเป็นอยู่เช่นนั้น

ความเพลิน (นันทิ) ย่อมบังเกิดขึ้น.
ความเพลินใด ในเวทนาทั้งหลายมีอยู่
ความเพลินอันนั้นเป็นอุปาทาน.
เพราะอุปาทานของเขานั้นเป็นปัจจัย
จึงเกิดมีภพ

เพราะภพเป็นปัจจัย
จึงเกิดมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย
ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกข์ โทมนัส และอุปายาส
จึงเกิดมีพร้อม.

ความก่อขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนี้
ย่อมมีได้ ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

เหตุแห่งการเกิด "ทุกข์" ๑๐๑

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๔๐/๗๕.

ถูกแล้ว ถูกแล้ว อานนท์ ! ตามที่สารีบุตรเมื่อตอบปัญหาในลักษณะนั้นเช่นนั้น ชื่อว่าได้ตอบโดยชอบ อานนท์ ! ความทุกข์นั้น เรากล่าวว่า เป็นสิ่งที่อาศัยปัจจัยอย่างใดอย่างหนึ่งแล้วเกิดขึ้น (เรียกว่าปฏิจจสมุปปันนธรรม).

ความทุกข์นั้นอาศัยปัจจัยอะไรเล่า ?

ความทุกข์นั้น อาศัยปัจจัยคือ ผัสสะ ผู้กล่าวอย่างนี้แล ชื่อว่า กล่าวตรงตามที่เรากล่าว ไม่เป็นการกล่าวตู่เราด้วยคำไม่จริง แต่เป็นการกล่าวโดยถูกต้อง และสหธรรมิกบางคนที่กล่าวตาม ก็จะไม่พลอยกลายเป็นผู้ควรถูกติไปด้วย.

อานนท์ ! ในบรรดาสมณพราหมณ์ ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมทั้ง ๔ พวกนั้น

(๑) สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใดย่อมบัญญัติความทุกข์ว่า **เป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเอง** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดได้

(๒) สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด ย่อมบัญญัติความทุกข์ว่า **เป็นสิ่งที่ผู้อื่นทำให้** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดมีได้

(๓) สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด ย่อมบัญญัติความทุกข์ว่า **เป็นสิ่งที่ตนทำเอาด้วยตนเองด้วย ผู้อื่นทำให้ด้วย** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดมีได้

(๔) ถึงแม้สมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมพวกใด ย่อมบัญญัติความทุกข์ ว่า**เป็นสิ่งที่ไม่ใช่ทำเอง หรือใครทำให้ก็เกิดขึ้นได้ ก็ตาม** แม้ความทุกข์ที่พวกเขาบัญญัตินั้น ก็ยังต้องอาศัยผัสสะเป็นปัจจัย จึงเกิดมีได้อยู่นั่นเอง.

อานนท์ ! ในบรรดาสมณพราหมณ์ที่กล่าวสอนเรื่องกรรมทั้ง ๔ พวกนั้น... สมณพราหมณ์พวกนั้นหนาหากเว้นผัสสะเสียแล้ว จะรู้สึกต่อสุขและทุกข์นั้นได้ดังนั้นหรือ นั่นไม่ใช่ฐานะที่จักมีได้เลย...

สิ้นทุกข์เพราะสิ้นกรรม ๑๐๒

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๑๒๓-๑๒๔/๔๔๙-๔๕๔.

ภิกษุทั้งหลาย ! **มรรคใด ปฏิปทาใด เป็นไปเพื่อความสิ้นแห่งตัณหา พวกเธอจงเจริญซึ่งมรรคนั้น ปฏิปทานั้น**

ภิกษุทั้งหลาย !

มรรคนั้น ปฏิปทานั้น เป็นอย่างไรเล่า ?

นั้นคือ **โพชฌงค์เจ็ด** กล่าวคือ สติสัมโพชฌงค์ ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยะสัมโพชฌงค์ ปีติสัมโพชฌงค์ ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ อุเบกขา-สัมโพชฌงค์

เมื่อตรัสดังนี้แล้ว ท่านพระอุทายิทูลถามว่า **เจริญโพชฌงค์เจ็ดนั้น ด้วยวิธีอย่างไร ?** ตรัสว่า

อุทายิ ! ภิกษุในกรณีนี้ เจริญสติสัมโพชฌงค์ ... ธัมมวิจยสัมโพชฌงค์... วิริยะสัมโพชฌงค์... ปีติสัม-โพชฌงค์... ปัสสัทธิสัมโพชฌงค์... สมาธิสัมโพชฌงค์... อุเบกขาสัมโพชฌงค์ ชนิดที่ **อาศัยวิเวก อาศัยวิราคะ**

อาศัยนิโรธ น้อมไปเพื่อโวสสัคคะ (การปล่อย การวาง) **เป็น โพชฌงค์อันไพบูลย์ ถึงซึ่งคุณอันใหญ่หาประมาณมิได้ ไม่มีความลำบาก**

เมื่อเจริญสติสัมโพชฌงค์ (เป็นต้น) อย่างนี้อยู่
ตัณหาย่อมละไป.
เพราะตัณหาละไป กรรมก็ละไป
เพราะกรรมละไป ทุกข์ก็ละไป.

อุทายิ !
ด้วยอาการอย่างนี้แล

ความสิ้นกรรมย่อมมี เพราะความสิ้นตัณหา
ความสิ้นทุกข์ย่อมมี เพราะความสิ้นกรรม.

สิ้นนันทิ สิ้นราคะ ๑๐๓

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๑๗๙/๒๔๕–๖.

สัมมา ปัสสัง นิพพินทะติ

เมื่อเห็นอยู่โดยถูกต้อง ย่อมเบื่อหน่าย

นันทิกขะยา ราคักขะโย

เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิ จึงมีความสิ้นไปแห่งราคะ

ราคักขะยา นันทิกขะโย

เพราะความสิ้นไปแห่งราคะ จึงมีความสิ้นไปแห่งนันทิ

นันทิราคักขะยา จิตตัง สุวิมุตตันติ วุจจะติ

เพราะความสิ้นไปแห่งนันทิและราคะ

กล่าวได้ว่า

“จิตหลุดพ้นแล้วด้วยดี”

ดังนี้.

ความสิ้นตัณหา คือ นิพพาน ๑๐๔

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๓๒/๓๖๗.

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! ที่เรียกว่า 'สัตว์ สัตว์' ดังนี้ อันว่าสัตว์มีได้ ด้วยเหตุเพียงเท่าไรเล่า พระเจ้าข้า !".

ราธะ ! ความพอใจอันใด ราคะอันใด นันทิอันใด ตัณหาอันใด มีอยู่ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขารทั้งหลาย และในวิญญาณ เพราะการติดแล้วข้องแล้ว ในสิ่งนั้น ๆ เพราะฉะนั้นจึงเรียกว่า "สัตว์" ดังนี้.

ราธะ ! เปรียบเหมือนพวกกุมารน้อย ๆ หรือกุมารีน้อย ๆ เล่นเรือนน้อย ๆ ที่ทำด้วยดินอยู่ ตราบใดเขายังมีราคะ มีฉันทะ มีความรัก มีความกระหาย มีความเร่าร้อน และมีตัณหา ในเรือนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ตราบนั้น พวกเด็กน้อยนั้น ๆ ย่อมอาลัยเรือนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ย่อมอยากเล่น ย่อมอยากมีเรือนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ย่อมยึดถือเรือนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ว่าเป็นของเรา ดังนี้.

ราธะ ! แต่เมื่อใดแล พวกกุมารน้อย ๆ หรือกุมารีน้อย ๆ เหล่านั้น ปราศจากราคะแล้ว ปราศจากฉันทะแล้ว ปราศจากความรักแล้ว ปราศจากความเร่าร้อนแล้ว ปราศจากตัณหาแล้วในเรือนน้อยที่ทำด้วยดินเหล่านั้น ในกาลนั้น พวกเขาย่อมทำเรือนน้อย ๆ ที่ทำด้วยดินเหล่านั้นให้กระจัดกระจายเรี่ยรายเกลื่อนกล่นไป กระทำให้จบการเล่นเสีย ด้วยมือและเท้าทั้งหลาย อุปมานี้ฉันใด

ราธะ ! **อุปไมยก็ฉันนั้น คือ แม้พวกเธอทั้งหลายจงเรี่ยรายกระจายออก ซึ่งรูป เวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ จงขจัดเสียให้ถูกวิธี จงทำให้แหลกลาญ โดยถูกวิธี จงทำให้จบการเล่นให้ถูกวิธี จงปฏิบัติเพื่อความสิ้นไปแห่งตัณหาเถิด.**

ราธะ !

เพราะว่า **ความสิ้นไปแห่งตัณหานั้น คือ นิพพาน** ดังนี้ แล.

ความเพลิน เป็นเหตุให้เกิดทุกข์ | ๑๐๕

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๑๘/๒๘.

ความเพลินใดในรูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ

ความเพลินนั้น เป็นอุปาทาน

เพราะอุปาทานของเขานั้นเป็นปัจจัย จึงเกิดมีภพ

เพราะภพเป็นปัจจัย จึงเกิดมีชาติ

เพราะชาติเป็นปัจจัย ชรา มรณะ โสกะ ปริเทวะ ทุกขะ โทมนัส และอุปายาส จึงเกิดมีพร้อม

ความก่อขึ้นแห่งกองทุกข์ทั้งสิ้นนั้น ย่อมมีได้ด้วยอาการอย่างนี้.

ความเป็นโสดาบัน ประเสริฐกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ๑๐๖

-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๔๒๘-๔๒๙/๑๔๑๑-๑๔๑๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! แม้พระเจ้าจักรพรรดิ ได้ครองความเป็นใหญ่ยิ่งแห่งทวีปทั้ง ๔ เบื้องหน้าจากการตาย เพราะการแตกทำลายแห่งกาย อาจได้เข้าถึงสุคติโลกสวรรค์ เป็นสหายอยู่ร่วมกับเหล่าเทวดาชั้นดาวดึงส์ ถูกแวดล้อมอยู่ด้วยหมู่นางอัปษร ในสวนนันทวัน ท้าวเธอเป็นผู้เอิบอิ่มเพียบพร้อมด้วยกามคุณทั้งห้าอันเป็นของทิพย์อย่างนี้ก็ตาม แต่กระนั้น ท้าวเธอก็ยัง**รอดพ้นไปไม่ได้ จากนรก** จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบาย ทุคติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ส่วนอริยสาวกในธรรมวินัยนี้ แม้เป็นผู้ยังอัตตภาพให้พอเป็นไปด้วยคำข้าวที่ได้มาจากบิณฑบาตด้วยปลีแข้งของตนเอง พันกายด้วยการนุ่งห่มผ้าปอน ๆ ไม่มีชาย หากแต่ว่าเป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยธรรม ๔ ประการ เธอก็ยังสามารถ **รอดพ้นเสียได้จากนรก** จากกำเนิดเดรัจฉาน จากวิสัยแห่งเปรต และจากอบาย ทุคติ วินิบาต.

ภิกษุทั้งหลาย ! ธรรม ๔ ประการนั้นเป็นไฉน ?

๔ ประการคือ อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ **เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้ว ด้วยความเลื่อมใสอันหยั่งลงมั่นไม่หวั่นไหว ในองค์พระพุทธเจ้า... ในองค์พระธรรม... ในองค์พระสงฆ์... เป็นผู้ประกอบพร้อมแล้วด้วยศีลทั้งหลาย ชนิดเป็นที่พอใจเหล่าอริยเจ้า อันเป็นศีลที่ไม่ขาด ไม่ทะลุ ไม่ด่าง ไม่พร้อย... ดังนี้.**

ภิกษุทั้งหลาย ! ระหว่างการได้ทวีปทั้ง ๔ กับการได้ธรรม ๔ ประการนี้นั้น การได้ทวีปทั้ง ๔ มีค่าไม่ถึงเสี้ยวที่สิบหก ของการได้ธรรม ๔ ประการนี้ เลย.

สัทธานุสารี ๑๐๗

-บาลี ขนฺธ สํ. ๑๗/๒๗๘/๔๖๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ตา.. หู.. จมูก.. ลิ้น.. กาย.. ใจ เป็น สิ่งไม่เที่ยง มีความแปรปรวนเป็นปกติ มีความเปลี่ยนเป็นอย่างอื่นเป็นปกติ.

ภิกษุทั้งหลาย ! บุคคลใด **มีความเชื่อ น้อมจิตไปในธรรม ๖ อย่างนี้** ด้วยอาการอย่างนี้

บุคคลนี้ เราเรียกว่าเป็น **สัทธานุสารี** หยั่งลงสู่สัมมัตตนิยาม (ระบบแห่งความถูกต้อง) หยั่งลงสู่สัปปุริสภูมิ (ภูมิแห่งสัตบุรุษ) **ล่วงพ้นบุถุชนภูมิ** ไม่อาจที่จะกระทำกรรมอันกระทำแล้วจะเข้าถึง นรก กำเนิดเดรัจฉาน หรือเปรตวิสัย และไม่ควรที่จะทำกาละ (ตาย) ก่อน แต่ที่จะทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ธัมมานุสารี ๑๐๘

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๒๗๘/๔๖๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! **ธรรม ๖ อย่างเหล่านี้ ทนต่อการเพ่งโดยประมาณอันยิ่งแห่งปัญญาของบุคคลใด ด้วยอาการอย่างนี้**

บุคคลนี้ เราเรียกว่า **ธัมมานุสารี** หยั่งลงสู่สัมมัตตนิยาม (ระบบแห่งความถูกต้อง) หยั่งลงสู่สัปปุริสภูมิ (ภูมิแห่งสัตบุรุษ) ล่วงพ้นบุถุชนภูมิ ไม่อาจที่จะกระทำกรรมอันกระทำแล้วจะเข้าถึงนรก กำเนิดเดรัจฉาน หรือเปรตวิสัย และไม่ควรที่จะทำกาละ (ตาย) ก่อน แต่ที่จะทำให้แจ้งซึ่งโสดาปัตติผล.

ฐานะที่เป็นไปไม่ได้ ของ ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ (พระโสดาบัน) ๑๐๙

-บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๘๘/๓๖๕.

ภิกษุทั้งหลาย !

ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ เหล่านี้มีอยู่.

๖ ประการเหล่าไหนเล่า ? ๖ ประการ คือ

(๑) **เป็นไปไม่ได้** ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ **จะพึงปลงชีวิตมารดา**

(๒) **เป็นไปไม่ได้** ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ **จะพึงปลงชีวิตบิดา**

(๓) **เป็นไปไม่ได้** ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ **จะพึงปลงชีวิตพระอรหันต์**

(๔) **เป็นไปไม่ได้** ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ **จะพึงคิดประทุษร้ายตถาคต แม้เพียงทำโลหิตให้ห้อ**

(๕) **เป็นไปไม่ได้** ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ **จะพึงทำสงฆ์ให้แตกกัน**

(๖) **เป็นไปไม่ได้** ที่ผู้ถึงพร้อมด้วยทิฏฐิ **จะพึงถือศาสดาอื่น** (นอกจากพระสัมมาสัมพุทธเจ้า).

ภิกษุทั้งหลาย !
เหล่านี้แล ฐานะที่ไม่อาจเป็นไปได้ ๖ ประการ.

ลำดับการปฏิบัติเพื่ออรหัตตผล ๑๑๐

-บาลี ม. ม. ๑๓/๒๓๓/๒๓๘.

ภิกษุทั้งหลาย !
เราย่อมไม่กล่าวการประสบความพอใจในอรหัตตผล
ด้วยการกระทำอันดับแรกเพียงอันดับเดียว.

ภิกษุทั้งหลาย !
ก็แต่ว่า **การประสบความพอใจในอรหัตตผล ย่อมมีได้**
เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะการกระทำโดยลำดับ
เพราะการปฏิบัติโดยลำดับ.

ภิกษุทั้งหลาย !
ก็การประสบความพอใจในอรหัตตผล ย่อมมีได้
เพราะการศึกษาโดยลำดับ เพราะการกระทำโดยลำดับ
เพราะการปฏิบัติโดยลำดับนั้น
เป็นอย่างไรเล่า ?

ภิกษุทั้งหลาย ! บุรุษบุคคลในกรณีนี้
เป็น**ผู้มีศรัทธา**เกิดขึ้นแล้ว ย่อม **เข้าไปหา** (สัปบุรุษ)

เมื่อเข้าไปหา ย่อม **เข้าไปนั่งใกล้**

เมื่อเข้าไปนั่งใกล้ ย่อม **เงี่ยโสตลงสดับ**

ผู้เงี่ยโสตลงสดับ ย่อม **ได้ฟังธรรม**

ครั้นฟังแล้ว ย่อม **ทรงจำธรรมไว้**
ย่อม **ใคร่ครวญพิจารณาซึ่งเนื้อความ**
แห่งธรรม ทั้งหลายที่ตนทรงจำไว้

เมื่อเขาใคร่ครวญพิจารณา ซึ่งเนื้อความแห่งธรรมนั้นอยู่
ธรรมทั้งหลายย่อมทนต่อการเพ่งพิสูจน์

เมื่อธรรมทนต่อการเพ่งพิสูจน์มีอยู่
ฉันทะ (ความพอใจ) ย่อมเกิด

ผู้เกิดฉันทะแล้ว ย่อม **มีอุตสาหะ**
ครั้นมีอุตสาหะแล้ว ย่อม **ใช้ดุลยพินิจ** (เพื่อหาความจริง)
ครั้นใช้ดุลยพินิจ (พบ) แล้ว ย่อม **ตั้งตนไว้ในธรรมนั้น**
ผู้มีตนส่งไปแล้วในธรรมนั้นอยู่
ย่อม **กระทำให้แจ้ง** ซึ่งบรมสัจจ์ด้วยนามกาย ด้วย
ย่อม **เห็นแจ้งแทงตลอด** ซึ่งบรมสัจจ์นั้นด้วยปัญญา ด้วย.

อริยมรรค มีองค์ ๘ ๑๑๑

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๓๔๓-๓๔๕/๒๙๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ **อริยสัจ คือหนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์** เป็นอย่างไรเล่า ? คือ หนทางอันประกอบด้วยองค์แปดอันประเสริฐนี้เอง องค์แปดคือ ความเห็นชอบ (สัมมาทิฏฐิ) ความดำริชอบ (สัมมาสังกัปปะ) วาจาชอบ (สัมมาวาจา) การงานชอบ (สัมมากัมมันตะ) อาชีวะชอบ (สัมมาอาชีวะ) ความเพียรชอบ (สัมมาวายามะ) ความระลึกชอบ (สัมมาสติ) ความตั้งใจมั่นชอบ (สัมมาสมาธิ).

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความเห็นชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความรู้ในทุกข์ ความรู้ในเหตุให้เกิดทุกข์ ความรู้ในความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ ความรู้ในหนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ อันใด **นี้เราเรียกว่า ความเห็นชอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความดำริชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ความดำริในการออกจากกาม ความดำริในการไม่พยาบาท ความดำริในการไม่เบียดเบียน **นี้เราเรียกว่า ความดำริชอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **วาจาชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! การเว้นจากการพูดเท็จ การเว้นจากการพูดยุให้แตกกัน การเว้นจากการพูดหยาบ การเว้นจากการพูดเพ้อเจ้อ **นี้เราเรียกว่า วาจาชอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **การงานชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! การเว้นจากการฆ่าสัตว์ การเว้นจากการถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ การเว้นจากการประพฤติผิดในกามทั้งหลาย **นี้เราเรียกว่า การงานชอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **อาชีวะชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! อริยสาวกในกรณีนี้ ละการหาเลี้ยงชีพที่ผิดเสีย สำเร็จความเป็นอยู่ด้วยการหาเลี้ยงชีพที่ชอบ **นี้เราเรียกว่า อาชีวะชอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความเพียรชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความไม่บังเกิดขึ้นแห่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปทั้งหลายที่ยังไม่ได้บังเกิด ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต

ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการละเสียซึ่งอกุศลธรรมอันเป็นบาปที่บังเกิดขึ้นแล้ว ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อการบังเกิดขึ้นแห่งกุศลธรรมทั้งหลาย ที่ยังไม่ได้บังเกิด ย่อมปลูกความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมปรารภความเพียร ย่อมประคองจิต ย่อมตั้งจิตไว้ เพื่อความยั่งยืน ความไม่เลอะเลือนความงอกงามยิ่งขึ้น ความไพบูลย์ ความเจริญ ความเต็มรอบ แห่งกุศลธรรมทั้งหลายที่บังเกิดขึ้นแล้ว **นี้เราเรียกว่า ความเพียรชอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความระลึกชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นกายในกายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม (สัมปชัญญะ) มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีความ

รู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ เป็นผู้มีปกติพิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่เป็นประจำ มีความเพียรเผากิเลส มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม มีสติ นำความพอใจและความไม่พอใจในโลกออกเสียได้ **นี้เราเรียกว่า ความระลึกชอบ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **ความตั้งใจมั่นชอบ** เป็นอย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! ภิกษุในกรณีนี้ สงัดแล้วจากกามทั้งหลาย สงัดแล้วจากอกุศลธรรมทั้งหลาย เข้าถึงฌานที่หนึ่ง อันมีวิตกวิจาร มีปีติและสุข อันเกิดแต่วิเวกแล้วแลอยู่ เพราะวิตกวิจารรำงับลง เธอเข้าถึงฌานที่สองอันเป็นเครื่องผ่องใสแห่งใจในภายใน ให้สมาธิเป็นธรรมอันเอกผุดขึ้น ไม่มีวิตกไม่มีวิจาร มีแต่ปีติและสุข อันเกิดแต่สมาธิ แล้วแลอยู่ เพราะปีติจางหายไป เธอเป็นผู้เพ่งเฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม และได้เสวยสุขด้วยนามกาย ย่อมเข้าถึงฌานที่สาม อันเป็นฌานที่พระอริยเจ้าทั้งหลายกล่าวสรรเสริญผู้ได้บรรลุว่า “เป็นผู้เฉยอยู่ได้ มีสติ มีความรู้สึกตัวทั่วพร้อม” แล้วแลอยู่ เพราะละสุขและทุกข์เสียได้

และเพราะความดับหายไปแห่งโสมนัสและโทมนัสในกาลก่อน เธอย่อมเข้าถึงฌานที่สี่ อันไม่ทุกข์และไม่สุข มีแต่สติอันบริสุทธิ์เพราะอุเบกขาแล้วแลอยู่ **นี้เราเรียกว่า สัมมาสมาธิ.**

ภิกษุทั้งหลาย ! **นี้เราเรียกว่า อริยสัจ คือ หนทางเป็นเครื่องให้ถึงความดับไม่เหลือแห่งทุกข์.**

"ดิน น้ำ ไฟ ลม" ไม่อาจหยั่งลงได้ในที่ไหน

๑๑๒

-บาลี สี. ที. ๙/๒๗๗/๓๔๓.

เกวัฏฏะ ! เรื่องเคยมีมาแล้ว ภิกษุรูปหนึ่งในหมู่ภิกษุนี้เอง เกิดความสงสัยขึ้นในใจว่า "มหาภูตสี่ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เหล่านี้ ย่อมดับสนิท ไม่มีเศษเหลือในที่ไหนหนอ" ดังนี้.

(ความว่า ภิกษุรูปนั้นได้เข้าสมาธิอันอาจนำไปสู่เทวโลก ได้นำเอาปัญหาข้อที่ตนสงสัยนั้นไปเที่ยวถามเทวดาพวกจาตุมหาราชิกา เมื่อไม่มีใครตอบได้ ก็เลยไปถามเทวดาในชั้นดาวดึงส์ เทวดาชั้นนั้นโยนให้ไปถามท้าวสักกะ ท้าวสุยามะ ท้าวสันตุสิตะ ท้าวสุนิมมิตะ ท้าวปรนิมมิตวสวัตตี ถามเทพพวกพรหมกายิกา กระทั่งท้าวมหาพรหมในที่สุด ท้าวมหาพรหมพยายามหลีกเลี่ยง เบี่ยงบ่ายที่จะไม่ตอบอยู่พักหนึ่ง แล้วในที่สุดได้สารภาพว่าพวกเทวดาทั้งหลาย พากันคิดว่าท้าวมหาพรหมเองเป็นผู้รู้เห็นไปทุกสิ่งทุกอย่าง แต่ที่จริงไม่รู้ ในปัญหาที่ว่า มหาภูตรูปจักดับไปในที่ไหนนั้นเลย มันเป็นความผิดของภิกษุนั้นเอง ที่ไม่ไปทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า ในที่สุดก็ต้องย้อนกลับมาเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้า)

เกวัฏฏะ ! ภิกษุนั้นได้กลับมาอภิวาทเรา นั่ง ณ ที่ควร แล้วถามเราว่า "ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! มหาภูตสี่ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลม เหล่านี้ ย่อมดับสนิทไม่มีเศษเหลือ ในที่ไหน?" ดังนี้.

เกวัฏฏะ ! เมื่อเธอถามขึ้นอย่างนี้ เราได้กล่าวกะภิกษุนั้นว่า แน่ะภิกษุ ! เรื่องเก่าแก่มีอยู่ว่า พวกค้าทางทะเล ได้พานกสำหรับค้นหาฝั่งไปกับเรือค้าด้วย เมื่อเรือหลงทิศในทะเล และแลไม่เห็นฝั่ง พวกเขาปล่อยนกสำหรับค้นหาฝั่งนั้นไป นกนั้นบินไปทางทิศตะวันออกบ้าง ทิศใต้บ้าง ทิศตะวันตกบ้าง ทิศเหนือบ้าง ทิศเบื้องบนบ้าง ทิศน้อย ๆ บ้าง เมื่อมันเห็นฝั่งทางทิศใดแล้ว มันก็จะบินตรงไปยังทิศนั้น แต่ถ้าไม่เห็น ก็จักบินกลับมาสู่เรือตามเดิม. ภิกษุ ! เช่นเดียวกับเธอนั้นแหละ ได้เที่ยวหาคำตอบของปัญหานี้ มาจนจบทั่วกระทั่งถึงพรหมโลกแล้ว ในที่สุดก็ยังต้องย้อนมาหาเราอีก.

ภิกษุ ! ในปัญหาของเธอนั้น เธอไม่ควรตั้งคำถามขึ้นว่า "มหาภูตสี่ คือ ดิน น้ำ ไฟ ลมเหล่านี้ ย่อมดับสนิทไม่มีเศษเหลือในที่ไหน ?" ดังนี้เลย

อันที่จริง เธอควรจะตั้งคำถามขึ้นอย่างนี้ว่า

"ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่หยั่งลงได้ในที่ไหน ?

ความยาว ความสั้น ความเล็ก ความใหญ่ ความงาม ความไม่งาม ไม่หยั่งลงได้ในที่ไหน ?

นามรูป ย่อมดับสนิท ไม่มีเศษเหลือในที่ไหน ?" ดังนี้ ต่างหาก.

ภิกษุ ! ในปัญหานั้น คำตอบมีดังนี้

"สิ่ง" สิ่งหนึ่ง ซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง เป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏการณ์ ไม่มีที่สุด แต่มีทางปฏิบัติเข้ามาถึงได้โดยรอบนั้น มีอยู่.

ใน "สิ่ง" นั้นแหละ ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่หยั่งลงได้.

ใน "สิ่ง" นั้นแหละ ความยาว ความสั้น ความเล็ก ความใหญ่ ความงาม ความไม่งาม ไม่หยั่งลงได้.

ใน "สิ่ง" นั้นแหละ นามรูป ย่อมดับสนิท ไม่มีเศษเหลือ นามรูปดับสนิท ใน "สิ่ง" นี้ เพราะการดับสนิทของวิญญาณ ดังนี้".

สิ่ง ๆ หนึ่งซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง ๑๑๓

-บาลี สี. ที. ๙/๒๘๙/๓๔๘-๓๕๐.

"สิ่ง" สิ่งหนึ่งซึ่งบุคคลพึงรู้แจ้ง
เป็นสิ่งที่ไม่มีปรากฏการณ์ ไม่มีที่สุด
มีทางปฏิบัติเข้ามาถึงได้โดยรอบนั้น มีอยู่

ใน "สิ่ง" นั้นแหละ
ดิน น้ำ ไฟ ลม ไม่หยั่งลงได้
ใน "สิ่ง" นั้นแหละ
ความยาว ความสั้น ความเล็ก ความใหญ่
ความงาม ความไม่งาม ไม่หยั่งลงได้
ใน "สิ่ง" นั้นแหละ
นามรูป ย่อมดับสนิทไม่มีเศษเหลือ
นามรูป ดับสนิท ใน "สิ่ง" นี้
เพราะการดับสนิทของวิญญาณ ดังนี้แล.

สังขตลักษณะ ๑๑๔

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๙๒/๔๘๖.

ภิกษุทั้งหลาย !

สังขตลักษณะแห่งสังขตธรรม

๓ อย่าง เหล่านี้ มีอยู่.

๓ อย่างอย่างไรเล่า ? ๓ อย่างคือ

๑. มีการเกิดปรากฏ (อุปฺปาโท ปญฺญายติ)

๒. มีการเสื่อมปรากฏ (วโย ปญฺญายติ)

๓. เมื่อตั้งอยู่ก็มีภาวะอย่างอื่นปรากฏ (ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายติ).

ภิกษุทั้งหลาย !

สามอย่างเหล่านี้แล คือ

สังขตลักษณะแห่งสังขตธรรม.

อสังขตลักษณะ ๑๑๕

–บาลี ติก. อํ. ๒๐/๑๙๒/๔๘๗.

ภิกษุทั้งหลาย !
อสังขตลักษณะของอสังขตธรรม
๓ อย่างเหล่านี้ มีอยู่.
๓ อย่างอย่างไรเล่า ? ๓ อย่างคือ

๑. ไม่ปรากฏมีการเกิด (น อุปฺปาโท ปญฺญายติ)
๒. ไม่ปรากฏมีการเสื่อม (น วโย ปญฺญายติ)
๓. เมื่อตั้งอยู่ ก็ไม่มีภาวะอย่างอื่นปรากฏ
(น ฐิตสฺส อญฺญถตฺตํ ปญฺญายติ).

ภิกษุทั้งหลาย !
สามอย่างเหล่านี้แล คือ
อสังขตลักษณะของอสังขตธรรม.

ลำดับการหลุดพ้นโดยละเอียด เมื่อเห็นอนัตตา ๑๑๖

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๕๗/๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย ! รูปเป็นสิ่งที่ไม่เที่ยง สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา สิ่งใดเป็นอนัตตา สิ่งนั้นนั้น ไม่ใช่ของเรา ไม่ใช่เป็นเรา ไม่ใช่เป็นตัวตนของเรา เธอทั้งหลายพึงเห็นข้อนั้น **ด้วยปัญญาโดยชอบตรงตามที่เป็นจริง** อย่างนี้ ด้วยประการดังนี้.

(ในกรณีแห่งเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ ก็ตรัสอย่างเดียวกันกับในกรณีแห่งรูปทุกประการ)

ภิกษุทั้งหลาย ! **เมื่อบุคคลเห็นข้อนั้น ด้วยปัญญาโดยชอบตรงตามที่เป็นจริงอยู่อย่างนี้ ปุพพันตานุทิฏฐิ** (ความตามเห็นขันธ์ส่วนอดีต) **ทั้งหลาย ย่อมไม่มี**

เมื่อปุพพันตานุทิฏฐิทั้งหลายไม่มี อปรันตานุทิฏฐิทั้งหลาย (ความตามเห็นขันธ์ส่วนอนาคต) **ย่อมไม่มี**

เมื่ออปรันตานุทิฏฐิทั้งหลายไม่มี ความยึดมั่นลูบคลำอย่างแรงกล้า ย่อมไม่มี

เมื่อความยึดมั่นลูบคลำอย่างแรงกล้าไม่มี จิตย่อมจางคลายกำหนัด ในรูป ในเวทนา ในสัญญา ในสังขารทั้งหลาย ในวิญญาณ ย่อมหลุดพ้นจากอาสวะทั้งหลาย เพราะไม่มีความยึดมั่นถือมั่น

เพราะจิตหลุดพ้นแล้ว
จิตจึงดำรงอยู่ (ตามสภาพของจิต)
เพราะเป็นจิตที่ดำรงอยู่
จิตจึงยินดีร่าเริงด้วยดี
เพราะเป็นจิตที่ยินดีร่าเริงด้วยดี
จิตจึงไม่หวาดสะดุ้ง
เมื่อไม่หวาดสะดุ้ง
ย่อมปรินิพพาน (ดับรอบ) เฉพาะตนนั่นเทียว
เธอนั้นย่อมรู้ชัดว่า
"ชาติสิ้นแล้ว พรหมจรรย์ได้อยู่จบแล้ว
กิจที่ควรทำ ได้ทำสำเร็จแล้ว
กิจอื่นที่จะต้องทำเพื่อความเป็นอย่างนี้ มิได้มีอีก"

ดังนี้.

ทำความเข้าใจเกี่ยวกับอาหาร ๑๑๗

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๑๒๔-๑๒๕/๒๔๘-๒๔๙.

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้า**ไม่มีราคะ** (ความกำหนัด) **ไม่มีนันทิ** (ความเพลิน) **ไม่มีตัณหา** (ความอยาก) **ในกพฬีการาหาร** (อาหารคือคำข้าว) แล้วไซร้ วิญญาณ ก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ ในกพฬีการาหารนั้น. วิญญาณ ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ ในที่ใด การหยั่งลงแห่งนามรูป ย่อมไม่มีในที่นั้น. การหยั่งลงแห่งนามรูป ไม่มีในที่ใด ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ย่อมไม่มี ในที่นั้น. ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ไม่มีในที่ใด การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น. การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด ชาติชรามรณะต่อไป ย่อมไม่มีในที่นั้น. ชาติชรามรณะ ต่อไป ไม่มีในที่ใด ภิกษุทั้งหลาย ! เราเรียก "ที่" นั้นว่าเป็น **"ที่ไม่มีโศก ไม่มีธุลี ไม่มีความคับแค้น"** ดังนี้...

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนเรือนยอด หรือศาลาเรือนยอดที่ตั้งอยู่ทางทิศเหนือ หรือใต้ก็ตาม เป็นเรือน

มีหน้าต่างทางทิศตะวันออก. ครั้นพระอาทิตย์ขึ้นมา แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ส่องเข้าไปทางหน้าต่างแล้ว จักตั้งอยู่ที่ส่วนไหนแห่งเรือนนั้นเล่า ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ จักปรากฏที่ฝาเรือนข้างในทางทิศตะวันตก พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าฝาเรือนทางทิศตะวันตก ไม่มีเล่า แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์นั้น จักปรากฏอยู่ ณ ที่ไหน ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ จักปรากฏที่พื้นดิน พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าพื้นดินไม่มีเล่า แสงสว่าง แห่งพระอาทิตย์นั้น จักปรากฏที่ไหน ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์ จักปรากฏในน้ำ พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ถ้าน้ำไม่มีเล่า แสงสว่างแห่ง พระอาทิตย์นั้น จักปรากฏที่ไหนอีก ?

"ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ ! แสงสว่างแห่งพระอาทิตย์นั้น ย่อมเป็นสิ่งที่ไม่ปรากฏแล้ว พระเจ้าข้า !".

ภิกษุทั้งหลาย ! ฉันใดก็ฉันนั้นแล

ถ้าไม่มีราคะ (ความกำหนัด) **ไม่มีนันทิ** (ความเพลิน) **ไม่มีตัณหา** (ความอยาก) **ในกพฬีการาหาร**แล้วไซร้

วิญญาณก็เป็นสิ่งที่ตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ในกพฬีการาหารนั้น.

วิญญาณตั้งอยู่ไม่ได้ เจริญงอกงามอยู่ไม่ได้ในที่ใด การหยั่งลงแห่ง**นามรูป** ย่อมไม่มี ในที่นั้น.

การหยั่งลงแห่งนามรูป ไม่มีในที่ใด ความเจริญแห่ง**สังขาร**ทั้งหลาย ย่อมไม่มี ในที่นั้น.

ความเจริญแห่งสังขารทั้งหลาย ไม่มีในที่ใด การบังเกิดใน**ภพ**ใหม่ต่อไปย่อมไม่มี ในที่นั้น.

การบังเกิดในภพใหม่ต่อไป ไม่มีในที่ใด **ชาติชรามรณะ**ต่อไป ย่อมไม่มี ในที่นั้น.

ชาติชรามรณะต่อไป ไม่มีในที่ใด

ภิกษุทั้งหลาย ! **เราเรียก "ที่" นั้นว่าเป็น "ที่ไม่มีโศก ไม่มีธุลี ไม่มีความคับแค้น"** ดังนี้...

หลักการพิจารณาอาหาร ๑๑๘

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๑๑๘/๒๔๐.

ภิกษุทั้งหลาย ! ก็ **กพฬีการาหาร** (อาหารคือคำข้าว) จะพึงเห็นได้อย่างไร ?

ภิกษุทั้งหลาย ! เปรียบเหมือนภรรยาสามีสองคนถือเอาเสบียงสำหรับเดินทางเล็กน้อย เดินไปสู่หนทางอันกันดาร สองสามีภรรยานั้น มีบุตรน้อยคนเดียวผู้น่ารักน่าเอ็นดูอยู่คนหนึ่ง เมื่อขณะเขาทั้งสองกำลังเดินไปตามทางอันกันดารอยู่นั้น เสบียงสำหรับเดินทางที่เขามีอยู่เพียงเล็กน้อยนั้น ได้หมดสิ้นไป หนทางอันกันดารนั้นยังเหลืออยู่ เขาทั้งสองนั้น ยังไม่เดินข้ามหนทางอันกันดารนั้นไปได้ ครั้งนั้นแล สองภรรยาสามีนั้นได้มาคิดกันว่า "เสบียงสำหรับเดินทางของเราทั้งสองที่มีอยู่เพียงเล็กน้อยนี้ได้หมดสิ้นลงแล้ว หนทางอันกันดารนี้ยังเหลืออยู่ ทั้งเราก็ยังไม่เดินข้ามหนทางอันกันดารนี้ไปได้ อย่ากระนั้นเลย เราทั้งสองคน พึงฆ่าบุตรน้อยคนเดียวผู้น่ารักน่าเอ็นดูนี้เสียแล้วทำให้เป็นเนื้อเค็มและเนื้อย่าง บริโภคเนื้อบุตรนี้แหละ

เดินข้ามหนทางอันกันดารที่ยังเหลืออยู่นี้กันเถิด เพราะถ้าไม่ทำเช่นนี้ พวกเราทั้งสามคนจะต้องพากันพินาศหมดแน่" ดังนี้. ครั้งนั้นแล ภรรยาสามีทั้งสองนั้น จึงฆ่าบุตรน้อยคนเดียวผู้น่ารักน่าเอ็นดูนั้น แล้วทำให้เป็นเนื้อเค็ม และเนื้อย่าง **บริโภคเนื้อบุตรนั้นเทียว** เดินข้ามหนทางอันกันดารที่ยังเหลืออยู่นั้น สองภรรยาสามีนั้น บริโภคเนื้อบุตรไปพลางพร้อมกับค่อนอกไปพลาง รำพันว่า "บุตรน้อยคนเดียวของเราไปไหนเสีย บุตรน้อยคนเดียวของเราไปไหนเสีย" ดังนี้.

ภิกษุทั้งหลาย ! เธอทั้งหลายจะสำคัญความข้อนี้ว่าอย่างไร ?

สองภรรยาสามีนั้นจะพึงบริโภคเนื้อบุตรเป็นอาหาร เพื่อความเพลิดเพลินสนุกสนานบ้าง เพื่อความมัวเมาบ้าง เพื่อความประดับประดาบ้าง หรือเพื่อตกแต่ง (ร่างกาย) บ้าง หรือหนอ ?

ภิกษุทั้งหลายเหล่านั้นกราบทูลว่า

"ข้อนั้นหาเป็นเช่นนั้นไม่ พระเจ้าข้า !".

แล้วตรัส ต่อไปว่า “ถ้าอย่างนั้นสองภรรยาสามีนั้น จะพึงบริโภคเนื้อบุตรเป็นอาหารเพียงเพื่อ (อาศัย) เดินข้ามหนทางอันกันดารเท่านั้นใช่ไหม ?”.

“ใช่ พระเจ้าข้า !”.

ภิกษุทั้งหลาย !

ข้อนี้มีอุปมาฉันใด เราย่อมกล่าวว่า กพฬีการาหาร อันอริยสาวกพึงเห็น (ว่ามีอุปมาเหมือนเนื้อบุตร) ฉันนั้น.

ภิกษุทั้งหลาย !

เมื่อกพฬีการาหาร อันอริยสาวกกำหนดรู้ได้แล้ว

ราคะ (ความกำหนัด) **ที่มีกามคุณทั้ง ๕ เป็นแดนเกิด**
ย่อมเป็นสิ่งที่อริยสาวกนั้นกำหนดรู้ได้แล้วด้วย

เมื่อราคะที่มีกามคุณทั้ง ๕ เป็นแดนเกิด
เป็นสิ่งที่อริยสาวกนั้นกำหนดรู้ได้แล้ว

สังโยชน์ชนิดที่อริยสาวกประกอบเข้าแล้ว
จะพึงเป็นเหตุให้มาสู่โลกนี้ได้อีก ย่อมไม่มี.

หมดความพอใจ ก็สิ้นทุกข์ ๑๑๙

-บาลี อุ. ขุ. ๒๕/๒๐๘/๑๖๑.

นะติยา อะสะติ อาคะติคะติ นะ โหติ

เมื่อความน้อมไป ไม่มี การมาและการไป ย่อมไม่มี

อาคะติคะติยา อะสะติ จุตูปะปาโต นะ โหติ

เมื่อการมาและการไป ไม่มี
การเคลื่อนและการเกิดขึ้น ย่อมไม่มี

จุตูปะปาเต อะสะติ เนวิธะ นะ หุรัง นะ อุภะยะมันตะเร

เมื่อการเคลื่อนและการเกิดขึ้น ไม่มี
อะไร ๆ ก็ไม่มีในโลกนี้ ไม่มีในโลกอื่น
ไม่มีในระหว่างแห่งโลกทั้งสอง

เอเสวันโต ทุกขัสสะ

นั่นแหละ คือที่สุดแห่งทุกข์ละ.

ความรู้สึกภายในใจ เมื่อละตัณหา (ความอยาก) ได้ ๑๒๐

-บาลี ธ. ขุ. ๒๕/๓๕/๒๑.

เราเมื่อยังค้นไม่พบแสงสว่าง มัวเสาะหานายช่างปลูกเรือน (คือตัณหา ผู้ก่อสร้างเรือนคืออัตตภาพ) อยู่ ได้ท่องเที่ยวไปในสังสารวัฏ กล่าวคือ ความเกิดแล้ว เกิดอีกเป็นอเนกชาติ ความเกิดเป็นทุกข์ร่ำไปทุกชาติ.

แน่ะ นายช่างผู้ปลูกสร้างเรือน !

เรารู้จักเจ้าเสียแล้ว เจ้าจักสร้างเรือนให้เราต่อไปอีกไม่ได้

โครงเรือน (คือกิเลสที่เหลือเป็นเชื้อเกิดใหม่) ของเจ้า
เราหักเสียยับเยินหมดแล้ว
ยอดเรือน (คืออวิชชา) เราขยี้เสียแล้ว
จิตของเรา ถึงความเป็นธรรมชาติ
ที่อารมณ์จะยุแหย่ ยั่วเย้าไม่ได้เสียแล้ว
มันได้ลุถึงความหมดอยากทุกอย่าง.

ลักษณะภิกษุผู้มีศีล

ผู้ชี้ชวนวิงวอน ๑๒๑

–บาลี สฬา. สํ. ๑๘/๔๔๑/๖๗๔.

ยํ ภิกฺขเว สตฺถารา กรณียํ สาวกานํ

หิเตสินา อนุกมฺปเกน อนุกมฺปํ อุปาทาย

กตํ โว ตํ มยา

ภิกษุทั้งหลาย ! **กิจอันใด ที่ศาสดาผู้เอ็นดูแสวงหาประโยชน์ เกื้อกูล อาศัยความเอ็นดูแล้ว จะพึงทำแก่สาวกทั้งหลาย กิจอันนั้น เราได้ทำแล้วแก่พวกเธอทั้งหลาย.**

เอตานิ ภิกฺขเว รุกฺขมูลานิ

เอตานิ สุญฺญาคารานิ

ภิกษุทั้งหลาย ! **นั่น โคนไม้ทั้งหลาย นั่น เรือนว่างทั้งหลาย.**

ฌายถ ภิกฺขเว มา ปมาทตฺถ

ภิกษุทั้งหลาย ! **พวกเธอทั้งหลายจงเพียรเผากิเลส อย่าได้ประมาท.**

มา ปจฺฉา วิปฺปฏิสาริโน อหุวตฺถ

พวกเธอทั้งหลาย อย่าได้เป็นผู้ที่ต้องร้อนใจ ในภายหลังเลย.

อยํ โว อมฺหากํ อนุสาสนี

นี่แล เป็นวาจาเครื่องพร่ำสอนพวกเธอทั้งหลายของเรา.

ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล (นัยที่ ๑) ๑๒๒

-บาลี สี. ที. ๙/๘๓/๑๐๓.

มหาราชะ !

ภิกษุเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์แล้ว เป็นอย่างไรเล่า ?

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้ **ละปาณาติบาต** เว้นขาดจากปาณาติบาต วางท่อนไม้และศัสตราเสียแล้ว มีความละอาย ถึงความเอ็นดูกรุณาหวังประโยชน์เกื้อกูลในบรรดาสัตว์ทั้งหลายอยู่ แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

เป็นผู้**ละอทินนาทาน เว้นขาดจากอทินนาทาน** ถือเอาแต่ของที่เขาให้แล้ว หวังอยู่แต่ของที่เขาให้ เป็นคนสะอาด ไม่เป็นขโมยอยู่ แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

เป็นผู้**ละกรรมอันมิใช่พรหมจรรย์ ประพฤติพรหมจรรย์โดยปกติ** ประพฤติห่างไกล เว้นขาดจากการเสพเมถุน อันเป็นของชาวบ้าน แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

เป็นผู้ละมุสาวาท เว้นขาดจากมุสาวาท พูดแต่ความจริง รักษาความสัตย์ มั่นคงในคำพูด ควรเชื่อถือได้ ไม่แกล้งกล่าวให้ผิดต่อโลก แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

เป็นผู้ละคำส่อเสียด เว้นขาดจากคำส่อเสียด ได้ฟังจากฝ่ายนี้แล้ว ไม่เก็บไปบอกฝ่ายโน้น เพื่อให้ฝ่ายนี้แตกร้าวกัน หรือได้ฟังจากฝ่ายโน้นแล้ว ไม่นำมาบอกแก่ฝ่ายนี้ เพื่อให้ฝ่ายโน้นแตกร้าวกัน แต่จะสมานคนที่แตกกันแล้วให้กลับพร้อมเพรียงกัน อุดหนุนคนที่พร้อมเพรียงกันอยู่ให้พร้อมเพรียงกันยิ่งขึ้น เป็นคนชอบในการพร้อมเพรียง เป็นคนยินดีในการพร้อมเพรียง เป็นคนพอใจในการพร้อมเพรียง กล่าวแต่วาจาที่ทำให้พร้อมเพรียงกัน แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

เป็นผู้ละการกล่าวคำหยาบเสีย เว้นขาดจากการกล่าวคำหยาบ กล่าวแต่วาจาที่ไม่มีโทษ เสนาะโสต ให้เกิดความรัก เป็นคำฟูใจ เป็นคำสุภาพที่ชาวเมืองเขาพูดกัน เป็นที่ใคร่ที่พอใจของมหาชน แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

เป็นผู้ละ**คำพูดที่โปรยประโยชน์ทิ้งเสีย เว้นขาดจากการพูดเพ้อเจ้อ** กล่าวแต่ในเวลาอันสมควร กล่าวแต่คำจริงเป็นประโยชน์ เป็นธรรม เป็นวินัย กล่าวแต่วาจามีที่ตั้ง มีหลักฐานที่อ้างอิง มีเวลาจบ ประกอบด้วยประโยชน์สมควรแก่เวลา แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล (นัยที่ ๒)

๑๒๓

-บาลี สี. ที. ๙/๘๔/๑๐๓.

มหาราชะ ! ภิกษุในธรรมวินัยนี้

เป็นผู้ฉันอาหารวันหนึ่งเพียงหนเดียว เว้นจากการฉันในราตรีและวิกาล

เป็นผู้เว้นขาดจากการฟ้อนรำ การขับร้อง การประโคมและการดูการเล่นชนิดเป็นข้าศึกแก่กุศล

เป็นผู้เว้นขาดจากการประดับประดา คือทัดทรงตกแต่งด้วยมาลาและของหอมและเครื่องลูบทา

เป็นผู้เว้นขาดจากการนอนบนที่นอนสูงใหญ่

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเงินและทอง

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับข้าวเปลือก

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับเนื้อดิบ

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับหญิงและเด็กหญิง

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับทาสหญิงและทาสชาย

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับแพะ แกะ ไก่ สุกร ช้าง โค ม้า ทั้งผู้และเมีย

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับที่นาและที่สวน

เป็นผู้เว้นขาดจากการรับใช้เป็นทูตไปในที่ต่าง ๆ

เป็นผู้เว้นขาดจากการซื้อและการขาย

เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยตาชั่ง การลวงด้วยของปลอมและการฉ้อด้วยเครื่องนับ

เป็นผู้เว้นขาดจากการโกงด้วยการนับสินบนและล่อลวง

เป็นผู้เว้นขาดจากการตัด การฆ่า การจำจอง การซุ่มทำร้าย การปล้นและการกรรโชก

แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

ลักษณะของภิกษุผู้มีศีล (นัยที่ ๓)

๑๒๔

-บาลี สี. ที. ๙/๘๕/๑๐๔.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังทำพืชคามและภูตคามให้กำเริบ คืออะไรบ้าง ? คือพืชที่เกิดแต่ราก พืชที่เกิดแต่ต้น พืชที่เกิดแต่ผล พืชที่เกิดแต่ยอด และพืชที่เกิดแต่เมล็ดเป็นที่ห้า. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ**เว้นขาดจากการทำพืชคามและภูตคาม** เห็นปานนั้นให้กำเริบแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ทำการบริโภคสะสมอยู่เนือง ๆ คืออะไรบ้าง ? คือสะสมข้าวบ้าง สะสมน้ำดื่มบ้าง สะสมผ้าบ้าง สะสมยานพาหนะบ้าง สะสมเครื่องนอนบ้าง สะสมของหอมบ้าง สะสมอามิสบ้าง. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ**เว้นขาดจากการบริโภคสะสม** เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังเป็นผู้ดูการละเล่นกันอยู่เนือง ๆ คืออะไรบ้าง ? คือดูฟ้อนฟังขับ ฟังประโคม ดูไม้ลอย ฟังนิยาย ฟังเพลงปรบมือ ฟังตีฆ้อง ฟังตีระนาด ดูหุ่นยนต์ ฟังเพลงขอทาน ฟังแคน ดูเล่นหน้าศพ ดูชนช้าง แข่งม้า ชนกระบือ ชนโค ชนแพะ ชนแกะ ชนไก่ ชนนกกระทา ดูรำไม้ รำมือ ชกมวย ดูเขารบกัน ดูเขาตรวจพล ดูเขาตั้งกระบวนทัพ ดูกองทัพที่จัดไว้. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ**เว้นขาดจากการดูการเล่น**เห็นปานนั้นเสียแล้ว แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่ คืออะไรบ้าง ? คือทายลักษณะในร่างกายบ้าง ทายนิมิตลางดีลางร้ายบ้าง ทายอุปปาตะ คือของตกบ้าง ทำนายฝัน ทายชะตา ทายผ้าหนูกัด ทำพิธีโหมเพลิง ทำพิธีเบิกแว่นเวียนเทียน ทำพิธีซัดโปรยแกลบ ทำพิธีซัดโปรยรำ

ทำพิธีซัดโปรยข้าวสาร ทำพิธีจองเปรียง ทำพิธีจุดไฟบูชา ทำพิธีเสกเป่า ทำพิธีพลีด้วยโลหิตบ้าง เป็นหมอดูอวัยวะร่างกาย หมอดูภูมิที่ตั้งบ้านเรือน ดูลักษณะไร่นา เป็นหมอปลุกเสก เป็นหมอผี เป็นหมอทำยันต์กันบ้านเรือน หมองู หมอดับพิษ หมอแมลงป่อง หมอหนูกัด หมอทายเสียงนก เสียงกา หมอทายอายุ หมอกันลูกศร หมอดูรอยสัตว์. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ**เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด** เพราะทำเดรัจฉานวิชา เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่ คืออะไรบ้าง ? คือทำนายจันทรคราส สุริยคราส นักษัตรคราส ทำนายดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์ ดาวพระเคราะห์ว่าจักเดินในทางบ้าง นอกทางบ้าง ทำนายว่า จักมีอุกกาบาต ฮูมเพลิง แผ่นดินไหว ฟ้าร้องบ้าง ทำนายการขึ้น การตก การหมอง การแผ้วของดวงจันทร์ ดวงอาทิตย์และดาว จะมีผลเป็นอย่างนั้น ๆ ดังนี้บ้าง. ส่วนภิกษุในศาสนานี้

เธอ**เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด** เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่ คืออะไรบ้าง ? คือ ทำนายว่าจักมีฝนดีบ้าง จักมีฝนแล้งบ้าง อาหารหาง่าย อาหารหายาก จักมีความสบาย จักมีความทุกข์ จักมีโรค จักไม่มีโรคบ้าง ทำนายการนับคะแนน คิดเลข ประมวล แต่งกาพย์กลอน สอนตำราว่าด้วยทางโลก ดังนี้บ้าง. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ**เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด** เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่ คืออะไรบ้าง ? คือ ดูฤกษ์อาวาหะ ดูฤกษ์วิวาหะ ดูฤกษ์ทำการผูกมิตร ดูฤกษ์ทำการแตกร้าว

ดูฤกษ์ทำการเก็บทรัพย์ ดูฤกษ์ทำการจ่ายทรัพย์ ดูโชคดีโชคร้ายบ้าง ให้ยาบำรุงครรภ์บ้าง ร่ายมนต์ผูกยึด ปิดอุดบ้าง ร่ายมนต์สลัด ร่ายมนต์กั้นเสียง เป็นหมอเชิญผีถามบ้าง เชิญเจ้าเข้าหญิงถามบ้าง ถามเทวดาบ้าง ทำพิธีบวงสรวงพระอาทิตย์ บวงสรวงมหาพรหม ร่ายมนต์พ่นไฟ ร่ายมนต์เรียกขวัญให้บ้าง. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ**เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด** เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง เมื่อสมณะหรือพราหมณ์บางพวกฉันโภชนะที่ทายกถวายด้วยศรัทธาแล้ว ท่านเหล่านั้นยังสำเร็จการเป็นอยู่ด้วยการเลี้ยงชีวิตผิด เพราะทำเดรัจฉานวิชาเห็นปานนี้อยู่ คืออะไรบ้าง ? คือ บนขอลาภผลต่อเทวดา ทำการบวงสรวงแก้บน สอนมนต์กันผีกันบ้านเรือน ทำกะเทยให้เป็นชาย ทำชายให้เป็นกะเทย ทำพิธีปลูกเรือน ทำการบวงสรวงในที่ปลูกเรือน พ่นน้ำมนต์ บูชาเพลิงให้บ้าง ประกอบยาสำรอกให้บ้าง ประกอบยาประจุ ประกอบยาถ่ายโทษข้างบน ประกอบยาแก้ปวดศีรษะ หุงน้ำมัน

หยอดหู ทำยาหยอดตา ประกอบยานัตถุ์ ประกอบยาทำให้กัด ประกอบยาทำให้สมาน เป็นหมอป้ายยาตา เป็นหมอผ่าบาดแผล เป็นหมอกุมาร หมอพอกยาแก้ยาให้บ้าง. ส่วนภิกษุในธรรมวินัยนี้ เธอ**เว้นขาดจากการเลี้ยงชีวิตผิด** เพราะทำเดรัจฉานวิชา เห็นปานนั้นเสียแล้ว. แม้นี้ ก็เป็นศีลของเธอประการหนึ่ง.

ขอนอบน้อมแด่

ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธะ

พระองค์นั้นด้วยเศียรเกล้า

ตถาคตสาวก

(สาวกตถาคต)

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง

(กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม)

มูลนิธิพุทธโฆษณ์

มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ผู้ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน

เริ่มจากชาวพุทธกลุ่มเล็ก ๆ กลุ่มหนึ่ง ได้มีโอกาสมาฟังธรรมบรรยายจากท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ที่เน้นการนำพุทธวจน (ธรรมวินัยจากพุทธโอษฐ์ที่พระพุทธองค์ทรงยืนยันว่าทรงตรัสไว้ดีแล้ว บริสุทธิ์บริบูรณ์สิ้นเชิง ทั้งเนื้อ ความและพยัญชนะ) มาใช้ในการถ่ายทอดบอกสอน ซึ่งเป็นรูปแบบการแสดงธรรมที่ตรงตามพุทธบัญญัติตามที่ ทรงรับสั่งแก่พระอรหันต์ ๖๐ รูปแรกที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวันในการประกาศพระสัทธรรม และ**เป็นลักษณะเฉพาะที่ภิกษุในครั้งพุทธกาลใช้เป็นมาตรฐานเดียว**

หลักพุทธวจนนี้ ได้เข้ามาตอบคำถาม ต่อความลังเลสงสัย ได้เข้ามาสร้างความชัดเจน ต่อความพร่าเลือนสับสน ในข้อธรรมต่าง ๆ ที่มีอยู่ในสังคมชาวพุทธ ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นผลจากสาเหตุเดียวคือ การไม่ใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นในการศึกษาเล่าเรียน

ด้วยศรัทธาอย่างไม่หวั่นไหวต่อองค์สัมมาสัมพุทธะ ในฐานะพระศาสดา ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ ได้ประกาศอย่างเป็นทางการว่า “อาตมาไม่มีคำสอนของตัวเอง” และใช้เวลาที่มีอยู่ ไปกับการรับสนองพุทธประสงค์ ด้วยการโฆษณาพุทธวจน เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม และความประสานเป็นหนึ่งเดียวของชาวพุทธ

เมื่อกลับมาใช้หลักพุทธวจน เหมือนที่เคยเป็นในครั้งพุทธกาล สิ่งที่เกิดขึ้น คือ ความชัดเจนสอดคล้องลงตัว ในความรู้ความเข้าใจ ไม่ว่าในแง่ของหลักธรรม ตลอดจนมรรควิธีที่ตรง และสามารถนำไปใช้ปฏิบัติให้เกิดผล รู้เห็นประจักษ์ได้จริงด้วยตนเองทันที ด้วยเหตุนี้ **ชาวพุทธที่เห็นคุณค่าในคำของพระพุทธเจ้าจึงขยายตัวมากขึ้นเรื่อย ๆ เกิดเป็น “กระแสพุทธวจน”** ซึ่งเป็นพลังเงียบที่กำลังจะกลายเป็นคลื่นลูกใหม่ ในการกลับไปใช้ระบบการเรียนรู้พระสัทธรรม เหมือนดังครั้งพุทธกาล

ด้วยการขยายตัวของกระแสพุทธวจนนี้ สื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน ไม่ว่าจะเป็นหนังสือ หรือซีดี ซึ่งแจกฟรีแก่ญาติโยมเริ่มมีไม่พอเพียงในการแจก ทั้งนี้เพราะจำนวนของผู้ที่สนใจเห็นความสำคัญของพุทธวจน ได้ขยายตัวมากขึ้นอย่างรวดเร็ว ประกอบกับว่าท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล เคร่งครัดในข้อวัตรปฏิบัติที่พระศาสดาบัญญัติไว้ อันเป็นธรรมวินัยที่ออกจากพระโอษฐ์ของตถาคตโดยตรง การเผยแผ่พุทธวจนที่ผ่านมา จึงเป็นไปในลักษณะสันโดษตามมีตามได้ เมื่อมีโยมมาปวารณาเป็นเจ้าภาพในการจัดพิมพ์ ได้มาจำนวนเท่าไหร่ ก็ทยอยแจกไปตามที่มีเท่านั้น เมื่อมีมา ก็แจกไป เมื่อหมด ก็คือหมด

เนื่องจากว่า หน้าที่ในการดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่นสืบไป ไม่ได้ผูกจำกัดอยู่แต่เพียงพุทธสาวกในฐานะของสงฆ์เท่านั้น ฆราวาสกลุ่มหนึ่งซึ่งเห็นความสำคัญของพุทธวจน จึงรวมตัวกันเข้ามาช่วยขยายผลในสิ่งที่ท่านพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโลทำอยู่แล้ว นั่นคือ การนำพุทธวจนมาเผยแพร่โฆษณา โดยพิจารณาตัดสินใจจดทะเบียนจัดตั้งเป็นมูลนิธิอย่างถูกต้องตามกฎหมาย เพื่อให้การดำเนินการต่าง ๆ ทั้งหมดอยู่ในรูปแบบที่โปร่งใส เปิดเผย และเปิดกว้างต่อสาธารณชนชาวพุทธทั่วไป

สำหรับผู้ที่เห็นความสำคัญของพุทธวจน และมีความประสงค์ที่จะดำรงพระสัทธรรมให้ตั้งมั่น ด้วยวิธีของพระพุทธเจ้า สามารถสนับสนุนการดำเนินการตรงนี้ได้ด้วยวิธีง่าย ๆ นั่นคือ **เข้ามาใส่ใจศึกษาพุทธวจน และนำไปใช้ปฏิบัติด้วยตนเอง** เมื่อรู้ประจักษ์ เห็นได้ด้วยตนแล้ว ว่ามรรควิธีที่ได้จากการทำความเข้าใจ โดยใช้คำของพระพุทธเจ้าเป็นตัวตั้งต้นนั้น นำไปสู่ความเห็นที่ถูกต้อง ในหลักธรรมอันสอดคล้องเป็นเหตุเป็นผล และเชื่อมโยงเป็นหนึ่งเดียว กระทั่งได้ผลตามจริง ทำให้เกิดมีจิตศรัทธา ในการช่วยเผยแพร่ขยายสื่อพุทธวจน เพียงเท่านี้ คุณก็คือหนึ่งหน่วยในขบวน “พุทธโฆษณ์” แล้ว

นี่คือเจตนารมณ์ของมูลนิธิพุทธโฆษณ์ นั่นคือเป็น**มูลนิธิแห่งมหาชนชาวพุทธ ซึ่งชัดเจน และมั่นคงในพุทธวจน**

ผู้ที่สนใจรับสื่อธรรมที่เป็นพุทธวจน เพื่อไปใช้ศึกษาส่วนตัว
หรือนำไปแจกเป็นธรรมทาน แก่พ่อแม่พี่น้อง ญาติ หรือเพื่อน
สามารถมารับได้ฟรี ที่วัดนาป่าพง
หรือตามที่พระอาจารย์คึกฤทธิ์ได้รับนิมนต์ไปแสดงธรรมนอกสถานที่

สำหรับรายละเอียดกิจธรรมต่าง ๆ ภายใต้เครือข่ายพุทธวจนโดยวัดนาป่าพง ค้นหา
ข้อมูลได้จาก
www.buddhakos.org หรือ **www.watnapp.com**

หากมีความจำนงที่จะรับไปแจกเป็นธรรมทานในจำนวนหลายสิบชุด
ขอความกรุณาแจ้งความจำนงได้ที่

มูลนิธิพุทธโฆษณ์
ประสานงานและเผยแผ่ : เลขที่ ๒๙/๓ หมู่ที่ ๗
ถนนเลียบคลอง ๑๐ ฝั่งตะวันออก
ตำบลบึงทองหลาง อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ๑๒๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐-๙๔, ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘, ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑
โทรสาร ๐ ๒๑๕๙ ๐๕๒๖
เว็บไซต์ : www.buddhakos.org อีเมล์ : buddhakos@hotmail.com

สนับสนุนการเผยแผ่พุทธวจนได้ที่
ชื่อบัญชี "มูลนิธิพุทธโฆษณ์" ธนาคารไทยพาณิชย์ สาขา คลอง ๑๐ (ธัญบุรี)
ประเภท บัญชีออมทรัพย์ เลขที่บัญชี ๓๑๘-๒-๔๗๔๖๑-๐

วิธีการโอนเงินจากต่างประเทศ
ยื่นแบบฟอร์ม คำขอโอนได้ที่ **ธนาคารไทยพาณิชย์**
Account name: "Buddhakos Foundation"
SWIFT CODE : SICOTHBK
Branch Number : 318
Siam Commercial Bank PCL, Khlong 10(Thanyaburi) Branch,
33/14 Mu 4 Chuchat Road, Bung Sanun Sub District,
Thanyaburi District, Pathum Thani 12110, Thailand
Saving Account Number : 318-2-47461-0

ขอกราบขอบพระคุณแด่

พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล และคณะสงฆ์วัดนาป่าพง

ที่กรุณาให้คำปรึกษาในการจัดทำหนังสือเล่มนี้

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน

โดย พระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

เว็บไซต์

- http://www.watnapp.com : หนังสือ และสื่อธรรมะ บนอินเทอร์เน็ต
- http://media.watnapahpong.org : ศูนย์บริการมัลติมีเดียวัดนาป่าพง
- http://www.buddha-net.com : เครือข่ายพุทธวจน
- http://etipitaka.com : โปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน
- http://www.watnapahpong.com : เว็บไซต์วัดนาป่าพง
- http://www.buddhakos.org : มูลนิธิพุทธโฆษณ์
- http://www.buddhawajanafund.org : มูลนิธิพุทธวจน

ดาวน์โหลดโปรแกรมตรวจหาและเทียบเคียงพุทธวจน (E-Tipitaka)

สำหรับคอมพิวเตอร์

- ระบบปฏิบัติการ Windows, Macintosh, Linux
  http://etipitaka.com/download หรือ รับแผ่นโปรแกรมได้ที่วัดนาป่าพง

สำหรับโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ e-tipitaka

ดาวน์โหลดโปรแกรมพุทธวจน (Buddhawajana)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ buddhawajana

ดาวน์โหลดโปรแกรมวิทยุวัดนาป่าพง (Watnapahpong Radio)

เฉพาะโทรศัพท์เคลื่อนที่และแท็บเล็ต

- ระบบปฏิบัติการ Android
  ดาวน์โหลดได้ที่ Google Play Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง
- ระบบปฏิบัติการ iOS (สำหรับ iPad, iPhone, iPod)
  ดาวน์โหลดได้ที่ App Store โดยพิมพ์คำว่า พุทธวจน หรือ วิทยุวัดนาป่าพง

วิทยุ

- คลื่น ส.ว.พ. FM ๙๑.๐ MHz ทุกวันพระ เวลา ๑๗.๔๐ น.

บรรณานุกรม

พระไตรปิฎกฉบับสยามรัฐ

พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับหลวง

หนังสือธรรมโฆษณ์ ชุดจากพระโอษฐ์

(ผลงานแปลพุทธวจน โดยท่านพุทธทาสภิกขุในนามกองตำราคณะธรรมทาน)

ร่วมสนับสนุนการจัดทำโดย

คณะงานธัมมะ วัดนาป่าพง (กลุ่มอาสาสมัครพุทธวจน-หมวดธรรม),
คณะศิษย์วัดนาป่าพง, มูลนิธิพุทธวจน,
พุทธวจนสถาบันภาคกลาง, พุทธวจนสถาบันภาคเหนือ,
พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันออก,
พุทธวจนสถาบันภาคใต้, พุทธวจนสถาบันภาคตะวันตก,
กลุ่มศิษย์ตถาคต, กลุ่มสมณะศากยะปุตติยะ,
กลุ่มชวนม่วนธรรม, กลุ่มละนันทิ,
กลุ่มพนักงานต้อนรับบนเครื่องบินบริษัทการบินไทย,
กลุ่มมหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่,
ชมรมพุทธวจนอุดรธานี,
บจก. สยามคูโบต้า คอร์ปอเรชั่น, บจก. สยามรักษ์,
บจก. เซเว่นสเต็ปส์, บจก. ห้างพระจันทร์โอสถ,
สถานกายภาพบำบัด คิดดีคลินิค,
บจก. ดีเทลส์ โปรดักส์

แผนที่วัดนาป่าพง

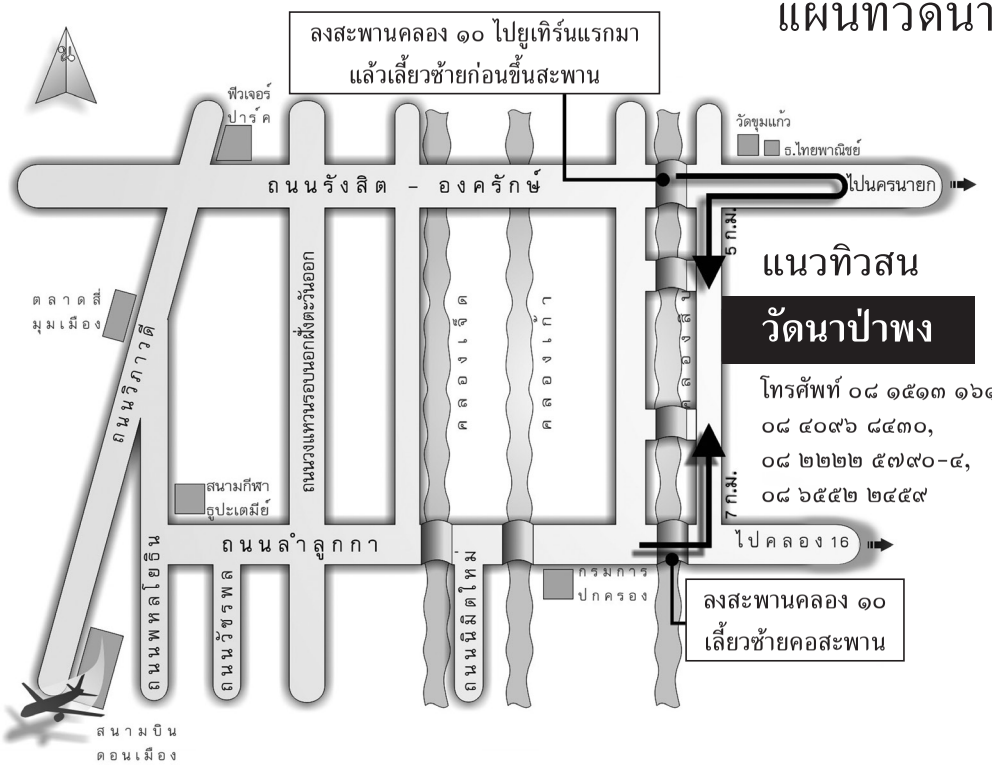

๑๐ พระสูตรของความสำคัญที่ชาวพุทธต้องศึกษา แต่คำสอนจากพระพุทธเจ้าเท่านั้น

ผ่านมา ๒,๕๐๐ กว่าปี
คำสอนทางพระพุทธศาสนาเกิดความหลากหลายมากขึ้น
มีสำนักต่างๆ มากมาย ซึ่งแต่ละหมู่คณะก็มีความเห็นของตน
หามาตรฐานไม่ได้ แม้จะกล่าวในเรื่องเดียวกัน
ทั้งนี้ไม่ใช่เพราะคำสอนของพระพุทธเจ้าไม่สมบูรณ์
แล้วเราควรเชื่อและปฏิบัติตามใคร?
ลองพิจารณาหาคำตอบง่ายๆ ได้จาก ๑๐ พระสูตร
ซึ่งพระตถาคตทรงเตือนเอาไว้
แล้วตรัสบอกวิธีป้องกันและแก้ไขเหตุเสื่อมแห่งธรรมเหล่านี้.
ขอเชิญมาตอบตัวเองกันเถอะว่า ถึงเวลาแล้วหรือยัง?
ที่พุทธบริษัทจะมีมาตรฐานเพียงหนึ่งเดียว คือ "พุทธวจน" ธรรมวินัย
จากองค์พระสังฆบิดาอันวิญญูชนพึงปฏิบัติและรู้ตามได้เฉพาะตน ดังนี้.

๑.พระองค์ทรงสามารถกำหนดสมาธิ เมื่อจะพูด ทุกถ้อยคำจึงไม่ผิดพลาด

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๕๔/๔๓๐.

อัคคิเวสนะ! เรานั้นหรือ จำเดิมแต่เริ่มแสดง กระทั่งคำสุดท้ายแห่งการกล่าวเรื่องนั้นๆ ย่อม**ตั้งไว้ซึ่งจิตในสมาธินิมิตอันเป็นภายในโดยแท้ ให้จิตดำรงอยู่ ให้จิตตั้งมั่นอยู่ กระทำให้มีจิตเป็นเอก** ดังเช่นที่คนทั้งหลายเคยได้ยินว่าเรากระทำอยู่เป็นประจำ ดังนี้.

๒.แต่ละคำพูดเป็นอกาลิโก คือ ถูกต้องตรงจริงไม่จำกัดกาลเวลา

-บาลี มู. ม. ๑๒/๔๘๕/๔๕๑.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกเธอทั้งหลายเป็นผู้ที่เรานำไปแล้วด้วยธรรมนี้ อันเป็น**ธรรมที่บุคคลจะพึงเห็นได้ด้วยตนเอง** (สนฺทิฏฺฐิโก) **เป็นธรรมให้ผลไม่จำกัดกาล** (อกาลิโก) **เป็นธรรมที่ควรเรียกกันมาดู** (เอหิปสฺสิโก) **ควรน้อมเข้ามาใส่ตัว** (โอปนยิโก) **อันวิญญูชนจะพึงรู้ได้เฉพาะตน** (ปจฺจตฺตํ เวทิตพฺโพ วิญฺญูหิ).

๓.คำพูดที่พูดมาทั้งหมดนับแต่วันตรัสรู้นั้น สอดรับไม่ขัดแย้งกัน

-บาลี อิติวุ. ขุ. ๒๕/๓๒๑/๒๙๓.

ภิกษุทั้งหลาย! นับตั้งแต่ราตรี ที่ตถาคตได้ตรัสรู้อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ จนกระทั่งถึงราตรีที่ตถาคตปรินิพพานด้วยอนุปาทิเสสนิพพานธาตุ ตลอดเวลาระหว่างนั้น ตถาคตได้กล่าวสอน พร่ำสอน แสดงออก ซึ่งถ้อยคำใด **ถ้อยคำเหล่านั้นทั้งหมด ย่อมเข้ากันได้โดยประการเดียวทั้งสิ้น** ไม่แย้งกันเป็นประการอื่นเลย.

๔.ทรงบอกเหตุแห่งความอันตรธานของคำสอนเปรียบด้วยกลองศึก

-บาลี นิทาน. สํ. ๑๖/๓๐๑/๖๗๒-๓.

ภิกษุทั้งหลาย! เรื่องนี้เคยมีมาแล้ว กลองศึกของกษัตริย์พวกทสารหะ เรียกว่า อานกะ มีอยู่ เมื่อกลองอานกะนี้ มีแผลแตกหรือลิ พวกกษัตริย์ทสารหะได้หาเนื้อไม้อื่นทำเป็นลิ่ม เสริมลงในรอยแตกของกลองนั้น (ทุกคราวไป). ภิกษุทั้งหลาย! เมื่อเชื่อมปะเข้าหลายครั้งหลายคราวเช่นนั้น นานเข้าก็ถึงสมัยหนึ่ง ซึ่งเนื้อไม้เดิมของตัวกลองหมดสิ้นไป เหลืออยู่แต่เนื้อไม้ที่ทำเสริมเข้าใหม่เท่านั้น.

ภิกษุทั้งหลาย! ฉันใดก็ฉันนั้น ในกาลยืดยาวฝ่ายอนาคต จักมีภิกษุทั้งหลาย สุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้น

มากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี จักไม่เงี่ยหูฟัง จักไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วนสุตตันตะเหล่าใดที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะที่นักกวีแต่งขึ้นใหม่เหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักฟังด้วยดี จักเงี่ยหูฟัง จักตั้งจิต เพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียนไป.

ภิกษุทั้งหลาย! ความอันตรธานของสุตตันตะเหล่านั้น ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา จักมีได้ด้วยอาการอย่างนี้ แล.

๕.ทรงกำชับให้ศึกษาปฏิบัติเฉพาะจากคำของพระองค์เท่านั้น อย่าฟังคนอื่น

-บาลี ทุก. อํ. ๒๐/๙๑-๙๒/๒๙๒.

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุบริษัทในกรณีนี้ สุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอจักไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และจักไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ภิกษุทั้งหลาย! ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่เป็นคำของตถาคต เป็นข้อความลึก มีความหมายซึ้ง เป็นชั้นโลกุตตระ **ว่าเฉพาะด้วยเรื่องสุญญตา** เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านั้นมากล่าวอยู่ เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน จึงพากันเล่าเรียน ไต่ถาม ทวนถามแก่กันและกันอยู่ว่า “ข้อนี้เป็นอย่างไร มีความหมายกี่นัย” ดังนี้ ด้วยการทำดังนี้ เธอย่อมเปิดธรรมที่ถูกปิดไว้ได้ ธรรมที่ยังไม่ปรากฏ เธอก็ทำให้ปรากฏได้ ความสงสัยในธรรมหลายประการที่น่าสงสัย เธอก็บรรเทาลงได้.

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย อันเป็นตถาคตภาษิต (ตถาคตภาสิตา) อันลึกซึ้ง (คมฺภีรา) มีอรรถอันลึกซึ้ง (คมฺภีรตฺถา) เป็นโลกุตตระ (โลกุตฺตรา) ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา (สุญฺญตปฏิสํยุตฺตา) อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน.

ส่วนสุตตันตะเหล่าใด ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้มากล่าวอยู่

พวกเธอย่อมฟังด้วยดี เงี่ยหูฟัง ตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และสำคัญไปว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมอันกวีแต่งใหม่นั้นแล้ว ก็ไม่สอบถามซึ่งกันและกัน ไม่ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่าข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้น เปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยไม่ได้ ไม่หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ ไม่บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **อุกกาจิตวินีตา ปริสา โน ปฏิปุจฉาวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทชื่อ ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** เป็นอย่างไรเล่า?

ภิกษุทั้งหลาย! ในกรณีนี้คือ ภิกษุทั้งหลายในบริษัทใด เมื่อสุตตันตะทั้งหลาย ที่กวีแต่งขึ้นใหม่ เป็นคำร้อยกรองประเภทกาพย์กลอน มีอักษรสละสลวย มีพยัญชนะอันวิจิตร เป็นเรื่องนอกแนว เป็นคำกล่าวของสาวก อันบุคคลนำมากล่าวอยู่ ก็ไม่ฟังด้วยดี ไม่เงี่ยหูฟัง ไม่เข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และไม่สำคัญว่าเป็นสิ่งที่ตนควรศึกษาเล่าเรียน ส่วน **สุตตันตะเหล่าใด อันเป็นตถาคตภาษิต อันลึกซึ้ง มีอรรถอันลึกซึ้ง เป็นโลกุตตระ ประกอบด้วยเรื่องสุญญตา เมื่อมีผู้นำสุตตันตะเหล่านี้ มากล่าวอยู่ พวก**

เธอย่อมฟังด้วยดี ย่อมเงี่ยหูฟัง ย่อมเข้าไปตั้งจิตเพื่อจะรู้ทั่วถึง และย่อมสำคัญว่าเป็นสิ่งที่ควรศึกษาเล่าเรียน พวกเธอเล่าเรียนธรรมที่เป็นตถาคตภาษิตนั้นแล้ว ก็สอบถามซึ่งกันและกัน ทำให้เปิดเผยแจ่มแจ้งออกมาว่า ข้อนี้พยัญชนะเป็นอย่างไร อรรถะเป็นอย่างไร ดังนี้ เธอเหล่านั้นเปิดเผยสิ่งที่ยังไม่เปิดเผยได้ หงายของที่คว่ำอยู่ให้หงายขึ้นได้ บรรเทาความสงสัยในธรรมทั้งหลายอันเป็นที่ตั้งแห่งความสงสัยมีอย่างต่างๆ ได้. ภิกษุทั้งหลาย! นี้เราเรียกว่า **ปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา.**

ภิกษุทั้งหลาย! เหล่านี้แลบริษัท ๒ จำพวกนั้น. ภิกษุทั้งหลาย! **บริษัทที่เลิศในบรรดาบริษัททั้งสองพวกนั้น คือ บริษัทปฏิปุจฉาวินีตา ปริสา โน อุกกาจิตวินีตา** (บริษัทที่อาศัยการสอบสวนทบทวนกันเอาเองเป็นเครื่องนำไป ไม่อาศัยความเชื่อจากบุคคลภายนอกเป็นเครื่องนำไป) แล.

๖.ทรงห้ามบัญญัติเพิ่มหรือตัดทอนสิ่งที่บัญญัติไว้

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๔๐/๗๐.

ภิกษุทั้งหลาย! ภิกษุทั้งหลาย **จักไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่เคยบัญญัติ จักไม่เพิกถอนสิ่งที่บัญญัติไว้แล้ว จักสมาทานศึกษาในสิกขาบทที่บัญญัติไว้แล้วอย่างเคร่งครัด** อยู่เพียงใด ความเจริญก็เป็นสิ่งที่ภิกษุทั้งหลายหวังได้ ไม่มีความเสื่อมเลย อยู่เพียงนั้น.

๗.สำนึกเสมอว่าตนเองเป็นเพียงผู้เดินตามพระองค์เท่านั้น ถึงแม้จะเป็นอรหันต์ผู้เลิศทางปัญญาก็ตาม

-บาลี ขนฺธ. สํ. ๑๗/๘๒/๑๒๖.

ภิกษุทั้งหลาย! **ตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ ได้ทำมรรคที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น** ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครรู้ให้มีคนรู้ ได้ทำมรรคที่ยังไม่มีใครกล่าวให้เป็นมรรคที่กล่าวกันแล้ว **ตถาคตเป็นผู้รู้มรรค** (มคฺคญฺญู) **เป็นผู้รู้แจ้งมรรค** (มคฺควิทู) **เป็นผู้ฉลาดในมรรค** (มคฺคโกวิโท). ภิกษุทั้งหลาย! **ส่วนสาวกทั้งหลายในกาลนี้ เป็นผู้เดินตามมรรค** (มคฺคานุคา) **เป็นผู้ตามมาในภายหลัง.**

ภิกษุทั้งหลาย! นี้แล เป็นความผิดแผกแตกต่างกัน เป็นความมุ่งหมายที่แตกต่างกัน เป็นเครื่องกระทำให้แตกต่างกัน ระหว่างตถาคตผู้อรหันตสัมมาสัมพุทธะ กับภิกษุผู้ปัญญาวิมุตติ.

๘.ตรัสไว้ว่าให้ทรงจำบทพยัญชนะและคำอธิบายอย่างถูกต้อง พร้อมขยันถ่ายทอดบอกสอนกันต่อไป

-บาลี จตุกฺก. อํ. ๒๑/๑๙๗/๑๖๐.

ภิกษุทั้งหลาย! **พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เล่าเรียนสูตรอันถือกันมาถูก ด้วยบทพยัญชนะที่ใช้กันถูก ความหมายแห่งบทพยัญชนะที่ใช้กันก็ถูก ย่อมมีนัยอันถูกต้องเช่นนั้น.** ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น มูลกรณีที่หนึ่ง ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

ภิกษุทั้งหลาย! พวกภิกษุเหล่าใด เป็นพหุสูต คล่องแคล่ว ในหลักพระพุทธวจน ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา (แม่บท) **พวกภิกษุเหล่านั้นเอาใจใส่ บอกสอน เนื้อความแห่งสูตรทั้งหลายแก่คนอื่นๆ** เมื่อท่านเหล่านั้นล่วงลับไป สูตรทั้งหลาย ก็ไม่ขาดผู้เป็นมูลราก (อาจารย์) มีที่อาศัยสืบกันไป. ภิกษุทั้งหลาย! นี่เป็น **มูลกรณีที่สาม** ซึ่งทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป...

*** ในที่นี้ยกมา ๒ นัย จาก ๔ นัย ของมูลเหตุสี่ประการ ที่ทำให้พระสัทธรรมตั้งอยู่ได้ไม่เลอะเลือนจนเสื่อมสูญไป

๙. ทรงบอกวิธีแก้ไขความผิดเพี้ยนในคำสอน

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๔๔/๑๑๓-๖.

๑. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ผู้มีอายุ! ข้าพเจ้าได้สดับรับมาเฉพาะพระพักตร์พระผู้มีพระภาคว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๒. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีสงฆ์อยู่พร้อมด้วยพระเถระ พร้อมด้วยปาโมกข์ ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าสงฆ์นั้นว่า “นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา”...

๓. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่จำนวนมาก เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระเหล่านั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

๔. (หากมี) ภิกษุในธรรมวินัยนี้กล่าวอย่างนี้ว่า ในอาวาสชื่อโน้นมีภิกษุผู้เป็นเถระอยู่รูปหนึ่ง เป็นพหุสูต เรียนคัมภีร์ ทรงธรรม ทรงวินัย ทรงมาติกา ข้าพเจ้าได้สดับมาเฉพาะหน้าพระเถระรูปนั้นว่า "นี้เป็นธรรม นี้เป็นวินัย นี้เป็นคำสอนของพระศาสดา"...

เธอทั้งหลายยังไม่พึงชื่นชม ยังไม่พึงคัดค้านคำกล่าวของผู้นั้น พึงเรียนบทและพยัญชนะเหล่านั้นให้ดี แล้วพึงสอบสวนลงในพระสูตร เทียบเคียงดูในวินัย

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ไม่ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ไม่ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้มิใช่พระดำรัสของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนี้รับมาผิด" **เธอทั้งหลาย พึงทิ้งคำนั้นเสีย**

ถ้าบทและพยัญชนะเหล่านั้น สอบลงในสูตรก็ได้ เทียบเข้าในวินัยก็ได้ พึงลงสันนิษฐานว่า "นี้เป็นพระดำรัส ของพระผู้มีพระภาคพระองค์นั้นแน่นอน และภิกษุนั้นรับมาด้วยดี" เธอทั้งหลาย พึงจำมหาปเทส... นี้ไว้.

๑๐. ทรงตรัสแก่พระอานนท์ ให้ใช้ธรรมวินัยที่ตรัสไว้เป็นศาสดาแทนต่อไป

-บาลี มหา. ที. ๑๐/๑๗๔/๑๔๑.
-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.
-บาลี มหาวาร. สํ. ๑๙/๒๑๗/๗๔๐.

อานนท์! ความคิดอาจมีแก่พวกเธออย่างนี้ว่า 'ธรรมวินัยของพวกเรามีพระศาสดาล่วงลับไปเสียแล้ว พวกเราไม่มีพระศาสดา' ดังนี้. อานนท์! พวกเธออย่าคิดอย่างนั้น. อานนท์! **ธรรมก็ดี วินัยก็ดี ที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้ว แก่พวกเธอทั้งหลาย ธรรมวินัยนั้น จักเป็นศาสดาของพวกเธอทั้งหลาย โดยกาลล่วงไปแห่งเรา.**

อานนท์! ในกาลบัดนี้ก็ดี ในกาลล่วงไปแห่งเราก็ดี ใครก็ตาม จักต้องมีตนเป็นประทีป มีตนเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ มีธรรมเป็นประทีป มีธรรมเป็นสรณะ ไม่เอาสิ่งอื่นเป็นสรณะ เป็นอยู่. **อานนท์! ภิกษุพวกใด เป็นผู้ใคร่ในสิกขา ภิกษุพวกนั้น จักเป็นผู้อยู่ในสถานะอันเลิศที่สุดแล.**

อานนท์! ความขาดสูญแห่งกัลยาณวัตรนี้ มีในยุคแห่งบุรุษใด บุรุษนั้นชื่อว่า เป็นบุรุษคนสุดท้ายแห่งบุรุษทั้งหลาย... เราขอกล่าวย้ำกะเธอว่า... **เธอทั้งหลายอย่าเป็นบุรุษคนสุดท้ายของเราเลย.**

เธอทั้งหลายอย่าเป็น
บุรุษคนสุดท้าย
ของเราเลย

-บาลี ม. ม. ๑๓/๔๒๗/๔๖๓.

พระไตรปิฎก
ฉบับหลวง
ภาษาไทย **80** เล่ม
พ.ศ. **2500**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาเถรสมาคม
ภาษาไทย **45** เล่ม
พ.ศ. **2549**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหามกุฏ-
ราชวิทยาลัย **91** เล่ม
พ.ศ. **2525**

พระไตรปิฎก
ฉบับมหาจุฬาลงกรณ-
ราชวิทยาลัย **45** เล่ม
พ.ศ. **2535**

งานแปล พระไตรปิฎก
ชุดจากพระโอษฐ์ **5** เล่ม
โดยพุทธทาสภิกขุ
พ.ศ. **2521**

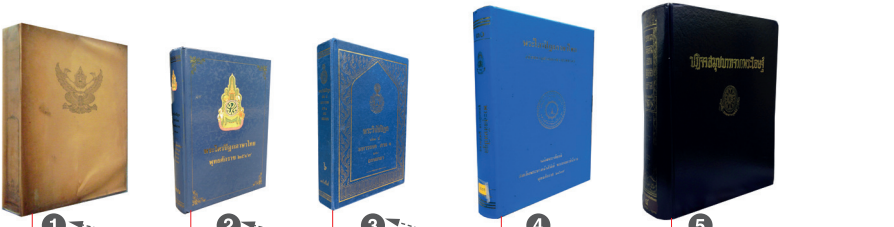

ลำดับการสืบทอดพุทธวจน

เสาหินอโศก
(อินเดีย)
พ.ศ. **234**

จารึกใบลาน
(อัฟกานิสถาน)
พ.ศ. **1000**

ศิลาจารึก
(ประเทศไทย)
พ.ศ. **1200 - 1400**

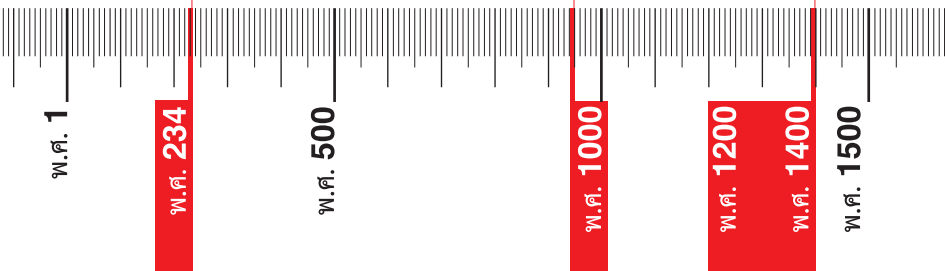

พุทธวจน-หมวดธรรม

พ.ศ. 2553

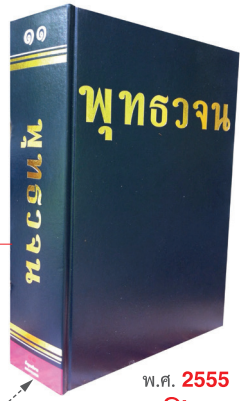

พ.ศ. 2555

พุทธวจน-ปิฎก

33 เล่ม

4 3 2 1 5

พระไตรปิฎก
ฉบับ ร.ศ.๑๑๒
สมัยรัชกาลที่ ๕
พ.ศ. 2436
+
พระไตรปิฎก
ฉบับสยามรัฐ
ภาษาบาลี
อักขระสยาม
พ.ศ. 2468

คัมภีร์ใบลาน
อักขระขอม
สมัยรัชกาลที่ ๑
พ.ศ. 2331

พุทธวจน APP

E-TIPITAKA+ APP
E-TIPITAKA APP

วิทยุวัดนาป่าพง APP

พ.ศ. 2000 | พ.ศ. 2331 | พ.ศ. 2436 | พ.ศ. 2500 | พ.ศ. 2555 | พ.ศ. 3000

๑) หลักฐานสมัย พุทธกาล

การใช้ **พุทธวจน** ที่มีความหมายถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า มีมาตั้งแต่ใน**สมัยพุทธกาล** ดังปรากฏหลักฐาน**ในพระวินัยปิฎก** ว่า**พระศาสดาให้เรียนพุทธวจน** (ภาพที่ ๑.๑ และภาพที่ ๑.๒)

ภิกฺขู อามนฺเตสิ "น ภิกฺขเว พุทฺธวจนํ ฉนฺทโส อาโรเปตพฺพํ; โย อาโรเปยฺย, อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุนฺติ.

ภาพที่ ๑.๑

คำอธิบายภาพ: *ข้อความส่วนหนึ่งจากพระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (จปร.อักษรสยาม) หน้า ๖๔ ซึ่งพระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับหลวง พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่มที่ ๗ พระวินัยปิฎก จุลวรรค ภาค ๒ หน้า ๔๕ ได้แปลเป็นภาษาไทยไว้ดังนี้*

*[๑๘๐] ... ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภิกษุไม่พึงยก**พุทธวจนะ**ขึ้นโดยภาษาสันสกฤต รูปใดยกขึ้น ต้องอาบัติทุกกฏ. ดูกรภิกษุทั้งหลาย **เราอนุญาตให้เล่าเรียนพุทธวจนะ**ตามภาษาเดิม.*

ที่มา:
พระไตรปิฎก ฉบับ ร.ศ. ๑๑๒ (พ.ศ.๒๔๓๖) พระวินยปิฎก จุล์ลวัค์ค เล่ม ๒ หน้า ๖๔

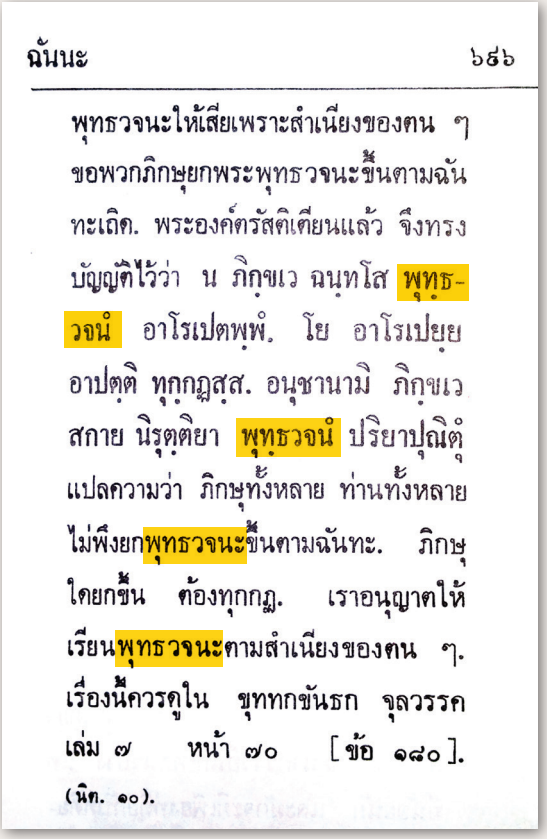

ฉันนะ ๖๙๖

พุทธวจนะให้เสียเพราะสำเนียงของตน ๆ ขอพวกภิกษุยกพระพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะเถิด. พระองค์ตรัสติเตียนแล้ว จึงทรงบัญญัติไว้ว่า น ภิกฺขเว ฉนฺทโส พุทฺธวจนํ อาโรเปตพฺพํ. โย อาโรเปยฺย อาปตฺติ ทุกฺกฏสฺส. อนุชานามิ ภิกฺขเว สกาย นิรุตฺติยา พุทฺธวจนํ ปริยาปุณิตุํ แปลความว่า ภิกษุทั้งหลาย ท่านทั้งหลายไม่พึงยกพุทธวจนะขึ้นตามฉันทะ. ภิกษุใดยกขึ้น ต้องทุกกฏ. เราอนุญาตให้เรียนพุทธวจนะตามสำเนียงของตน ๆ. เรื่องนี้ควรดูใน ขุททกขันธก จุลวรรค เล่ม ๗ หน้า ๗๐ [ข้อ ๑๘๐]. (นิท. ๑๐).

ภาพที่ ๑.๒

คำอธิบายภาพ: *คำแปลเป็นภาษาไทยของภาพที่ ๑.๑ จากหนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส*

ที่มา:
หนังสือ สารานุกรมพระพุทธศาสนา ประมวลจากพระนิพนธ์ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๖๙๖

๒) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๑**

พุทธวจนะ มีปรากฏในหนังสือ**พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล** ซึ่งแต่งเป็นภาษามคธเพื่อเฉลิมพระเกียรติเมื่อสังคายนา**ในรัชกาลที่ ๑** เป็นหนังสือ ๗ ผูก ต้นฉบับมีอยู่ในวัดพระแก้ว กรุงพนมเปญ ประเทศกัมพูชา แปลเป็นภาษาไทยโดยพระยาพจนสุนทร คำนำของหนังสือเล่มนี้ เป็นพระนิพนธ์ในสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ (ภาพที่ ๒.๑ และภาพที่ ๒.๒)

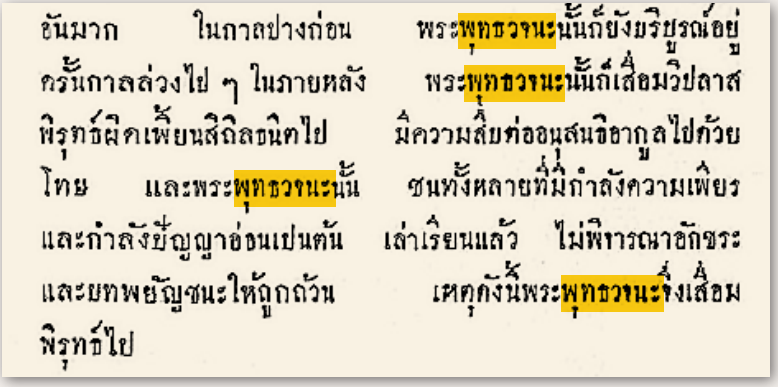
อันมาก ในกาลปางก่อน พระพุทธวจนะนั้นก็ยังบริบูรณ์อยู่
ครั้นกาลล่วงไป ๆ ในภายหลัง พระพุทธวจนะนั้นก็เสื่อมวิปลาส
พิรุทธ์ผิดเพี้ยนสิถิลขนิตไป มีความสิ้นท่ออนุสนธิอากูลไปด้วย
โทษ และพระพุทธวจนะนั้น ชนทั้งหลายที่มีกำลังความเพียร
และกำลังปัญญาอ่อนเปนต้น เล่าเรียนแล้ว ไม่พิจารณาอักขระ
และบทพยัญชนะให้ถูกถ้วน เหตุดังนี้พระพุทธวจนะจึงเสื่อม
พิรุทธ์ไป

ภาพที่ ๒.๑

***คำอธิบายภาพ**: ข้อความส่วนหนึ่งจากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๑*

๓ อนึ่งพระพุทธวจนะนั้น ยังประดิษฐานมั่นคงอยู่ในประเทศทั้ง ๕

๑ ประเทศของพระเจ้าแผ่นดินไทยคือสยาม

๒ มลานประเทศของพระเจ้าแผ่นดินมันทราช

๓ ประเทศเขมราชคือกัมพุช

๔ ประเทศรามัญราชคือหงษาวดี

๕ ประเทศพม่าคืออังวะผุถาม

ในประเทศอื่นนั้นเสื่อมสูญไป บรรดานรชนทั้งหลายเหล่านั้น นรชนที่ไม่รู้คุณในพระพุทธสาสนาก็มีมากขึ้น

ภาพที่ ๒.๒

***คำอธิบายภาพ**: ข้อความส่วนหนึ่ง จากหนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล หน้า ๒*

ที่มา:

หนังสือ พงษาวดารกรุงศรีอยุธยา ภาษามคธ แล คำแปล

๓) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๔**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย** พระราชนิพนธ์**ในรัชกาลที่ ๔** (ภาพที่ ๓.๑) และปรากฏในหนังสือ **ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลีในรัชกาลที่ ๔** ภาค ๒ (ภาพที่ ๓.๒ และภาพที่ ๓.๓)

นเมยฺยุํ เต ยทิจฺฉาย
ธมฺมํ พาลา อเปสลา
พุทฺธนามา ปเทเสน
สมฺพุทฺธวจนํ อิติ

คนพาลพวกอามิษทายาท เหล่านั้นใช่คนรักศีล ไม่เปนคนมีศีล เปนที่รัก ก็จะพึงน้อมธรรมไปตามปราถนา ผันผายเยื้องย้ายธรรมไปตามปราถนา เอาพระนามพระพุทธเจ้า ซึ่งเปนบรมศาสดาเข้าอ้าง ว่านี่คำพระพุทธเจ้า นี่พุทธวจน ดังนี้

แม้ถ้อยคำของตนมีโทษอยู่ ไม่ควรเชื่อไม่น่าเชื่อ ก็จะพึงเจรจาว่ากล่าวให้คนที่ขลาด ๆ กลัวบาป เชื่อถือเอาว่าเปนธรรมเปนวินัย เปนสัตถุศาสนา เปนพุทธวจนคำสั่งสอน ของพระพุทธเจ้า คำพระพุทธเจ้าตรัสเทศนาดังนี้ ๆ

ภาพที่ ๓.๑

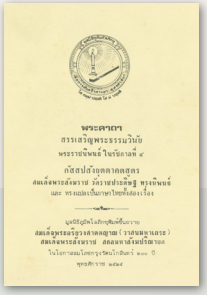

พระคาถา
สรรเสริญพระธรรมวินัย
พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔
กัสสปสังขุตตาคตสุตร
สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ พรงนิพนธ์
และ ทรงแปลเป็นภาษาไทยตั้งสองเรื่อง

ที่มา:
หนังสือ พระคาถาสรรเสริญพระธรรมวินัย พระราชนิพนธ์ ในรัชกาลที่ ๔ ทรงแปลเป็นภาษาไทยโดย สมเด็จพระสังฆราช วัดราชประดิษฐ หน้า ๒๕

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๔

ธุตงฺคานญฺจ เกสญฺจิ วตฺตานํ รกฺขเนนปิ
อินฺทฺริยานํ ทมเนน สญฺญเมน ยถาพลํ
ปญฺญาย ภาวนาโยค– วายามกรเณนปิ
อโถปิ พุทฺธวจน– สทฺธมฺมปริยตฺติยา

อันเป็นพระพุทธวจนะ พร้อมทั้งอรรถกถาฎีกาก็ดี ด้วยท่องจำและสวดพระบาลี และพิจารณาเนื้อความพระบาลีนั้นด้วยก็ดี ด้วยแสดงและบอกธรรมตามสมควร แก่คนอื่น ๆ ผู้ใคร่ประโยชน์ ปรารถนา

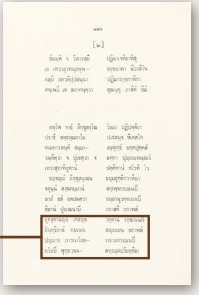

ภาพที่ ๓.๒

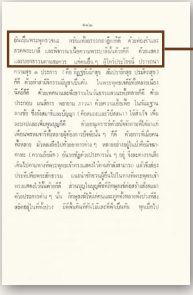

ภาพที่ ๓.๓

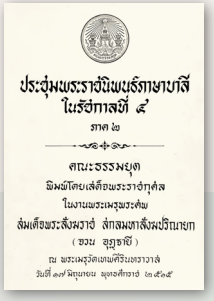

ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี
ในรัชกาลที่ ๔
ภาค ๒

คณะธรรมยุต
พิมพ์โดยเสด็จพระราชทานกุศล
ในงานพระเพลิงพระศพ
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก
(ขวน อุฏฐายี)
ณ พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส
วันที่ ๑๗ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๕๑๕

ที่มา:
หนังสือ ประชุมพระราชนิพนธ์ภาษาบาลี ในรัชกาลที่ ๔ ภาค ๒ หน้า ๑๘๐ และหน้า ๑๘๓

๔) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๕**

พุทธวจน มีปรากฏในหนังสือ **พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์** (ภาพที่ ๔.๑), ปรากฏในหนังสือ **พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงมีไปมากับ สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส (ภาพที่ ๔.๒ และภาพที่ ๔.๓) และปรากฏในหนังสือ **พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา (ภาพที่ ๔.๔)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
รัชกาลที่ ๕

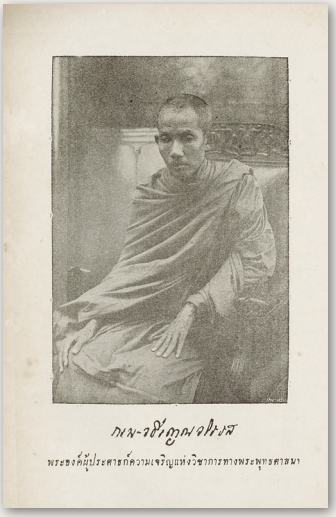

สมเด็จพระมหาสมณเจ้า
กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาจากความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้นจนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอน

จะทำสังคายนาที่ ๒ เกิดขึ้นด้วยโรงเรียนทั้ง ๒ กล่าวต่าง ๆ กันไป จึงได้ประชุมสังคายนา ซึ่งเรียกว่าเถรซึ่งเป็นแห่งที่ ๒ เพิ่มดีมีเรียนเรียนอีกแต่เป็นหินยานยังอยู่ ในระหว่างนี้จนถึงคราวสังคายนา พระพุทธชำนาญว่องไวยองไปมาก พระเจ้าไจ้กอประชุมพระสงฆ์บรรพชาตั้งจะทำได้ในอินเดียมาสอบสอน ในเวลานี้จึงรู้ว่ามีลัทธิต่างกันอยู่ แต่พระปุณณิกและไมตรีอินทรีสิงเถร เป็นหินยาน เพราะฉะนั้นสังคายนาครั้งที่ ๒ จึงเป็นพวกหินยานเอังมีอำนาจ ไม่ครั้งไม่เรียนหลายโรง แต่พวกมหายานก็มีโรงเรียนเกิดขึ้น เงินแต่อำนาจยังน้อยกว่าพวกหินยาน

จะเป็นก่อนสังคายนาที่ ๓ ฤๅสังคายนาที่ ๓ แล้วจำไม่สนัด พวกมหายานไปพบคัมภีร์พุทธวจน เขียนบรรจุไว้ในถ้ำ ได้ธรรมอันลึกลับซึ่งพระเถรเจ้าแต่ก่อนได้ ฟังจากพระพุทธเจ้าแล้วจารึกไว้เป็นหลักฐาน จึงนำมาสั่งสอน แต่นั้นฝ่ายมหายานก็รุ่งเรืองขึ้น ฝ่ายหินยานซึ่งสั่งสอนกันแต่ด้วยวาจาความรู้เสื่อมทรามลงไปทุกที ไม่เหมือนพระเถรเจ้าซึ่งเป็นอรหันต์ ยังคงมีอยู่แต่ก่อนนั้น

ข้อซึ่งต่างกันในระหว่างหินยานและมหายานนั้น เขายอมรับว่าเป็นพุทธวจนด้วยกันทั้ง ๒ ฝ่าย แต่แบ่งเป็น ๒ กาล คือตั้งแต่พระพุทธเจ้าได้ตรัสรู้แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ โดยพระวินัยและพระสูตรเป็นพื้นจนตกมาถึงเมื่อขึ้นไปโปรดพระพุทธมารดาบนดาวดึงส์แล้ว ได้สั่งสอนเวไนยสัตว์ด้วยอธิบายวรรณมากกว่า พระสูตร เราก็ว่าเมื่อเองว่าได้ทั้งเทศนาสูตรนั้น ๆ ที่ ๒ สูตรนั้น ๆ จนถึงที่ ๔๕ พระสูตร ตอนข้างต้นเรา ฟัง

พระราชวิจารณ์

เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชทานแจกเนื่องในงานทรงบำเพ็ญพระราชกุศลสนองพระเดชพระคุณ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง

ในวันทรงกับเสด็จสวรรคต ที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๔

พิมพ์ที่โรงพิมพ์ไทยเขษมพิทยาคม

ภาพที่ ๔.๑

ที่มา:

หนังสือ พระราชวิจารณ์ เทียบลัทธิพระพุทธศาสนาหินยานกับมหายาน พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชนิพนธ์ หน้า ๑๘

นิกายต่าง ๆ แลคัมภีร์อื่น ซึ่งปรากฏชัดว่าได้เรียบเรียงขึ้นก่อนคัมภีร์ชาดกซึ่งแปลออกพิมพ์ในสมุดนี้ คือชั้นต้นก่อนเวลาตติยสังคายนา มีแต่คาถา ได้แต่งขึ้นในมัชฌิมประเทศ คาถานี้สังเกตได้ว่า ได้นำสืบ ๆ กันมาตามความทรงจำ เพราะแต่ก่อนพระสงฆ์ได้ทรงพระพุทธวจนไว้ด้วยความจำ จึงจำจะต้องร้อยกรองถ้อยคำประคุความให้ย่อสั้นสำหรับที่จะได้จำให้มั่นคง เชื่อได้ว่าคงจะได้สืบมาแต่ชั้นต้นไม่มีข้อที่พลั้งพลาด แต่

แลอรรถกถา ท่านจึงคิดจะรจนาหนังสือชื่อนี้ขึ้นใหม่ ในภาษามคธเลือกอักขรตัวหนึ่ง ๆ ซึ่งมีที่ใช้ในพระพุทธวจนะ เรียบเรียงขึ้นไว้ให้สมแก่พระบาฬี แลจะเรียกชื่อว่าเอกักขรโกสอย่างเดียวกัน ฯ

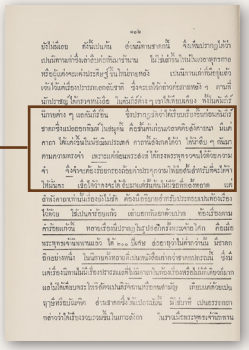

ภาพที่ ๔.๒

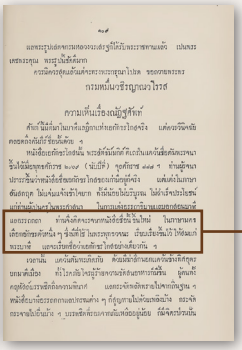

ภาพที่ ๔.๓

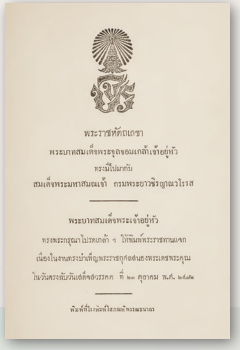

พระราชหัตถเลขา
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ทรงมีไปมากับ
สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
ทรงพระกุณาไปมาเกล้า ฯ ให้พิมพ์พระราชหัตถเลขา
เนื่องในงานพระบำเพ็ญพระราชกุศลอนุสรพระเชษฐพระคุณ
ในวันพระบัณฑิตย์จอมปรเรก ที่ ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

พิมพ์ที่ร้านอักษรนิติ พระนคร

ที่มา:

หนังสือ พระราชหัตถเลขา พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงมีไปมากับสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส หน้า ๑๐๒ และ ๑๐๙

ในเวลาเมื่อข้าพเจ้าได้ไปในประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมาแสดงให้พระเถรานุเถรทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะช่วยชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เปนเล่มสมุดไปแล้วนั้น เปนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่าง ๆ ย่อมมากล่าวสรรเสริญการซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสาหะเรียนรู้พระพุทธวจะนะมาก กิติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือสาสนาอื่นจะละสาสนาตนกลับมาถือพระพุทธสาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าวเหมือนจะให้เห็นว่าน่าที่จะเปนเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธวจะนะแพร่หลายมีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญยกย่องว่าพระพุทธสาสนาเปนคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มิใช่สาสนาที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปราถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเปนเครื่องอุดหนุนความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉนั้นการที่เราทำไม่เปนการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านี้ ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาสนา ทราบพระพุทธวจะนะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเปนที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

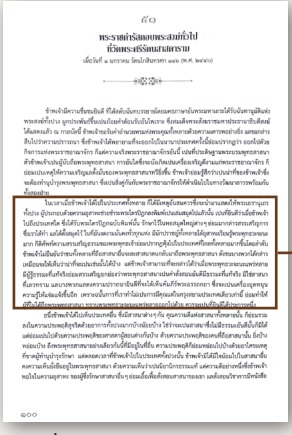

๕๐

พระราชดำรัสแลพระสมถีทั่วไป
ที่ในพระราชวังสนามจันทร์

(เมื่อวันที่ ๑๕ มกราคม ปีระไกรสิทธิศก ๑๑๑๑ (พ.ศ. ๒๔๐๗))

ข้าพเจ้าเมื่อวานซืนระยะนี้ ที่ได้สดับเห็นบรรยายโดยเมตตากรานิพนธ์ของท่านนายเพลิงให้ทราบนั้นพราหมณ์ผู้เสียดง่ายทรงสดทั้งปวง ยุกประพฤติเปนประเนียมอันดีงามเรียบร้อยเปนวิเศษ ซึ่งขอเล็งพระเดชพระคุณประทานวิบัติสิ่งนี้ได้สดงแล้ว อ กาลนี้ข้าพเจ้าขอรับคำอ่านพระนามพระบุตรที่ทรงตั้งพระนามตามประเพณีนั้น แลขอถ่ายสิทธิ์ปรารภความปรารถนา ซึ่งข้าพเจ้าได้พยายามเพื่อจะออกไปในนานาประเทศครั้งนี้ย่อมปรากฏว่า ยอดขึ้นด้วยกิจการแห่งพระราชาณาจักร ก็ผดความเจริญพระราชาณาจักรนั้นนี้ เปนที่ประสิทธิ์ผลพระบรมพุทธสาสนาสิ่งซึ่งพระเจ้าปฏิบัติเพื่อพระพุทธสาสนา การยินดีจึงจะเปนเกิดขึ้นแก่ใจแลเกิดขึ้นแก่พระราชาณาจักร ก็ย่อมเปนหลุดให้ความเจริญแลตั้งมั่นของพระพุทธสาสนาพร้อมที่นี้ด้วย ข้าพเจ้าขอผูกใจว่าบรรดาพระพุทธสาสนา ซึ่งมะลิสดุ์ทั้งกันกับพระราชาณาจักรให้จำเนียนเป็นการวิสมาสการพร้อมกันทั้งของสาม

ในเวลานี้ข้าพเจ้าได้เป็นประเทศทั้งหลาย ก็ได้มีเหตุอันสมควรซึ่งจะนำมานมสดให้พระเถรานุเถรทั้งปวง ผู้ประกอบด้วยความอุสาหะชำระพระไตรปิฎกลงพิมพ์เปนเล่มสมุดไปแล้วนั้น เปนที่ยินดีว่าเมื่อข้าพเจ้าไปถึงประเทศใด ซึ่งได้รับพระไตรปิฎกฉบับพิมพ์นั้น รักษาไว้ในหอสมุดใหญ่ต่าง ๆ ย่อมมากล่าวสรรเสริญการซึ่งเราได้ทำ แลได้ตั้งสมุดไว้ ในที่อันงดงามมั่นคงทั่วทุกแห่ง มีนักปราชญ์ทั้งหลายได้อุสาหะเรียนรู้พระพุทธวจะนะมาก กิติศัพท์ความสรรเสริญธรรมของพระพุทธเจ้าย่อมปรากฏฟุ้งไปในประเทศที่ไกลทั้งหลายมากขึ้นโดยลำดับ ข้าพเจ้าไม่ยืนยันว่าชนทั้งหลายที่ถือสาสนาอื่นจะละสาสนาตนกลับมาถือพระพุทธสาสนา ดังชนบางพวกได้กล่าวเหมือนจะให้เห็นว่าน่าที่จะเปนเช่นนั้นได้บ้าง แต่ข้าพเจ้าสามารถที่จะกล่าวได้ว่าเมื่อพระพุทธวจะนะแพร่หลายมีผู้รู้ธรรมะที่แท้จริงย่อมสรรเสริญยกย่องว่าพระพุทธสาสนาเปนคำสั่งสอนอันดีมีธรรมะที่แท้จริง มิใช่สาสนาที่เลวทราม แลบางพวกแสดงความปราถนายินดีที่จะได้เห็นคัมภีร์พระอรรถกถา ซึ่งจะเปนเครื่องอุดหนุนความรู้ให้แจ่มแจ้งขึ้นอีก เพราะฉนั้นการที่เราทำไม่เปนการมีคุณแต่ในกรุงสยามประเทศเดียวเท่านี้ ย่อมทำให้ผู้ที่ไม่ได้ถือพระพุทธสาสนา ทราบพระพุทธวจะนะแพร่หลายออกไปด้วย ควรจะเปนที่ยินดีได้ประการหนึ่ง

อย่างนี้ข้าพเจ้าได้ไปเที่ยวประเทศครั้งนี้ ซึ่งมีสาสนาต่างกัน คุณความดีแห่งสาสนาที่ตลาดนั้น ก็ย่อมรวมลงในความประพฤติดุจวิสมาการที่ข้าวเหนือเป็นว่าได้ว่าแนวประสาทะที่ในมีธรรมะดีเป็นที่ปรึกษาแล้วแต่ประเพณีด้วยความประพฤติของศาสดาผู้ประเสริฐกันทั้งว้าง ด้วยความประพฤติของศาสดาเป็นว่าเป็นที่ยินดีทั่วทุกแห่งนี้ ยังพระพุทธสาสนาอย่างเดียวกันนี้ก็ยิ่งปูเป็นที่ยิ่ง ความประพฤติก็ย่อมจะย่อมไปว้างด้วยอาศรมทุกข์ความดีทั่วทุกข์ทุกข์ทุกข์ทั้งหมด แลพลเวลาที่ข้าพเจ้าไปประเทศทั้งหลายนั้น ข้าพเจ้าก็ได้ไต่ถามเป็นในสาสนาที่ว่าความดีเป็นอยู่ในพระพุทธสาสนา ด้วยความเจริญว่าเนมิธรรมนอกจากนี้ด้วยเพื่อข้าพเจ้าพยายามอยู่ทางพยุงใจให้ทราบสาสนาขึ้นๆ ย่อมเอื้อเฟื้อเพื่อสาสนาของเขา แลด้วยอนุวิชาทางนิพนธ์ดีด้วย

๑๐๐

ภาพที่ ๔.๔

ที่มา:

หนังสือ พระราชดำรัสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๗ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๓) จัดทำโดย มูลนิธิสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดา พิมพ์ครั้งที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๕๐ หน้า ๑๐๐

๕) หลักฐานสมัย **รัชกาลที่ ๗**

พุทธวจนะ มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐ เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก โดย พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้ากิติยากรวรลักษณ์ กรมพระจันทบุรีนฤนาถ (ภาพที่ ๕)

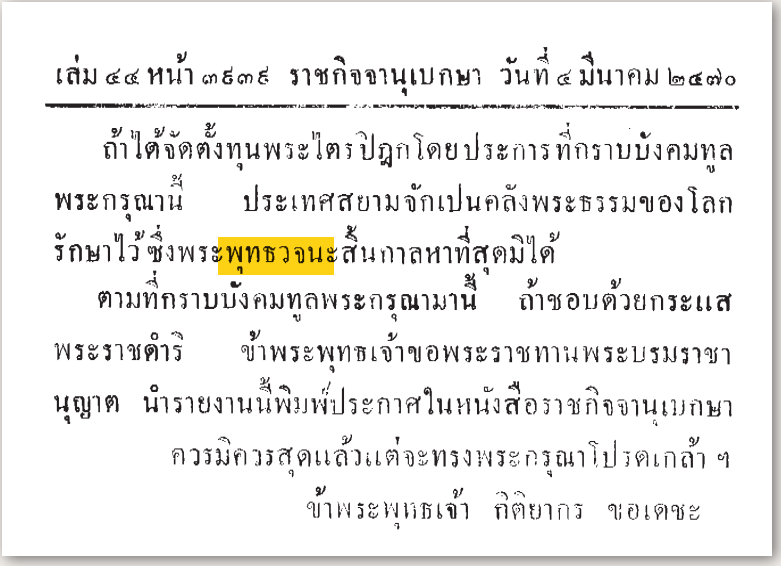

เล่ม ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ ราชกิจจานุเบกษา วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐

ถ้าได้จัดตั้งทุนพระไตรปิฎกโดยประการที่กราบบังคมทูลพระกรุณานี้ ประเทศสยามจักเปนคลังพระธรรมของโลกรักษาไว้ซึ่งพระพุทธวจนะสิ้นกาลหาที่สุดมิได้

ตามที่กราบบังคมทูลพระกรุณามานี้ ถ้าชอบด้วยกระแสพระราชดำริ ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต นำรายงานนี้พิมพ์ประกาศในหนังสือราชกิจจานุเบกษา

ควรมิควรสุดแล้วแต่จะทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ

ข้าพระพุทธเจ้า กิติยากร ขอเดชะ

ภาพที่ ๕

ที่มา:
ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๔๔ หน้า ๓๙๓๙ วันที่ ๔ มีนาคม ๒๔๗๐
เรื่อง รายงานการสร้างพระไตรปิฎก

๖) หลักฐานสมัย รัชกาลที่ ๙

พุทธวจน มีปรากฏในราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก (ภาพที่ ๗)

ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖

เล่ม ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ ราชกิจจานุเบกษา ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘

โดยนัยที่สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก ได้ถวายพระพรมาฉะนี้ จึงทรงพระราชดำริว่า พระพุทธวจนอันเรียกว่า พระไตรปิฎกย่อมเป็นหนังสือที่ประมวลพระธรรมวินัยของสมเด็จพระผู้มีพระภาคเจ้า ซึ่งยังบริบูรณ์และตั้งมั่นอยู่ตราบใด ก็ย่อมเป็นหลักของพุทธบริษัทที่จะปฏิบัติให้เป็นสัมมาปฏิบัติ ถึงความ

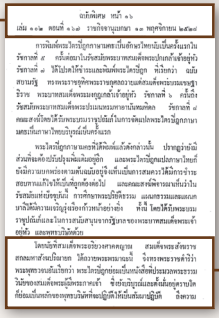

ภาพที่ ๖

ที่มา:

ราชกิจจานุเบกษา ฉบับพิเศษ หน้า ๑๖ เล่มที่ ๑๐๒ ตอนที่ ๑๖๗ วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๘ เรื่อง ประกาศสังคายนาพระธรรมวินัยตรวจชำระพระไตรปิฎก

ให้เป็นผู้หนักแน่น และไม่กล่าวมุสา

ราหุล ! เรากล่าวว่า กรรมอันเป็นบาปหน่อยหนึ่ง
ซึ่งบุคคลผู้ไม่มีความละอายในการแกล้งกล่าวเท็จ
ทั้งที่รู้อยู่ว่าเป็นเท็จจะทำไม่ได้หามีไม่.

เพราะฉะนั้น ในเรื่องนี้ เธอทั้งหลาย พึงสำเหนียกใจไว้ว่า

“เราทั้งหลายจักไม่กล่าวมุสา แม้แต่เพื่อหัวเราะกันเล่น”
ราหุล ! เธอทั้งหลายพึงสำเหนียกใจไว้อย่างนี้.

ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดิน (ปฐวี) เถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่
ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่

ราหุล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาทิ้งของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ทิ้งคูถบ้าง ทิ้งมูตรบ้าง
ทิ้งน้ำลายบ้าง ทิ้งหนองบ้าง ทิ้งโลหิตบ้าง ลงบนแผ่นดิน แผ่นดินก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ
ด้วยสิ่งเหล่านั้น นี้ฉันใด

**“ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินเถิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยแผ่นดินอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจ
และไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน”**

ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำ (อาโป) เถิด เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่
ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจและไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่

ราหุล ! เปรียบเหมือนเมื่อคนเขาล้างของสะอาดบ้าง ไม่สะอาดบ้าง ล้างคูถบ้าง ล้างมูตรบ้าง
ล้างน้ำลายบ้าง ล้างหนองบ้าง ล้างโลหิตบ้าง ลงในน้ำ น้ำก็ไม่รู้สึกอึดอัดระอารังเกียจ
ด้วยสิ่งเหล่านั้น นี้ฉันใด

**“ราหุล ! เธอจงอบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำเถิด
เมื่อเธออบรมจิตให้เสมอด้วยน้ำอยู่ ผัสสะทั้งหลายที่น่าพอใจ
และไม่น่าพอใจอันเกิดขึ้นแล้ว จักไม่กลุ้มรุมจิตตั้งอยู่ ฉันนั้นเหมือนกัน”**

(ในกรณีแห่งไฟ ลม และอากาศ ก็ได้ตรัสไว้ในลักษณะคล้ายคลึงกัน)

-บาลี ม. ม. ๑๓/๑๒๕/๑๒๗. , -บาลี ม. ม. ๑๓/๑๓๘-๔๐/๑๔๐-๔.

ความเพียรพอดี พร้อมด้วยความสามัคคี

โสณะ! ข้อนี้ก็เป็นเช่นนั้นแล กล่าวคือ
ความเพียรที่บุคคลปรารภจัดเกินไป
ย่อมเป็นไปเพื่อความฟุ้งซ่าน
ย่อหย่อนเกินไป ย่อมเป็นไปเพื่อความเกียจคร้าน.

โสณะ! เพราะเหตุนั้นแล เธอจงตั้งความเพียรแต่พอดี
จงเข้าใจความที่อินทรีย์ทั้งหลาย ต้องเป็นธรรมชาติที่เสมอๆ กัน
จงกำหนดหมายในความพอดีนั้นไว้เถิด.

"พระเจ้าข้า! ข้าพระองค์จักปฏิบัติอย่างนั้น"

ภิกษุทั้งหลาย! ในทิศใด พวกภิกษุมีความพร้อมเพรียงกัน
มีความบันเทิงต่อกันและกัน ไม่ทะเลาะวิวาทกัน
เข้ากันได้สนิทเหมือนน้ำนมกับน้ำ มองดูกันด้วยสายตาแห่งความรักอยู่.

ภิกษุทั้งหลาย! ทิศนั้นเป็นที่ผาสุกแก่เรา แม้ต้องเดินไป (อย่างเหน็ดเหนื่อย)
จะป่วยการกล่าวไปใย ถึงการที่เพียงแต่นึกถึง.
ในกรณีนี้ เราเชื่อแน่แก่ใจว่า เป็นเพราะภิกษุเหล่านั้น
ได้ละทิ้งธรรม ๓ อย่างเสียแล้ว และพากันมาถือกระทำเพิ่มพูนให้มาก
ในธรรม ๓ อย่าง... ก็ธรรม ๓ อย่าง อย่างไรเล่า?
ที่พวกภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือกระทำเพิ่มพูนให้มาก ๓ อย่างคือ

๑. เนกขัมมวิตก ความตรึกในการหลีกออกจากความพัวพันในกาม
๒. อัพ์ยาปาทวิตก ความตรึกในการไม่ทำความมุ่งร้าย
๓. อวิหิงสาวิตก ความตรึกในการไม่ทำตนและผู้อื่นให้ลำบาก.

ธรรม ๓ อย่างเหล่านี้แล ที่ภิกษุเหล่านั้นพากันมาถือ กระทำเพิ่มพูนให้มาก...

-บาลี ฉกฺก. อํ. ๒๒/๔๒๐/๓๒๖. , -บาลี ติก. อํ. ๒๐/๓๕๕/๕๖.

จุนทะ ! สัลเลขธรรม (ความขูดเกลา)

เป็นสิ่งที่เธอทั้งหลายพึงกระทำในธรรมทั้งหลายเหล่านี้

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้เบียดเบียน
เราจักเป็นผู้ไม่เบียดเบียน

◎ เมื่อผู้อื่นกระทำปาณาติบาต
เราจักเว้นขาดจากปาณาติบาต

◎ เมื่อผู้อื่นกระทำอทินนาทาน
เราจักเว้นขาดจากอทินนาทาน

◎ เมื่อผู้อื่นพูดเท็จ
พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ
เราจักเว้นขาดจากการพูดเท็จ
พูดส่อเสียด พูดคำหยาบ พูดเพ้อเจ้อ

◎ เมื่อผู้อื่นมากด้วยอภิชฌา
เราจักเป็นผู้ไม่มากด้วยอภิชฌา

◎ เมื่อผู้อื่นมีจิตพยาบาท
เราจักเป็นผู้ไม่มีจิตพยาบาท

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ฟุ้งซ่าน
เราจักเป็นผู้ไม่ฟุ้งซ่าน

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มักโกรธ ผูกโกรธ
เราจักเป็นผู้ไม่มักโกรธ ไม่ผูกโกรธ

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ลบหลู่คุณ
เราจักเป็นผู้ไม่ลบหลู่คุณ

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้แข่งดี
เราจักเป็นผู้ไม่แข่งดี

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ริษยา
เราจักเป็นผู้ไม่ริษยา

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ตระหนี่
เราจักเป็นผู้ไม่ตระหนี่

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้โอ้อวด
เราจักเป็นผู้ไม่โอ้อวด

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มีมารยา
เราจักเป็นผู้ไม่มีมารยา

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้กระด้าง
เราจักเป็นผู้ไม่กระด้าง

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ดูหมิ่นท่าน
เราจักเป็นผู้ไม่ดูหมิ่นท่าน

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ว่ายาก
เราจักเป็นผู้ว่าง่าย

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มีมิตรชั่ว
เราจักเป็นผู้มีมิตรดี

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ประมาท
เราจักเป็นผู้ไม่ประมาท

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ไม่มีหิริและโอตตัปปะ
เราจักเป็นผู้มีหิริและโอตตัปปะ

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้มีสุตะน้อย
เราจักเป็นผู้มีสุตะมาก

◎ เมื่อผู้อื่นเป็นผู้ขี้เกียจ
เราจักเป็นผู้ปรารภความเพียร

-บาลี ม. มู. ๑๒/๗๘/๑๐๖.

ข้อมูลธรรมะนี้ จัดทำเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาสู่สาธารณชนเป็นธรรมทาน ลิขสิทธิ์ในต้นฉบับนี้ได้รับการสงวนไว้ ในการจะจัดทำหรือเผยแผ่ โปรดใช้ความละเอียดรอบคอบ เพื่อรักษาความถูกต้องของข้อมูล ให้ขออนุญาตเป็นลายลักษณ์อักษรและปรึกษาด้านข้อมูล

ในการจัดทำเพื่อความสะดวกและประหยัด ติดต่อได้ที่ มูลนิธิพุทธโฆษณ์ โทร. ๐๘ ๒๒๒๒ ๕๗๙๐ – ๙๔

คุณศรชา โทร. ๐๘ ๑๕๑๓ ๑๖๑๑ คุณอารีวรรณ โทร. ๐๘ ๕๐๕๘ ๖๘๘๘

ติดตามการเผยแผ่พระธรรมคำสอนตามหลักพุทธวจน โดยพระอาจารย์คึกฤทธิ์ โสตฺถิผโล ได้ที่

www.watnapp.com | media.watnapahpong.org | www.buddhakos.org

Facebook : Buddhawajana Real | YouTube : Buddhawajana Real

Instagram : Buddhawajana Real | Facebook : coursesappaya

คลื่น ส.ว.พ. FM 91.0 MHz ทุกวันพระ ช่วงบ่าย

วัดนาป่าพง

มูลนิธิพุทธโฆษณ์